

**UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

Filozofická fakulta
Katedra historie

**Postavení Vojty Beneše v rámci prvního zahraničního
odboje v Americe (1914–1918)**

The position of Vojta Benes in the first foreign resistance in America
(1914–1918)

Diplomová práce

Bc. Lucie Macková

Obor: Historie

Olomouc 2020

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Perutka, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci s názvem *Postavení Vojty Beneše v rámci prvního zahraničního odboje v Americe (1914–1918)* zpracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis.....

ANOTACE:

Tato magisterská diplomová práce pojednává o Vojtu Benešovi. V Čechách téměř zapomenutém muži, který byl jedním z předních činitelů Českého národního sdružení v Americe, organizace, která stála za ideály T. G. Masaryka. Zaměřuje se na období první světové války a na Benešovo postavení v rámci československého odboje nejen za oceánem, ale také v Evropském prostoru. Polemizuje nad jeho přínosem ke vzniku samostatného Československa a nabízí rozšířený pohled na dějiny Velké války a odboje. Představí tak nejen téměř novou osobu, ale také poskytne informace týkající se jedné z největších krajanských kolonií ve světě.

Klíčová slova:

Vojta Beneš, první světová válka, československý odboj, zahraniční odboj, Češi v Americe, krajanské kolonie, České národní sdružení, propaganda, TGM, Edvard Beneš

ABSTRACT:

This master's thesis deal with Vojta Benes. In Czechia almost forgotten man, who was one of the leading figures of Bohemian National Alliance in America, an organization that stood for ideals of T.G. Masaryk. It focuses on the period of the First World War and Benes's position within the Czechoslovak resistance not only overseas but also in Europe. It debates his contribution on the establishment of independent Czechoslovakia and offers an extended perspective on history of the Great War and the resistance. Not only it introduces an almost unknown person, but also provides information about one of Czechs largest compatriot colony in the world.

Keywords:

Vojta Beneš, First World War, Czechoslovak resistance, foreign resistance, Czechs in America, compatriot colony, Bohemian National Alliance, propaganda, TMG, Edvard Beneš

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu své diplomové práce Mgr. Lukáši Perutkovi, Ph.D. za vedení, podněty a cenné rady při zpracování tématu.

Obsah

ÚVOD	6
1. VOJTA BENEŠ (1878–1951).....	11
2. ZAHRANIČNÍ ODBOJ V AMERICE PŘED PŘÍJEZDEM VOJTY BENEŠE	17
2.1. ČESKÁ AKCE VE SPOJENÝCH STÁTECH DO ROKU 1915	17
2.2. OFICIÁLNÍ SJEDNOCENÍ KRAJANSKÉ AMERIKY ROKU 1915.....	19
3. PŮSOBENÍ VOJTY BENEŠE (NEJEN) VE SPOJENÝCH STÁTECH 1914–1918	22
4. PROPAGANDA	38
4.1. PŘEDNÁŠKOVÁ ČINNOST	38
4.2. PUBLIKAČNÍ ČINNOST	47
5. POHLED NA VOJTU BENEŠE	56
5.1. KRAJANÉ	56
5.2. AMERIČANÉ	63
6. SPOLUPRÁCE VOJTY BENEŠE S PŘEDNÍMI PŘEDSTAVITELI ODBOJE.....	68
6.1. TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK.....	68
6.2. EDVARD BENEŠ.....	72
ZÁVĚR.....	75
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	79
PRAMENY NEVYDANÉ	79
PRAMENY VYDANÉ.....	80
DOBOVÁ PERIODIKA ČESKÁ	81
DOBOVÁ PERIODIKA AMERICKÁ	83
LITERATURA	85
ČLÁNKY A INTERNETOVÉ ODKAZY	87
RESUMÉ.....	91
PŘÍLOHY	93

ÚVOD

Tato diplomová práce na téma *Postavení Vojty Beneše v rámci prvního zahraničního odboje v Americe* vznikla za účelem rozšíření veřejného povědomí, které se týká českých dějin v Americe. V současné době se jedná sice o rozrůstající se, ale stále málo probádaný prostor, který by si zasloužil větší pozornost. Situace může být způsobena několika faktory. Za hlavní příčinu považuji vzdálenost od většiny materiálů z pramenné základny, která se nachází za oceánem. Druhý problém shledávám v tom, že materiály mohou být z velké části v českém jazyce, tudíž jsou většinou nepřístupny pro americké vědce, kteří se z toho důvodu českou otázkou zabývají méně. Téma prvního odboje, který působil v letech 1914–1918, kdy probíhala první světová válka, může každý z nás považovat za aktuální, neboť žijeme v České republice, jejíž základy položili přední představitelé československého zahraničního odboje. O těchto mužích vznikla v evropském prostředí již celá škála dokumentů. Pokud se podíváme například na téma T. G. Masaryka do katalogu Národní knihovny, najdeme bez zadání hesel téměř tři a půl tisíce titulů, které o něm pojednávají jako o vědci, prezidentovi, odbojáři apod. T. G. Masaryk je stále pro historiky a amatérské spisovatele atraktivní postavou. Jen za rok 2019 o něm vyšlo s jistotou přes deset knih.¹ Podobná situace nastává i v případě Edvarda Beneše. Avšak v posledních letech se autoři více zaměřují na jeho působení v rámci druhé světové války.² Pravděpodobně nejnovější prací z období první světové války, ve které figuruje jméno Edvarda Beneše, je kniha pojednávající celkově o prvním československém odboji: *T. G. Masaryk a jeho c. k. protivníci*.³ Tato kniha je zároveň komplexním vhledem do celkového vývoje nejen zahraniční, ale rovněž domácí akce z let 1914–1918.

Vojta Beneš je v české historii méně známou osobou. Znamějším je jeho mladší bratr Edvard Beneš, který se stal druhým československým prezidentem. Vojta Beneš se účastnil všech tří odbojů (1914–1918, 1938–1945, 1949–1951). Náplní této práce je pouze první (český) zahraniční odboj. Mezi prameny panuje jistá návaznost, jsem toho názoru, že je vhodné postupovat chronologicky a nejprve podrobit detailnímu zkoumání období Velké války. Tedy

¹ Např. *Naše evropská společnost: sborník vydaný ku příležitosti 168. výročí narození Tomáše Garrigue Masaryka*. Praha 2019.; NOVOTNÝ, Zdeněk: *28. říjen 1918 v souvislostech: pokus o komplexní pohled*. Praha 2019.; PRECLÍK, Vratislav: *Masaryk a legie*. Karviná 2019.

² Např. CHOLÍNSKÝ, Jan: *Mnichovská zrada, nebo pražský krach?* Kladno 2019.; KUČERA, Jan: *Edvard Beneš: zrádce nebo spasitel?* Praha 2019.; LUKEŠ, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha 2018.

³ KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří: *T.G. Masaryk a jeho c. k. protivníci*. Praha 2015.

období, kdy se Vojta Beneš poprvé postavil do řad Českého národního sdružení v Americe jako organizátor.

Práci bych neřadila striktně mezi tzv. *velké dějiny*. Ačkoliv pojednává o období první světové války, boji za osvobození Čech, T. G. Masarykovi a dalších historicky významných osobnostech. Dílo Vojty Beneše a jeho ohlas byly ovlivněny přístupem široké veřejnosti k němu. Práce je sepsána pod vlivem nových kulturních dějin, jejichž jádrem je snaha uchopit každodennost života a význam reprezentace (osoby, stavu, organizace atd.).⁴ Tímto přístupem se zabývala škola *Annales*,⁵ která zapojila do svého výzkumu dějiny mentalit. Výhodou tohoto pojetí je velká pestrost pojmu kulturních dějin, a tak skrze Vojtu Beneše vytvářím vhléd do života amerických krajanů. Neboť Vojta Beneš nevytvářel politiku, ale pracoval s lidskou povahou, aby došel svých cílů. A právě smýšlení krajanů vytvářelo podklad pro Vojtův úspěch, případně neúspěch. Na základě dobového kontextu války a propagační činnosti Vojty Beneše je tato práce inspirována zejména britským přístupem kulturních dějin, jež se zaměřuje na kulturní propojení v období společenského neklidu.⁶

Z důvodu toho, že se nedochovaly materiály, které by podaly celistvý pohled na život Vojty Beneše, použila jsem nepřímou historickou metodu, kdy archivní materiály doplňuji informacemi z knih napsaných Vojtou Benešem a z dobového tisku. Tento přístup mi rovněž umožnil pracovat hypoteticko-deduktivní metodou, kdy jsem si stanovila základní hypotézu, kterou na konci práce potvrdím, nebo vyvrátím. Pro první tři kapitoly je zvolen diachronní přístup, kde za pomoci progresivní metody sleduji jednotlivé události ze života Vojty Beneše a krajanské Ameriky. Pro další části je nejvíce využito kvalitativní a kvantitativní analýzy, kdy jsem podrobila podrobnějšímu výzkumu dobová periodika a díla Vojty Beneše. Knižní část jsem rovněž doplnila tzv. kódováním textu. Práce obsahuje mapy, které za pomoci geografické metody znázorňují cesty Vojty Beneše, jeho práci a vývoj Českého národního sdružení.

Cílem této práce je objasnit postavení Vojty Beneše během první světové války na půdě Spojených států. Pracuji s hypotézou, že Vojta byl významnou osobou pro odbojovou činnost. Na konci polemizuji, jestli bylo jeho postavení klíčové pro vznik Československé republiky. K potvrzení nebo vyvrácení hypotézy jsem si stanovila několik základních otázek, na které se snažím v závěru odpovědět. 1) *Pracoval v souladu s předními představiteli České národní rady a Českého národního sdružení?* 2) *Jakého rozsahu byla jeho činnost v Americe a jaká byla jeho*

⁴ Kolektiv autorů: *Úvod do studia dějepisu*. 1. díl. Brno 2014. s. 58.

⁵ Např. CHARTIER, Roger: *Na okraji útesu*. Přeložil Čestmír Pelikán. Červený Kostelec 2010.

⁶ Britským představitelem nových kulturních dějin byl např. DARNTON, Robert: *Velký masakr koček*. Praha 2013.

náplň práce? 3) Jak moc se změnilo České národní sdružení po jeho příjezdu? 4) Získal na svou stranu veřejnost? – Viděli v něm krajané a Američané významnou osobnost? 5) Pokud ano, co bylo klíčem jeho úspěchu? A je možné zjistit míru popularity? 6) Byla jeho práce zaměřena výhradně na Ameriku, nebo pracoval i na situaci v Evropě/ ve světě?

Podle obsahu by se tato práce dala rovněž začlenit do dějin kauzalit, které zkoumají, jaké příčiny vedly k určitým dějinným událostem. V tomto případě sledujeme postoj Vojty Beneše a krajanové Ameriky k otázce nově vznikajícího Československa. A ptáme se, do jaké míry přispěla ke vzniku republiky. V dalším kontextu by se hodilo přiřazení k dějinám osobností.

Vzhledem k otázkám jsem se zaměřila na chronologické líčení textu, následnou analýzu propagandy, pohledu krajanů a Američanů, také na to, jak komunikoval s T. G. Masarykem a Edvardem Benešem. Aby bylo možné odpovědět na všechny otázky, je zapotřebí přiblížit situaci před příjezdem Vojty Beneše do Ameriky a jeho celkový postup v rámci Českého národního sdružení. Struktura textu má nastínit obraz propagační akce ve Spojených státech. Vyzdvihnout, co bylo hlavní náplní Vojtovy práce, jaký měl ohlas, poukázat na pestrost jeho života. Vojta totiž nebyl pouhým úředníkem, který by seděl v kanceláři. Na základě stanoveného předpokladu, že Vojta Beneš byl důležitou osobou pro odbojovou činnost, je podroben samostatnému výzkumu i jeho vztah k předním představitelům odboje.

Práce by zajisté šla pojmout čistě z chronologického pohledu. Zaměřit se na sběr dat a seskládat život Vojty Beneše za války. Jsem ale toho názoru, že život Vojty Beneše byl velmi bohatý a pouhé vypsání událostí nedokáže mnoho věcí zachytit. Jeho dílo může posloužit jako výchozí bod pro studium české zahraniční akce ve Spojených státech. Tím mám na mysli, že badatelé si po seznámení s jeho životem jako organizátora mohou udělat širokou představu o krajanovém uspořádání Ameriky, zároveň nebudou ochuzeni o základní politické chvíle.

Obsah diplomové práce je limitován dostupnými prameny. Nezahrnuje materiál, který se nachází v amerických archivech, rovněž v České republice by se mohly ještě prostudovat pozůstalosti Edvarda Beneše a T. G. Masaryka, které jsou uloženy v archivu Masarykova ústavu. Materiální základnu poskytly fondy Národního muzea a Vojenského historického archivu, oba nesou označení *Vojta Beneš*. Sbírkou obsahují jeho dopisy, poznámky, předměty týkající se organizační činnosti, fotografie a další záznamy. Bohužel tyto prameny nebyly ani zdaleka dostačující pro kompletní zpracování Benešovy cesty. Většinu archivních podkladů bylo potřeba doplnit, případně potvrdit jinými materiály. V tomto směru byla velmi pomocná

dobová krajanská periodika. Milým překvapením bylo zjištění, že poměrně velká část těchto novin byla dostupná v digitálních knihovnách *Kramerius*.⁷ Vzhledem k prakticky žádným zmínkám o Američanech, kteří by byli v přímém kontaktu s Vojtou Benešem, bylo nutné rovněž využít americké listy pro rekonstrukci celkového pohledu na něj. Jejich hledání bylo obtížnější i vzhledem k tomu, že v některých případech byl přístup zpoplatněn nebo k dispozici pouze pro členy knihoven.⁸ Vojta Beneš poskytl svou literární tvorbou prostor pro textovou analýzu a částečnou rekonstrukci jeho válečného působení. Největší sbírku Benešových publikací v Čechách vlastní knihovna Náprstkova muzea, kde se nachází kolem třiceti jeho titulů.

Konkrétnější sekundární literatura na téma Vojty Beneše nebyla ještě vydána. Nejkomplexnější prací zabývající se jeho životem zůstává diplomová práce, kterou napsala v roce 2010 Radka Kulhánková.⁹ Obsahem se snaží přiblížit celý život Vojty Beneše s přihlédnutím na jeho pedagogickou činnost. Obecnější publikace zabývající se krajanskou Amerikou, československým odbojem nebo první světovou válkou se o Vojtovi příliš nezmiňují. Ve většině případů se o něm mluví jako o organizátorovi Českého národního sdružení a mnohdy se zmiňuje jeho nemalý přínos z doby války. Avšak konkrétnějšího vysvětlení, proč bylo jeho působení tak významné, se čtenáři nedostane.

Pro uvedení do problematiky jsem využila několik publikací. Literatura od Roberta Kvačka¹⁰ a Vladimíra Filipa¹¹ posloužila pro uvedení do celkového kontextu první světové války. Informace o postavení a vývoji českého odboje jsem čerpala z novější publikace *T. G. Masaryk a jeho c. k. protivníci*.¹² Složitějším je hledat přehledovou práci na téma Čechů během první světové války, jelikož publikace na toto téma téměř nejsou. Prakticky jediným průvodcem se mi stala Dagmar Hájková se svou prací *Naše česká věc*,¹³ ve které se věnuje

⁷ Digitální knihovna Kramerius – Národní muzeum: <https://kramerius.nm.cz/>; Digitální knihovna Kramerius – Moravská zemská knihovna: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

⁸ Přehled online amerických dostupných knihoven: Library of congress: <https://www.loc.gov/>; Library, Library of congress: <https://www.loc.gov/>; Newspapers, Publisher Extra: <https://www.newspapers.com/>; Providence journal archives: <https://www.provlib.org/databases/providence-journal-archives/>; The New York Times: <https://www.nytimes.com/>

⁹ KULHÁNKOVÁ, Radka: *Vojta Beneš 1878–1951*. Univerzita Karlova v Praze 2010. (nepublikovaná diplomová práce)

¹⁰ KVAČEK, Robert: *První světová válka a česká otázka*. Praha 2013.

¹¹ FILIP, Vladimír: *I. světová válka*. Brno 2014.

¹² KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří: *T.G. Masaryk a jeho c. k. protivníci*. Praha 2015.

¹³ HÁJKOVÁ, Dagmar: *Naše česká věc*. Praha 2011.

vývoji české zahraniční akce ve Spojených státech. Dílčí poznatky přineslo *České Chicago*¹⁴ od Martina Nekoly a *Bez Legend* od Karla Pichlíka.¹⁵

Na základě dílčí literatury je zřejmé, že se pozornost vědců a historiků pomalu otáčí směrem k Americe, avšak stav současného bádání je stále na začátku. Doufám, že tato práce vnese trochu světla do Nového světa a přiblíží situaci v krajanské Americe v době první světové války. Česká komunita vykonala během té doby velký kus práce pro rodící se Československo a téměř každé pojednání na toto téma přináší nové zajímavé otázky a poznatky.

¹⁴ NEKOLA, Martin: *České Chicago*. Praha 2017.

¹⁵ PICHLÍK, Karel: *Bez legend. zahr. Odboj1914-1918. Zápas o čs. program*. Praha 1991.

1. VOJTA BENEŠ (1878–1951)

Vojta Beneš se dle matričního záznamu narodil 11. května 1878 v Kožlancech jako osmé manželské dítě Matěje a Anny Benešových. Pocházel z rolnických poměrů a byl řádně pokřtěn.¹⁶ Z církve později pro své přesvědčení vystoupil a zůstal bez vyznání (viz příloha č. 1). Po vzoru svého nejstaršího bratra Václava¹⁷ se mu podařilo přesvědčit otce, aby mohl odejít na učitelská studia do Prahy. V letech 1893–1897 vystudoval Pedagogický ústav v Praze. Na počátku své učitelské kariéry působil na několika místech, namátkou zmíním Čakovice, Ďáblice, Dolní Počernice, Veltěž a Zápy.¹⁸ V posledním zmiňovaném místě začal jako první pedagog vyučovat podle Kožiškovy metody.¹⁹

V roce 1907 stál u vzniku díla *Snahy a cíle volné školy*,²⁰ které byl zastáncem. Tento přístup odmítal pedagogický formalismus,²¹ který byl tehdy v habsburské monarchii běžný. Rovněž odsuzoval jednostranný intelektualismus,²² který přiváděl žáky k naprosté pasivitě. Pro žáky tento nový přístup znamenal mimo jiné vyučování v mateřském jazyce, zrušení plateb za školu, zrušení úlev v docházce a školní potřeby zdarma. Učitelům mělo být umožněno vyšší vzdělání a hospodářské zabezpečení. Velkým znakem volné školy byla rovněž úplná odluka školy od církve. Náboženství se mělo vyučovat v rámci kulturních dějin a zbytek duchovní mravouky si měla zajistit církev sama.

V rámci Volné myšlenky²³ vydal v roce 1912 *Českou čítanku československé mládeži v Americe*.²⁴ O rok později působil jako řídicí učitel české školy v New Yorku, kde na podnět

¹⁶ *Matriční kniha 1862-1879*. Státní oblastní archiv v Plzni, fond Sběrka matrik západních Čech, číslo fondu 1040, signatura Kožlany 14, folio 182. In: http://www.portafontium.cz/iipimage/30064202/kozlany-14_1820-n?x=-4&y=128&w=317&h=116 [cit. 5. 4. 2020]

¹⁷ *Václav Beneš* (26. 9. 1865-???) nejstarší bratr Vojty Beneše, povoláním učitel. [KULHÁNKOVÁ, Radka: *Vojta Beneš 1878-1951*. Praha 2010. (nepublikovaná diplomová práce) s. 19.]

¹⁸ *Osobní výkaz Vojty Beneše*. (Národní archiv, fond: Ministerstvo školství a kultury, Praha – osobní, karton: 4, inventární číslo: Beneš Vojtěch.)

¹⁹ *Kožiškova metoda = genetická metoda* – děti se nejprve naučí velká a později malá písmena. Jednotlivá písmena hláskují a okamžitě spojují v jeden celek. Genetická metoda umožňuje rychlé čtení. Děti mají pocit, že čtou opravdu rychle a textu rozumí. (*Genetická metoda*. In: <https://ucebnice.fraus.cz/cs/nezavisle-stranky/1.-stupen-cj-geneticka-metoda> [cit. 5. 4. 2020].)

²⁰ Společnou práci několika odborníků z řad učitelstva a přátel školy: *Snahy a cíle volné školy*. Praha 1907.

²¹ *Pedagogický formalismus* spočívá v tom, že učitel vyloží látku a žáci si ji zapamatují bez toho, aniž by bylo nutné obsah pochopit. (KUCHARSKÁ, Anna: *Učitel formalista*. In: <http://www.ceskaskola.cz/2001/06/anna-kucharska-ucitel-formalista.html> [cit. 7. 4. 2020])

²² *Intelektualismus* znamená zdůrazňování rozumové činnosti. V pedagogickém prostředí se jedná o preferenci rozumové výchovy před výchovou citovou. (PETRÁČKOVÁ, Věra: *Akademický slovník cizích slov*. Praha 1995. slovníkové heslo intelektualismus)

²³ *Volná myšlenka* bylo antiklerikální a ateistické hnutí v mnohá zemích s programem odluky církve od státu. V Čechách byla založena roku 1904 a v roce 1952 byla zrušena. Dnes existuje od roku 1990, ale nemá právní kontinuitu s původní organizací. (*Volná myšlenka*. In: https://www.svejkmuseum.cz/new/slovník/r_volna_myslenka.htm [cit.: 7. 4. 2020])

²⁴ BENEŠ, Vojta: *Česká čítanka: Československé mládeži v Americe*. Praha 1912.

Matrice školské²⁵ reformoval české vzdělávání.²⁶ V té době bylo jeho cílem pozvednutí národního ducha a řeči v tamních dětech, neboť mnohé z nich již téměř vůbec neovládaly českou řeč. Zpět do vlasti se vydal po sarajevském atentátu.

V druhé polovině roku 1915 se Vojta Beneš vydává opět do Spojených států, aby zde působil jako jeden z hlavních činitelů českého zahraničního odboje. Mimo jiné publikoval časopis Českého národního sdružení *Poselství*.²⁷ Jeho působení v letech 1915–1918 je součástí této práce, tudíž bude vše potřebné vyloženo v dalších kapitolách.

Po návratu do nově vzniklého Československa se z počátku věnoval své učitelské profesi a působil jako ředitel občanské školy v Brandýse nad Labem.²⁸ Na základě zkušeností, které získal v Americe, chtěl, aby české školství bylo transformováno. Tomáši Garrigue Masarykovi²⁹ (dále jen TGM) představil svůj plán o postupné přeměně školství již na konci roku 1918. Kritizoval třídní systém školství a zastával se rovněž rovného práva na vzdělání. Vojta Beneš navrhoval pozvednutí učitelů, kteří mají jít žákům příkladem nejen po intelektuální, ale i morální stránce. Většina učitelů z dob habsburské monarchie patřila k těm, kteří nerespektovali individualitu žáků a nevyužívali samostatné činnosti. Žádal do osnov zařadit ruční práce a pamatoval i na důležitost tělesné výchovy. Tento plán se mu nepodařilo v plném rozsahu zrealizovat.³⁰ V roce 1922 byl sice vydán tzv. *malý školský zákon*,³¹ kterým se zavedly výše zmíněné předměty, ale učitelské vzdělání bylo ve srovnání s dobou Rakouska-Uherska v podstatě beze změn. První republika převzala učitelské ústavy, díky kterým se učitelé vzdělávali na středoškolské úrovni. V Praze a Brně byly sice založeny soukromé Školy

²⁵ *Ústřední matice školská* vznikla na podporu národního školství. Byla reakcí na německý spolek *Shutzverein*. Český spolek si kladl za cíl zastavit germanizaci a německý čechizaci dětí. (ŠPIRITOVÁ, Alexandra: *Ústřední matice školská v letech 1880–1919*. In. *Paginae historiae: Sborník národního archivu* 1, 1993, s. 178-195.)

²⁶ BENEŠ, Vojta. In: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BENE%C5%A0_Vojta_17.5.1878-20.11.1951 [cit. 7. 4. 2020]

²⁷ Tamtéž.

²⁸ *Osobní výkaz Vojty Beneše*. (Národní archiv, fond: Ministerstvo školství a kultury, Praha – osobní, karton: 4, inventární číslo: Beneš Vojtěch.)

²⁹ *Prof. PhDr. Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937)*, významný politik a profesor, Zpočátku zastával program autonomie českých zemí v rámci habsburské monarchie. Během první světové války stál v čele českého zahraničního odboje. V letech 1916–1918 byl předsedou *Československé národní rady* v Paříži a zasloužil se o vytvoření československých legií v Rusku, Francii a Itálii. Po vzniku Československé republiky se stal jejím prvním prezidentem. (ADAM, Jan: *Osobnosti – Česko Ottův slovník*. Praha 2008. s. 325. slovníkové heslo Masaryk)

³⁰ KULHÁNKOVÁ, Vojta Beneš, s. 79–81.

³¹ *Malý školský zákon č. 226/1922 Sb. z. a n.* zavedl změny ve školní docházce, obsahu vzdělávání, počtu žáků ve třídách a uznal rovnost učitelů a učitelek. Učitelskému vzdělání se nijak nevěnoval. (*Zákon ze dne 13. července 1922*. In: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> [cit.: 26. 4. 2020])

pedagogických studií, kde učitelé získávali dvouletou průpravu, ale první pedagogické fakulty na vysokých školách vznikly až zákonem č. 100 z dubna 1946.³²

V letech 1920–1922 působil jako okresní³³ a následně jako zemský školní inspektor.³⁴ Tuto funkci vykonával až do roku 1925. Vojta Beneš si této pozice velmi vážil a sám ve svém díle *Škola a výchova v demokratickém státě*³⁵ vysvětluje, co pro něj znamená úloha inspektora: *Školní inspektor je organizátor školské práce, zdroj výchovné energie a tvůrce učitelské spolupráce i kladného, povzbudivého nazírání na školu.*³⁶

V roce 1925 se stal poslancem za českou sociální demokracii. Opakovaně byl volen až do roku 1935, kdy se stal senátorem.³⁷ Během svého politického působení se zasloužil o zajištění větší pomoci dětem v obtížné zdravotní či sociální situaci a hájil učitele proti klerikalismu.³⁸ Katolická církev nesouhlasila s výukou, která popírala existenci Boha a do středu zájmu stavěla dítě, které mělo být v budoucnu plnohodnotnou součástí svobodného demokratického státu a svobodné vůle. Vojta Beneš do jisté míry uznával církev, jeho otec i matka byli hluboce věřící a on byl pokřtěný. Později se na základě svého přesvědčení vyznání zřekl. I přesto uznával, že církev byla po mnohá staletí jediným zprostředkovatelem vzdělanosti. Primárně se ohrazoval vůči zaujatosti lidové strany, která vznášela neustálé stížnosti na postavení církve ve školství.³⁹

Jako senátor Národního shromáždění⁴⁰ působil v letech 1935–1936. Byl zde členem zpravodajského kulturního výboru, odrážel útoky na učitele a chránil demokratický ráz československého školství. Senátorského mandátu se vzdal v roce 1936 poté, co jeho bratr

³² MAREŠ, Jiří: *Šedesátiletí pedagogických fakult: hledání svébytnosti*. In: *Pedagogika*, 2007, roč. 57, s. 313–314.

³³ *Okresní školní inspektor* byl členem Okresního školního výboru a jmenoval jej předseda Zemské školní rady. Okresní školní výbor vznikl v každém okrese. Inspektor dohlížel nad nerušeným chodem studií (s výjimkou vysokoškolského) v celém okrese, který mu byl svěřen. (PECH, Oldřich: *Příruční slovník pedagogický*. Praha 1939. s. 157–158.)

³⁴ *Zemský školní inspektor* byl jedním ze členů Zemské školní rady, která byla nejvyšším úřadem školské soustavy během první republiky. Do funkce mohl být jmenován po prokázání zkušeností a učitelské kariéry. Zemský školní inspektor byl státní úředník. (PECH, *Příruční slovník pedagogický*, s. 158–159.)

³⁵ BENEŠ, Vojta: *Škola a výchova v demokratickém státě*. Praha 1921.

³⁶ Tamtéž, s. 12.

³⁷ VEBER, Václav: *Vojta Beneš ve třetím odboji*. In: *Paměť a dějiny 2010*, č. 2. s. 109.

³⁸ *Klerikalismus* znamená zastávání práv církve a hájení zájmů duchovenstva. Klerikalismus často označoval stranický politický směr, který se snažil o větší vliv duchovenstva na světské záležitosti. (*Ottův slovník naučný*. Čtrnáctý díl, s. 365. Slovníkové heslo klerikální.)

³⁹ KULHÁNKOVÁ, *Vojta Beneš*, s.83–87.

⁴⁰ *Národní shromáždění* představovalo v době první republiky moc zákonodárnou a bylo složeno z poslanecké sněmovny (300 členů) a senátu (150 členů). (NASKE, Miloslav: *Národní shromáždění republiky Československé*. Jičín 1924.)

Edvard⁴¹ získal prezidentskou funkci. Uvádí se, že z morálních zábran a z obavy před pomluvami o protekci odmítal výše postavené funkce.⁴²

Mimo výše zmíněné byl během první republiky místopředsedou Československé obce legionářské, předsedou Svazu československého národního osvobození, stál v čele Zemské ústřední péče o mládež a v letech 1928–1932 byl předsedou Svazu učitelstva československého, což byla vrcholná organizace československých učitelů.⁴³

Před začátkem druhé světové války Vojta Beneš vycítil možné nebezpečí, které pro mladou republiku představovalo Německo. Na základě svého přesvědčení vyslal v listopadu 1936 na semináři impuls k přednáškové kampani, která započala v Zengrově sále české techniky pod názvem *Mobilisace [sic!] mravních sil národa*, jejímž cílem bylo podat impuls k pohotové a jednotné obraně národa a země. Všech 500 účastníků semináře z řad učitelstva výzvu přijalo a rozhodlo se na dané téma přednášet po celé zemi.⁴⁴

V létě 1938 se opět vydal do Ameriky, aby hledal u tamních krajanů pomoc. Usadil se v New Yorku. Potýkal se se silnou proněmeckou propagandou a netěšil se takové důvěře, která do něj byla vkládána během první světové války. Ještě v prosinci téhož roku se vrátil zpět do Čech, kde byl sledován a odposloucháván. Ve chvíli, kdy začali být zatýkáni čeští demokraté, se opět rozhodl odjet s rodinou za oceán a 7. června 1939 překročili české hranice. V Americe vedl přednáškové turné a sepsal několik stovek propagačních spisů, mezi nimiž bylo i deset knih. Propagační akci se v důsledku úpadku autority Českého národního shromáždění a kvůli horšímu zdravotnímu stavu Vojty Beneše nedařilo tak dobře, jak by si Vojta představoval. Stěžoval si, že krajané již nejsou tak obětaví jako během první světové války – a rovněž jeho bratr Edvard, v té době vůdce československého odboje, s ním nepracoval v tak těsném kontaktu jako TGM.⁴⁵

Zpátky do vlasti se Vojta Beneš vrátil na jaře roku 1945. Stal se opět politicky činným, vystupoval jako vládní rada na ministerstvu školství a jako poslanec Národního shromáždění za sociální demokracii. V parlamentu byl 8. července 1946 zvolen za člena zahraničního výboru.⁴⁶ Byl politikem, který se veřejně vyslovil pro ochranu německých antifašistických

⁴¹ *Edvard Beneš* (1884–1948) sociolog, politik a druhý prezident Československé republiky. Po vypuknutí první světové války se aktivně zapojil do protirakouského odboje. V rámci toho se stal tajemníkem *Národní rady československé v Paříži*. (ADAM, *Osobnosti*, s. 44. slovníkové heslo Beneš, Edvard)

⁴² VEBER, *Vojta Beneš ve třetím odboji*, s. 110.

⁴³ Tamtéž, s. 119.

⁴⁴ PEŠEK: *Mobilisace mravních sil národa*. In: *Český učitel*, 3. 12. 1936. roč. 40. č. 14–15, s. 149.

⁴⁵ ŠETŘILOVÁ, J. *Válečný deník Vojty Beneše*. In: *Dějiny a současnost* 1994, 16, s. 47–50.

⁴⁶ VEBER, *Vojta Beneš ve třetím odboji*, s. 109.

učitelů a společně s několika profesory napsal prezidentovi Edvardovi Benešovi dopis, *aby se neztotožňoval s rozhodnutím lidového soudu nad protektorátní vládou a využil svého práva milosti*.⁴⁷ Výzvu podepsali společně s Benešem univerzitní profesori Josef Macek,⁴⁸ Jiří Trapl⁴⁹ a Albert Pražák.⁵⁰ Na půdě Národního shromáždění měl rovněž dlouhý projev, kterým se stavěl proti nelidskému chování v Československu, které bylo spojené s odsunem Němců.⁵¹

Vojta Beneš byl proti tomu, aby se komunistická strana včele s Klementem Gottwaldem chopila moci. Ještě 25. února 1948 vydal výzvu české inteligence s názvem *Provolání politických a kulturních představitelů k československé veřejnosti*, která je známá i pod kratším názvem *Výzva kulturních pracovníků*. Cílem bylo zajistit demokratické řešení tehdejší politické situace, pro tento účel se Vojtovi podařilo získat 82 podpisů.⁵² Na protest proti únorovému převratu se 6. března 1948 vzdal svého mandátu a odmítl poúnorové sloučení ČSSD a KSČ.⁵³

Od dubna 1948 byl součástí ilegální Československé nezávislé sociální demokracie a protirežimní rezistence. Stal se předsedou podzemního hnutí v republice. Pravděpodobně na jeho popud došlo i k tzv. vinořské schůzce na katolické faře ve Vinoři u Prahy. Společně se zde sešel s Miladou Horákovou,⁵⁴ Vojtěchem Janděčkem⁵⁵ a Zdeňkem Peškem⁵⁶ (viz příloha č. 2).

⁴⁷ VEBER, *Vojta Beneš ve třetím odboji*, s.110.

⁴⁸ *Josef Macek* (1922–1991) byl českým historikem. Zabýval se předně husitstvím, které pod vlivem režimu vysvětloval v rámci marxistické ideologie. Později se soustředil na německou selskou válku a renesanci. Od pol. 70. let se věnoval zpracování českých dějin za vlády Jagellonců. (ADAM, *Osobnosti – Česko*, s. 422. slovníkové heslo Macek Josef)

⁴⁹ *Jiří Trapl* (1912–1992) byl lékařem a působil jako profesor na lékařské fakultě v Praze. Působil v lékařských institucích v několika zemích. (např. čestný člen mexické, francouzské a rakouské dermatologické společnosti. (ADAM, *Osobnosti – Česko*, s. 732. slovníkové heslo Trapl Jiří)

⁵⁰ *Albert Pražák* (1880–1956) byl českým bohemistou, slovakistou a literárním historikem. Během německé okupace se zapojil od protinacistického odboje a po květnovém povstání 1945 předsedal revolučním Českému národnímu výboru. (ADAM, *Osobnosti – Česko*, s. 562. slovníkové heslo Pražák Albert)

⁵¹ HERTL, David: *Bratr prezidenta Beneše Vojta třikrát emigroval. Proti komunistům chtěl postupovat razantně*. In: <https://plus.rozhlas.cz/bratr-prezidenta-benese-vojta-trikrat-emigroval-proti-komunistum-chtel-7174709> [cit.: 7. 4. 2020]

⁵² VEBER, *Vojta Beneš ve třetím odboji*, s.111.

⁵³ HERTL, *Bratr prezidenta Beneše Vojta třikrát emigroval*.

⁵⁴ *Milada Horáková* (1901–1950) byla českou právníčkou a političkou. Během druhé světové války byla vězněna a v letech 1945–1948 byla členkou ústředního výboru Československé strany národně socialistické a dalších organizací. Po únorovém převratu odešla z politického života a roku 1949 byla zatčena. 1950 byla odsouzena ve vykonstruovaném procesu k trestu smrti. (ADAM, *Osobnosti – Česko*, s. 237. slovníkové heslo Horáková Milada)

⁵⁵ *Vojtěch Janděčka* (1914–1973) byl vystudovaný právník, byl členem protinacistického odboje a po smrti Jana Opletala byl uvězněn v koncentračním táboře Saschsenhausen z kterého byl roku 1942 propuštěn. Po odhalení vinořské schůzce byl roku 1949 obviněn z protikomunistického odboje. Později se přidalo obvinění z velezrady a byl odsouzen k dvaceti letům odnětí svobody. Po roce 1960 byl znovu odsouzen za snahu rozvrátit republiku. (SLINTÁK, Petr: *Zapomenuté portréty – Vojtěch Janděčka*. In: <https://plus.rozhlas.cz/zapomenute-portrety-vojtech-jandeka-6634605> [cit: 22. 4. 2020]

⁵⁶ *Zdeňek Peška* (1900–1970) byl vystudovaný právník, své vědomosti si rozšířil během pobytu ve Francii a Americe a stal se profesorem na bratislavské univerzitě. V roce 1941 jej nacisté odsoudili k 15 letům odnětí svobody. Po roce 1947 patřil k expertům, kteří byli pověřeni sepsáním nové ústavy. Po únoru 1948 se zapojil do protikomunistických aktivit a následně bylo jeho jméno přiřazeno do procesu s M. Horákovou. Odsoudili jej k 25

Půl roku po smrti svého mladšího bratra Edvarda odjel naposledy z Československa. Jeho dcera byla nositelkou amerického občanství, tudíž mu úřady nebránily v cestě. I přes své stáří a podlomené zdraví se zajímal o poměry, které hýbaly českou politikou. Mimo jiné byl v kontaktu s Ústavem dr. Edvarda Beneše⁵⁷ v Londýně, který se podílel na formování pounorového exilu.⁵⁸

Vojta Beneš zemřel v městečku South Bend v Indianě 20. listopadu 1951. Po jeho smrti se o něj začala zajímat česká státní bezpečnost,⁵⁹ která postupně řešila nelegální činnost sociálních demokratů.⁶⁰ Po smrti byl 28. října 1992 *in memoriam* oceněn řádem Tomáše Garriguea Masaryka II. třídy.⁶¹

letům žaláře. (SLINTÁK, Petr: *Zapomenuté portréty – Zdeněk Peška*. In: <https://plus.rozhlas.cz/zapomenute-portrety-zdenek-peska-6634572> [cit.: 22. 4. 2020])

⁵⁷ Ústav Edvarda Beneše vznikl 7. 3. 1950. a spolupracoval s dalšími exilovými institucemi při pořádání různých akcí, jako například konání veřejných přednášek na téma československých soudobých dějin. Během působení se ústav zajímal o mnoho témat a zanikl 1964. (CAROBOL, Pavel: *Ústav Edvarda Beneše v Londýně. Centrum exilu Čechů a Slováků*. In: <https://www.iir.cz/article/ustav-edvarda-benese-v-londyne-centrum-exilu-cechu-a-slovaku> [cit.: 7. 4. 2020])

⁵⁸ BROM, Bohumír: *65. výročí úmrtí Vojty Beneše*. In: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/65-vyroci-umrti-vojty-benese/> [cit.: 7. 4. 2020])

⁵⁹ *Státní bezpečnost* v sobě zahrnovala politickou policii a zpravodajskou službu. Vznikla v červnu 1945 jako odnož *Sboru národní bezpečnosti*. Jejím úkolem byla vyšetřování, zatýkání, domovní prohlídky a preventivní opatření, která měla zabránit ohrožení státu. Po roce 1948 se stala jedním z hlavních pilířů komunistické vlády a vyhledávala její odpůrce. Zanikla v únoru 1990. (*Státní bezpečnost*. In: <https://www.ibadatelna.cz/cs/slovník/statni-bezpecnost> [cit.: 11. 4. 2020])

⁶⁰ VEBER, Vojta Beneš ve třetím odboji, s.114.

⁶¹ *Řád TGM II. třídy*, propůjčuje nebo uděluje prezident republiky osobám, které se vynikajícím způsobem zasloužily o rozvoj demokracie, humanity a lidská práva. (*Stanovy*. In: <https://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/rad-t.-g.-masaryka/stanovy> [cit.: 7. 4. 2020])

Seznam nositelů řádu. In: <https://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/rad-t.-g.-masaryka/stanovy> [cit.: 7. 4. 2020])

2. ZAHRANIČNÍ ODBOJ V AMERICE PŘED PŘÍJEZDEM VOJTY BENEŠE

2.1. ČESKÁ AKCE VE SPOJENÝCH STÁTECH DO ROKU 1915

Vzhledem k roztržitému krajanství osad na území Spojených států a velké vzdálenosti mezi jednotlivými skupinami je logické, že od počátku první světové války vzniklo několik organizací, které si kladly za cíl podpořit Čechy a jejich obyvatele, kteří byli zasaženi válkou.

Nejpestřejší podpůrná činnost se nacházela na území **Chicaga**, kde také sídlila největší krajanství komunita. Zde za účelem podpory vzniklo několik různých organizací. Prvním orgánem se stal Československý červený kříž, založený 28. srpna 1914. Kladl si za úkol podporovat raněné slovanské vojáky, vdovy, sirotky po zemřelých a ty, kteří byli pro vzpouru nebo jiné porušení povinností postiženi trestem. Rovněž bylo usneseno podporovat dezertéry, kteří se vyhnuli „bratrovražednému“ boji se Slovy, a všechny, kteří byli válkou uvrženi v hlad a bídu. Dále byly vytvořeny i další, slovanské organizace stejného směru, jména a cíle. I přes princip vzájemnosti bylo dohodnuto, že každá větev vytvořila pro svůj národ vlastní odnož organizace.⁶²

Zpočátku měla chicagská podpůrná akce charakter výhradně pomocný a dobročinný a její heslo znělo: *Naším heslem jest milion dolarů ku záchraně české vlasti a ku zmírnění útrap jejich synů a dcer.*⁶³ Československý červený kříž byl přejmenován 3. září na Česko-slovenský pomocný výbor, neboť Americký červený kříž kladl příliš přísné podmínky pro tento název.⁶⁴

Sdružení v zájmu samostatnosti české byl prvotní název organizace, ze které se později vyvinulo České národní sdružení. Redaktoři Josef Tvrzický,⁶⁵ Josef Mach,⁶⁶ Karel Vinklárěk⁶⁷ a Nigrin⁶⁸ se sešli na podnět Tvrzického se zástupcem Česko-americké národní rady E. St. Vrázem a 23. srpna byl v Národní radě zvolen pětičlenný výbor k vypracování plánu

⁶² VOJAN, Jaroslav E. S.: *Na prahu splnění*. Chicago 1922. s. 51. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karta č. 6, inventurní jednotka 335.)

⁶³ Tamtéž, s. 52.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ *Josef Tvrzický* (1884–1920) – rovněž Josef Tvrzický-Kramer, byl tajemníkem Českého národního sdružení. Později se stal ředitelem Československé tiskové kanceláře ve Washingtonu. (*Josef Tvrzický*. In: http://rodopisna-revue-online.tode.cz/1-10_soubory/15_portrety-tvrzicky.pdf [cit.: 28. 3. 2020])

⁶⁶ *Josef Mach* (1883–1951) – český básník, překladatel a novinář. V Chicagu byl redaktorem několika periodik a učitelem české vlastivědy. (*Mach Josef*. In: https://ipac.svkkl.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0201428-Mach-Josef-18831951/ [cit.: 28. 3. 2020])

⁶⁷ *Karel Vinklárěk* (1886–???) – úředník, novinář a redaktor v Chicagu. (NYKL, Alois Richard: *Poznámky k revoluční akci v Chicagu 1914–1918*. Praha 2017 s. 45.)

⁶⁸ *Jaroslav Victor Nigrin* (???–???) – profesor, publicista a spisovatel. Sběratel českých pohádek a autor přehledu české gramatiky pro anglicky mluvící obyvatele.

společného postupu tří hlavních organizací, Česko-americké národní rady, Česko-americké tiskové kanceláře a Česko-slovanského pomocného výboru.

Všechny zmiňované organizace se sešly 1. září 1914 a založily České národní sdružení. Schůzi toho dne zahájil F. J. Štěpina⁶⁹ a jednohlasně byl za předsedu zvolen Ludvík Fisher,⁷⁰ který zůstal v této funkci po celou dobu války. První místopředseda byl Emanuel Beránek,⁷¹ druhým místopředsedou se stala paní Staňková-Bujárková, pokladník F. J. Štěpina, českým tajemníkem Karel Vinklárěk a anglickým tajemníkem J. J. Zmrhal.⁷² Resoluce navrhovala:

- 1) *Aby Česko-slovanský pomocný výbor (v té době Českoslovanský červený kříž) byl zvolen za centrální sbírací výbor, který by sjednotil národ k mohutné podpoře vlasti.*
- 2) *Aby Česko-americká národní rada, Česko-americká tisková kancelář a Česko-slovanský pomocný výboru tvořily jednotnou organizaci: České národní sdružení. Každá organizace si zvolí po třech členech do výkonného výboru a bude pracovat na vytyčeném programu.*
- 3) *Aby České národní sdružení informovalo americkou a evropskou veřejnost o spravedlivých požadavcích českého národa, směřujících k jejich samostatnosti.*
- 4) *Za účelem této práce je České národní sdružení pověřeno započít se sbírkami mezi českým a americkým lidem.*
- 5) *České národní sdružení jest pověřeno k vypracování přesného programu o další činnosti.*⁷³

Další organizace se nacházely v **New Yorku** jakožto druhém nejpočetnějším krajanském místě. Navíc z New Yorku pocházel E. Voska,⁷⁴ který přivezl z Evropy nejnovější zprávy

⁶⁹ James F. Štěpina (???–1923) – právník a americký bankéř, jeden z předních představitelů Českého národního sdružení. (James F. Stepina. In: https://flps.newberry.org/article/5418478_8_0838 [cit.: 28. 3. 2020])

⁷⁰ Ludvík Fisher (1880–1945) – rovněž Ludvík František Karel Fischer stál v čele Českého národního sdružení, v roce 1918 dobrovolně vstoupil do francouzských legií a byl pověřen organizací zdravotní služby na francouzské a italské frontě. (Fisher, Ludvík. In: https://ipac.svkkl.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0205182-Fisher-Ludvik-18801945/ [cit.: 28. 3. 2020])

⁷¹ Emanuel Beránek (1856–1919) publicista, obchodník, podnikatel a autor dobově nejznámější a nejrozšířenější českoamerické kuchařky. Jeden ze zakladatelů Česko-americké Tiskové kanceláře. (Emanuel Beránek. In: Amerikán, 1921, roč. 44, č. 1. s. 269–272.)

⁷² Jaroslav Josef Zmrhal (1878–1951) – tajemník Česko-americké národní rady. V rámci Českého národního sdružení prováděl publikační a přednáškovou činnost. (NYKL, *Poznámky k revoluční akci v Chicagu*, s. 86.)

⁷³ VOJAN, Jaroslav E. S.: *Na prahu splnění*. Chicago 1922. s. 54–55. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 335.)

⁷⁴ Viktor Emanuel Voska (1875–1960) – založil první českou sekci sociálně demokratické strany v Americe, působil v čele sdruženích *Sokol* a *Volná myšlenka*. Jako žurnalista pracoval pro *Hlas lidu* a týdeník *Pravda*. V době vypuknutí první světové války pobýval v Evropě a vytvořil síť korespondentů mezi Evropou a Amerikou. Ve Státech založil výzvědnou službu a zapojil se do služeb Českého národního sdružení. (MAJDOVÁ, Hana: *Úloha významných osobností československého zahraničního odboje působících v USA 1914–1918*. Brno 2010. s. 49–62.)

o válečném dění, což zapříčinilo v místních odpor vůči Rakousko-Uhersku. Zde byl 24. srpna 1914 na veřejné schůzi založen Česko-americký výbor pro osamostatnění a podporu českého národa. Cíle měl téměř totožné jako chicagské České národní sdružení, ale co se týkalo politického rázu, byl New York radikálnější. Prohlašoval přímo, že česká Amerika má ve svém zájmu vybojovat samostatnost českému národu. Oproti tomu Chicago mělo ve svém programu pouze spolupráci ve prospěch samostatnosti českého národa.⁷⁵ Každá část New Yorku si zakládala na své individualitě, a tak každý blok utvářel vlastní pomocný výbor, které bylo potřeba sjednotit.

Ve státě Nebraska se nacházelo třetí sbírkové centrum. Týdeník *Osvěta americká* založil v **Omaze** Český fond pro osvobozenou akci a humanitní podporu. Akce získala pro svou věc pozvolna farmářský západ s městy jako např. Cedar Rapids, St. Louis a Racine.⁷⁶

Česká Amerika udržovala styk s TGM od počátku války. Již roku 1914 se zmiňuje TGM ve svém dopise adresovaném J. F. Štěpinovi o tom, jak velký mají našinci v Americe úkol.⁷⁷ TGM nekomunikoval nejdříve s jednotlivými spolky, ale s jednotlivci. Mezi nejčastější adresáty patřili již zmiňovaní J. F. Štěpina, Ludvík Fisher, Emanuel Voska a později Vojta Beneš. V té době se dopisy často ztrácely, právě proto bylo vhodné posílat korespondenci více lidem, aby se zvýšila naděje, že se dopis dostane na konečnou adresu do povolaných rukou.⁷⁸ S tím však souvisel i problém obsahu jednotlivých sdělení. Musela být neúplná, ne zcela jasného obsahu, aby se plány zahraničního odboje nedostaly k nepříteli. Proto hráli velkou úlohu rovněž poslové, kteří byli pečlivě vybíráni a jim se sdělovaly ústně důvěrné informace.

2.2. OFICIÁLNÍ SJEDNOCENÍ KRAJANSKÉ AMERIKY ROKU 1915

První pokus o mezistátní sjednocení organizací proběhl 2. a 3. ledna 1915 v New Yorku (viz příloha č. 3). Newyorští svolali konferenci všech důvěrníků východních⁷⁹ Česko-amerických pomocných výborů pro osamostatnění Čech. Ujednal se politický program, ve kterém stálo, že *program politického působení výborů bude vymezen na praktické seznamování ciziny se stanoviskem a požadavky českého národa stejným způsobem, jakým se to stalo*

⁷⁵ VOJAN, Jaroslav E. S.: *Na prahu splnění*. Chicago 1922. s. 57. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 335.)

⁷⁶ BENEŠ, Vojta: *České národní sdružení*. Chicago 1925. s. 12.

⁷⁷ BENEŠ, Vojta: *Z časů veliké víry*. Praha 1926 s. 7.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Účastníci konference zastupovali osady ze států: Long Island, Maryland, Massachusetts, New Jersey, Kansas, New York, Connecticut, Nebraska. (*New Yorská konference*. In: *Slavie*, 8. 1. 1915, roč. 53, č. 3620, s. 4.)

v Anglii, a na přípravě cest, kterými bude ve vhodném okamžiku možno dosáhnouti vytčeného cíle. Všechna jednání o otázkách jako: jak má vypadat budoucí český stát a všechny snahy zasáhnout do vnitřních dějů v zemích českých byly prohlášeny za nečasné a nebezpečné krajanům ve staré vlasti.⁸⁰

Dále byl propracován organizační plán a rozhodnuto o celoamerickém názvu organizace: České národní sdružení. Všechny pomocné výbory měly toto jméno přijmout nejpozději do 6. července 1915, všechny nové výbory měly vznikat pod jménem: České národní sdružení (Č.N.S.) odbočka v ... (Bohemian National Alliance in America, X – branch). New York tak loajálně přijmul chicagské pojmenování. Na poradě vyslovili rovněž nutnost navazování styků se Slováky, vyjasnění programu a budoucí účel peněžních sbírek. Použijí se, až toho bude třeba, pro životní potřeby Čechů.⁸¹

Důležitým milníkem se stala konference v Clevelandu 13.–14. března 1915. Této poradě se zúčastnili zástupci amerického východu, středu i západu.⁸² S konečnou platností potvrdili návrh sjednocení ze sjezdu v New Yorku. V čele sdružení stála úřadovna (the Executive), jejíž středisko mohlo být měněno po uplynutí dvou let. Centrální ústředna měla za povinnost být v neustálém kontaktu se všemi odbočkami, přijímat od nich zprávy ze schůzí, zápisy protokolů a přehledy financí. Na druhou stranu poskytovala veškeré informace týkající se chodu akce, aby došlo k co nejtěsnějšímu sjednocení.

Konečnými úkoly Českého národního sdružení a všech podléhajících odboček se staly:

- 1) *Morální a finanční podpora kulturních a osvobozujících snah českého národa.*
- 2) *Informovat americkou veřejnost přednáškami o snahách a tužbách českého národa.*
- 3) *Zasílat do anglických časopisů v Americe a pokud možno i v Evropě informační články téhož druhu jako v bodě 2.*
- 4) *Podporovat listy, jež propagují snahy Českého národního sdružení a prostřednictvím tiskového výboru a poboček pomáhati rozšiřovat The American Bi-Monthly, jež předkládá do veřejných čítáren a jednotlivým osobnostem a časopisům americkým.*
- 5) *Navázat hospodářské styky se starou vlastí zřízením Národohospodářského výboru.*

⁸⁰ *New Yorkská konference.* In: *Slavie*, 8. 1. 1915, roč. 53, č. 3620, s. 4.

⁸¹ *Tamtéž.*

⁸² Účastníci konference zastupovali osady ze států: Ohio, Illinois, New York, Maryland, Massachusetts, Michigan, Iowa, Nebraska. (*Clevelandská porada Českého národního sdružení v Americe.* In: *Šípy*, 20. 3. 1915, roč. 6. č. 8, s. 4.)

V dalších návrzích nechyběly rovněž zmínky o projevování sympatií slovenskému národu.⁸³

⁸³ *Clevelandská porada Českého národního sdružení v Americe*. In: *Šípy*, 20. 3. 1915, roč. 6. č. 8, s. 5.

3. PŮSOBENÍ VOJTY BENEŠE (NEJEN) VE SPOJENÝCH STÁTECH 1914–1918

Několik týdnů po úspěšném červnovém atentátu na následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este vypukl první celosvětový konflikt. Na základě předchozích smluv následovala řetězová reakce ostatních států a během zhruba čtyř týdnů se ve válečném stavu ocitla většina Evropy. Stály proti sobě Státy dohody (Trojdohoda/Dohoda/Spojenci)⁸⁴ a Ústřední mocnosti.⁸⁵

V době atentátu se nacházel Vojta Beneš na půdě Spojených států, kde se snažil reformovat české školství. Tři neděle neobdržel žádné znepokojující zprávy z domova, a tak se vydal německým parníkem *Vaterland* zpátky do vlasti.⁸⁶ Šest dní po příjezdu obdržel předvolání na vojnu. Den poté 27. července 1914 nastupoval poprvé do vojenské služby. Týž den jej propustili domů, neboť byl vyhublý a zesláblý z dlouhé služební cesty. Za dva měsíce přišlo předvolání k superarbitraci.⁸⁷ Vojta Beneš se během pobytu doma nesnažil nijak zesílit. Vyčerpával se pravidelnou jízdou na kole. Téměř nejedl a nepil, aby se vyhnul povinné službě.⁸⁸ Během svého pobytu v kasárnách držel čtyři dny přísnou hladovku, kdy údajně nepřijímal žádnou stravu.⁸⁹ Nakonec byl z vojny propuštěn (viz příloha č. 4). Komise jej 25. září 1914 *prohlásila nezpůsobilým ku konání domobranné [sic!] povinnosti.*⁹⁰

Se vznikem války se začaly výrazněji ozývat české hlasy, které žádaly osvobození a odtržení od habsburské monarchie. TGM začal již v srpnu 1914 hovořit s předními představiteli nacionální české politické scény o možnostech osvobození.⁹¹ Vstup Británie do války mu částečně usnadnil cestu, neboť v Londýně měl vazby s mnohými úředníky a sám prohlásil: *Nemůžeme-li se Rakousku postavit doma, musíme to učinit za hranicemi. Tam bude hlavním úkolem získávat pro nás a náš národní program sympatie, navázat styky s politiky,*

⁸⁴ Státy dohody: Francie, Rusko, Britské impérium, od 1915 Itálie, od 1917 USA.

⁸⁵ Ústřední mocnosti: Německo, Rakousko-Uhersko, Osmanská říše, od 1915 Bulharsko.

⁸⁶ BENEŠ, Vojta: *Domů a z domova*. In: Památník našeho osvobození. Brandýs n. Labem. s. 77.

⁸⁷ *Superarbitrace* je přezkumné řízení, které určí, zdali je muž schopen či neschopen vykonávat vojenskou službu. (*Ottův slovník naučný*. Dvacátý čtvrtý díl. Praha 1906. s. 385. slovníkové heslo Superarbitrace)

⁸⁸ BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 80.

⁸⁹ *Pokud jde o prof. Masaryka*. In: *Slavie* 18. 9. 1914, roč. 53, č. 3589, s. 1.

⁹⁰ *Zproštění vojenské služby 23. 1. 1915*, (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 1.)

⁹¹ Např. s předsedou agrární strany Antonínem Švehlou, politikem národně sociální strany Václavem Klofáčem a sociálními demokraty Františkem Soukupem a Bohumírem Šmeralem. (In: KUBŮ – ŠOUŠA, T.G. *Masaryk*, s. 46.)

státníky a vládami spojeneckých států, organizovat jednotný postup všech našich kolonií,⁹² a hlavně zorganizovat ze zajatců vojsko.⁹³ Plán TGM se opíral o myšlenku, že český národ na sebe musí upozornit tak, aby na konci války nebylo možné přehlédnout jeho požadavky.⁹⁴

Emanuel Voska se stal na popud TGM prvním revolučním poslem českého národa. Byl Američanem českého původu a v době vypuknutí Velké války se nacházel na Balkáně. Cestou zpět do Ameriky projížděl přes Čechy a navštívil TGM, který jej pověřil přenosem důležité zprávy do Londýna. Toto byla první odbojová akce, do které se Vojta Beneš zapojil.⁹⁵ Pomohl E. Voskovi ukrýt zmiňované psaní do dvojité podrážky bot tak, aby mohl bez obtíží přejít hranice.⁹⁶

V říjnu roku 1914 navštívil Vojtu Beneše jeho bratr Edvard, který jej seznámil s činností postupně vznikající organizace, která od konce roku 1914 nesla název *Maffie*,⁹⁷ a pověřil jej prvními úkoly. V Brandýse se nacházel jistý Václav Fáček, kterého měl kontaktovat, aby se spojil s Edvardem. Fáček se stal revolučním kurýrem a vozil zprávy z Čech do Švýcarska, kde v té době působil TGM. Dále měl Vojta Beneš skrýt balíček spisů týkajících se TGM. Po zvážení tuto zásilku převezl ke svému tchánovi do Brázdimi, kde byla schovaná na půdě a později zakopaná na zahradě.⁹⁸

Ještě před koncem roku 1914 obdržel Vojta Beneš šifrovaný dopis z Ameriky, ze kterého vycítil, že české Americe není situace v domovině lhostejná. A že tamní organizace začaly s materiálními sbírkami. V dopise stálo: *V Denver [Colorado] na Vás často vzpomínáme. Sbíráme nyní horlivě květinčky pro starou vlast. Měli jsme krásnou slavnost a sebrali jsme hodně květinek, přes dvě stě květinek.*⁹⁹ Po nějaké době již nebylo bezpečné odesílat poštu z Prahy, a tak byly balíčky předávány Vojtovi Benešovi, aby je posílal z Brandýsa.¹⁰⁰

V létě roku 1915 pronesl TGM dvě přednášky k výročním oslavám Jana Husa. První se konala 4. července v Curychu a druhá 8. července v Ženevě. Druhá zmiňovaná byla považována

⁹² *Českou kolonií* jsou myšleny všechny oblasti ve světě, kde se nacházela česká emigrace. Největšími centry se staly Rusko, Amerika, Francie apod.

⁹³ KUBŮ – ŠOUŠA, T.G. *Masaryk*, s. 46–47.

⁹⁴ PÁNEK, *Dějiny českých zemí*. Praha 2009. s. 302.

⁹⁵ BENEŠ, Vojta: *Masarykovo dílo v Americe*. Praha 1925. s. 6.

⁹⁶ BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 80.

⁹⁷ *Maffie* byl hlavní orgán českého domácího odboje během první světové války. Řídil zpravodajskou a konspirační činnost, předávání informací a udržování spojení se starou vlastí. (*Maffie (odbojová organizace)*, In: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/336463?locale=cs> [cit: 15. 3. 2020])

⁹⁸ BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 80.

⁹⁹ Tamtéž, s. 83.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 80.

za vyhlášení války českého národa Rakousku-Uhersku a otiskl ji francouzský i anglický tisk. Tak byl český problém poprvé představen světové veřejnosti, a nejen předním politikům, jak tomu bylo do té doby.¹⁰¹

Téhož roku došlo rovněž k rozčlenění předních představitelů odboje. Na podzim roku 1915 začal působit v Paříži, která byla považována za vojenské centrum Spojenců, Edvard Beneš. TGM se usadil v Londýně, který představoval politické centrum, a Dürich¹⁰² se přemístil do Ruska.¹⁰³ Zároveň během roku 1915 začal TGM více vyžadovat přítomnost schopného představitele odboje v Americe. Viděl, že se v USA vytrácel zájem pro českou věc a nedařilo se shánět potřebné sumy peněz pro podporu odboje. Sám do Spojených států odjet nemohl, neboť měl před sebou jiné úkoly. TGM slíbil, že místo něj navštíví Spojené státy o Vánocích roku 1915 Edvard Beneš, aby uspokojil naléhání krajauské Ameriky. K tomu však nedošlo.¹⁰⁴ Bylo potřeba zde mít někoho důvěryhodného a pracovitého trvale, a tak vyslal TGM do Prahy tajnou zprávu, ve které vyzýval: *Pošlete okamžitě někoho do Ameriky, česká a slovenská Amerika musí být získána, nemáme-li trpěti osudnými finančními nedostatky!*¹⁰⁵

Z počátku nebylo jasné, kdo pojede do Spojených států burcovat krajany. Vojta Beneš obdržel od Vosky šifrovaný dopis (viz příloha č. 5), ve kterém jej žádal, aby vyslal za oceán Gustava Habrmana.¹⁰⁶ Ten se však odmítl vypravit a navrhl, že by mohl odjet Vojta Beneš, jelikož zná tamní poměry. Po zkonzultování tohoto návrhu s Edvardem Benešem a *Maffii* o tom bylo rozhodnuto.¹⁰⁷

Na základě novinových článků je patrné, že o Vojtu Beneše a jeho práci byl během jeho první cesty po Americe velký zájem. Psalo se o něm v několika novinách a lidé se zajímali o jeho přednášky. V čase, kdy se nacházel v rodné zemi, se stále jeho odkaz objevoval mezi česko-americkou veřejností. Čítanka,¹⁰⁸ kterou pomáhal sepsat, se úspěšně prodávala a často se otiskovaly dopisy, které posílal z Čech svým známým. Je tedy patrné, že se mu podařilo

¹⁰¹ KUBŮ – ŠOUŠA, T.G. *Masaryk*, s. 82.

¹⁰² *Josef Dürich* (1847–1927) byl politik staročeské a později agrární strany. Stal se jedním z předních představitelů Československé národní rady v rámci prvního československého odboje. Dürich byl jediný z poslanců říšské rady, který se rozhodl odejít do zahraničí a podpořit akci TGM. Pro neshody se dostal do roztržky s ostatními představiteli odboje, byl vyloučen a zbaven funkce i členství. (*Dürich Josef*. In: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/D%C3%9CRICH_Josef_19.8.1847-12.1.1927 [cit.: 23. 4. 2020])

¹⁰³ KUBŮ – ŠOUŠA, T.G. *Masaryk*, s. 86.

¹⁰⁴ BENEŠ, *Masarykovo dílo*, s. 10.

¹⁰⁵ BENEŠ, *České národní sdružení*, s. 17.

¹⁰⁶ *Gustav Habrman* (1864–1932) byl politik a novinář. Stál v čele sociální demokracie na Plzeňsku. V roce 1913 plul společně s Vojtou Benešem do Ameriky. (ADAM, *Osobnosti*, s. 193. slovníkové heslo Habrman Gustav)

¹⁰⁷ BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 84.

¹⁰⁸ BENEŠ, Vojta: *Česká čítanka: Československé mládeži v Americe*. Praha 1912.

vybudovat během prvního pobytu mezi krajany takovou pověst, která mu měla velmi pomoci v jeho další práci v Americe. První pokusy o odjezd do Ameriky úřady zamítly, a tak Vojta Beneš pokračoval v práci na českém území, mezi níž patřilo šíření francouzského časopisu *La Nation Tcheque*.

Na jaře roku 1915 byl Vojta Beneš vyzván, aby v Praze uspořádal přednáškový cyklus o jeho cestě Amerikou. Během posledního projevu ho oslovil Stanislav Špaček,¹⁰⁹ který jej požádal o obstarání studie od prezidenta Pensylvánské univerzity ve Filadelfii. Když mu ji Vojta Beneš předal, Špaček projevil zájem o vyslání Vojty Beneše do Ameriky za účelem shánění vzorků umělých úd pro *Jedličkův ústav*.¹¹⁰

Po opakovaném zamítnutí Benešovy žádosti vycestovat z monarchie mu úřady udělily povolení až po průvodním dopise od dr. Jedličky, který zdůrazňoval, že Vojta Beneš jede do USA učit a pracovat pro školu válečných invalidů v Praze (viz příloha č. 6). Převážně se mělo jednat o vybírání peněz pro tuto instituci a zajištění modernějších technologií a materiálů na výrobu protéz.¹¹¹ Díky okresnímu tajemníkovi v Brandýse nad Labem se mu rovněž podařilo zajistit značné přimluvy od vážených lidí, jako byli např. příslušníci rodu Lobkowiczů, a politiků Maštálka¹¹² a Hybeš¹¹³.¹¹⁴ Povolení k překročení hranic mocnářství do Německa mu bylo uděleno 7. července 1915 (viz. příloha č. 7). *Nikdo nepodezíral odjezd malého českého učitele, který v politickém životě nikdy se neuplatňoval, nikdo si nepovšimnul a nikdo také netušil, že by mohl odjíždět za politickým posláním.*¹¹⁵ Zde se je vhodné připomenout, že Vojta Beneš sice byl od vystudování učitelského ústavu členem sociální demokracie, ale do veřejné akce se výrazněji nezapojoval. Nejčastěji pracoval pro stranu jako lektor a publicista. Jeho politická aktivita započala až v roce 1925, kdy se stal poslancem.¹¹⁶

¹⁰⁹ Stanislav Špaček byl inženýr, studující americký taylorismus, učení o hospodárnosti s lidskou energií. (BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 86)

¹¹⁰ *Jedličkův ústav* – vznikl 1. 4. 1913 jako první český ústav pro tělesně postižené děti. Během války se MUDr. Rudolfu Jedličkovi podařilo vybudovat stabilní ozdravovnu nejen pro děti ale i pro válečné invalidy. Kromě ozdravovny ústav založil školu, kde se invalidé učili žít a pracovat se svým hendikepem. (*Historie budov JÚŠ*. In: <http://www.jus.cz/historie-budov-JUS> [cit.: 28. 3. 2020])

¹¹¹ BENEŠ, Vojta: *Děti v bouři revoluce*. Praha 1947. s. 22.

¹¹² Jindřich Maštálka (1866–1926) byl podnikatelem a politikem. Stal se jedním z představitelů Národní strany svobodomyšlné, kterou zastupoval od roku 1898 na Říšské radě a od 1901 na českém zemském sněmu. Během první světové války prosazoval loajální prorakouský postoj. (ADAM, *Osobnosti*, s. 445. slovníkové heslo Maštálka Jindřich)

¹¹³ Josef Hybeš (1850–1921) byl novinář a politik. V roce 1878 stál u založení Sociálně demokratické strany československé v Rakousku. 1897–1918 byl poslancem Říšské rady, 1906–1918 Moravského zemského sněmu a 1918–1920 byl součástí Revolučního národního shromáždění. (ADAM, *Osobnosti*, s. 256. slovníkové heslo Hybeš Josef)

¹¹⁴ BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 88.

¹¹⁵ BENEŠ, Vojta: *Bije hodina 12*. Chicago 1917. s. 8.

¹¹⁶ VEBER, *Vojta Beneš ve třetím odboji*, s. 109.

Z vlasti odjel s ženou Emilií a třemi dětmi.¹¹⁷ Pro zdárný odjezd musel obelstít školní inspekci. Okresnímu školnímu inspektorovi Procházkovi oznámil, že v době žní využije čtyř dnů dovolené, aby pomohl tchánovi sklidit pole. Přesně tolik dnů Vojta Beneš potřeboval k cestě do neutrálního Holandska. Nejprve se vydali 26. července 1915 do Brázdimi, kde bydlel jeho tchán (viz příloha č. 8). Zde ponechali torzo zbylého majetku a část knih. V ranních hodinách dalšího dne se vydali na cestu přes hranice. Na rozloučenou s rodnou zemí sepsal Vojta Beneš smutnou báseň (viz příloha č. 9). Cesta byla riskantní, neboť Vojta Beneš ve věku svého zavazadla převážel tajné protihabsburské dokumenty.¹¹⁸ Po krátkém pobytu v Rotterdamu odpluli lodí *Rotterdam* do USA. Na loď jim byla těsně před odplutím naložena jejich zavazadla, která zanechali během cesty na německých hranicích z důvodu strachu z odhalení. Hraniční kontrola nezaznamenala na zavazadlech nic podezřelého, a tak je poslala majiteli. Později se Vojta Beneš dozvěděl, že na něj byl během přejezdu Holandskem vydán zatykač kvůli udání z USA. Kdo jej podal se Vojta nikdy nedozvěděl.¹¹⁹ Cestou anglickým kanálem musel projít několika přísnými výslechy, neboť věkem patřil mezi bojeschopné muže a takové britská vláda odmítala pustit přes oceán.¹²⁰ Ve svých pamětech vzpomíná, že byl puštěn do Ameriky díky svým dětem, které jej sledovaly k jednomu výslechu a hluboce se před lodní kontrolou rozplakaly. Přesto však na konci cesty hodnotil plavbu jako celkem příjemnou. Až na jednu nešťastnou chvíli, kdy si jeho dcera Miluška zlomila na lodi ruku v předloktí.¹²¹ V neděli 16. srpna 1915¹²² loď zakotvila v New Yorku,¹²³ kde se na čas usadil.

O jeho příjezdu coby představitele Českého národního sdružení věděla jen hrstka lidí. S jistotou můžeme tvrdit, že o pravém smyslu Benešovy cesty věděli Jaroslav Zmrhal, Emanuel Voska a šéfredaktor časopisu *Svornost* Emanuel Beránek.

¹¹⁷ *Emilie Benešová*, rozená Řezáčová (1882–1948) – manželka Vojty Beneše; *Hana Benešová* (1905–1992) – nejstarší dcera Vojty Beneše, později provdaná Klenková, prozaička, publicistka a překladatelka z angličtiny. (ADAM, *Osobnosti*, s. 325. slovníkové heslo Klenková); *Václav Ladislav Beneš* – (1910–1972) – jediný syn Vojty Beneše, právník, politolog, pedagog. Během druhé světové války se pod vedením Edvarda Beneše účastnil zahraničního odboje v Anglii. Po roce 1945 zastupoval českou vládu na konferenci právníků ve Washingtonu a byl členem české delegace pro konferenci OSN v San Franciscu. Po roce 1948 odešel s rodinou do Kanady a posléze do USA. (*Memorial resolution on the death of Vaclav L. Benes*. In: <http://webapp1.dlib.indiana.edu/bfc/view?docId=B30-1973> [cit.: 28. 3. 2020]); *Miluše Benešová* (12. 1. 1911 nebo 1912–???) – dcera Vojty Beneše. [In: *Cestovní pasy Vojty Beneše a Emilie Benešové*. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 2)]; *Alice Benešová* (1918–???) – nejmladší dcera Vojty Beneše, nositelka amerického občanství. (BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 191–197.)

¹¹⁸ BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 28.

¹¹⁹ BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 98.

¹²⁰ BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 41–43.

¹²¹ *Učitel Vojta Beneš v New Yorku*. In: *Osvěta americká*, 25. 8. 1915, roč. 23, č. 6. s. 9.

¹²² V některých publikacích a tisku se objevuje datum 15. 8. 1915. Např. *Učitel Vojta Beneš v New Yorku*. In: *Osvěta americká*, 25. 8. 1915, roč. 23, č. 6. s. 9.

¹²³ BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 34–43.

Kvůli jeho odjezdu se o něj začalo podrobněji zajímat *Prezidium ministerstva pro kulturu a školství* v Rakousku-Uhersku. Kdyby odhalili jeho protihabsburskou činnost, ohrozil by svého mladšího bratra Edvarda, který se v té době nacházel na území monarchie. Je velmi pravděpodobné, že by jej nechali stíhat a zatknout. Proto psal Vojta Beneš velké články, ve kterých žádal podporu *Jedličkova ústavu*, díky kterému mohl odjet do Ameriky. V ústraní psal pod pseudonymem K. Rezek.¹²⁴ I přesto se později Edvardovo jméno objevilo na zatykači společně s Vojtovým a TGM (viz příloha č. 10).

V rámci Českého národního sdružení řešil dílčí problémy. Připravil pro organizaci stanovy, které byly později bez většího odporu či námitek přijaty.¹²⁵ Oblast celé krajanské Ameriky (včetně Kanady) rozdělil na kraje. Jednotlivé místní odbočky spadaly pod krajské odbočky a ty se obracely na ústřední stanici, která se nacházela v Chicagu. Jednotliví zástupci ústředí, mezi něž patřili rovněž příslušníci socialistických a sokolských těles, se pravidelně jednou do roka scházeli na mimořádném sněmu, kde rozhodovali o cílech vždy pro nadcházející rok.¹²⁶ Všeobecný cíl stanov určoval chod celé organizace: *Všemi prostředky pomáhati osamostatnění státního svazku zemí českých spolu se Slovenskem uherským, a koná i financuje v tom smyslu přiměřenou propagandu.*¹²⁷ Byl v neustálém kontaktu s J. Zmrhalem a E. Voskou. Konzultoval s nimi finanční situaci a promýšlel postup propagace.

Vojta Beneš přijel do Ameriky v době, kdy se ruské vojsko na frontě začalo stahovat. Německá armáda byla v plné síle a v Čechách panoval značný oportunistus¹²⁸ spojený s nárůstem německého nacionalismu. Vše budilo dojem, že Ústřední mocnosti válku vyhrají. Nad takovou možností uvažoval ne jeden americký krajan. Nastal čas, aby Vojta Beneš vystoupil a povzbudil víru ve svobodné Čechy.

Edvard Beneš se dostal do bezpečí za hranice Rakouska-Uherska v říjnu 1915. O situaci byl Vojta informován samotným TGM, o čemž svědčí i psaní dochované v archivu Národního muzea.¹²⁹ Jako sympatizant Českého národního sdružení vystoupil na první veřejné schůzi

¹²⁴ *Jak přijel Vojta Beneš do Ameriky.* (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 327.)

¹²⁵ *Československá Amerika pro osvobození vlasti.* In: Český svět, 24. 7. 1919, roč. 15. č. 46,47. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 304.)

¹²⁶ BENEŠ, Vojta: *Revoluční hnutí v severní Americe.* Praha 1923. s. 32.

¹²⁷ BENEŠ, *Revoluční hnutí*, s. 33.

¹²⁸ *Oportunistus* znamená pasivní, bezzásadové přizpůsobení se okolnostem, opouštění zásad ve prospěch okamžitých výhod. (PETRÁČKOVÁ, Věra: *Akademický slovník cizích slov*, část 2. L – Ž. Praha 1995. slovníkové heslo oportunistus)

¹²⁹ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 25. 11. 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

v New Yorku 8. listopadu 1915 a již 10. listopadu 1915 týdeník *Osvěta americká* informoval o jeho chystané činnosti.

Schůzi zahájil tehdejší předseda místní odbočky Českého národního sdružení p. Koňas a uvedl Vojtu Beneše jako *oficiálního zástupce těch našich vůdců a předáků, kteří s prof. Masarykem v čele se nalézají v Ženevě, Paříži a Anglii a pracují na osvobození českých zemí z poroby*¹³⁰ rakouské.¹³¹ Ve své řeči se Beneš věnoval utrpení českého národa od počátku války. Popisoval rozhánění sociálně demokratických táborů četníky, zradu německých socialistů v rámci mezinárodní soudržnosti a snahu vlády ovlivnit to jediné, co Češi měli, tj. národní školství. Potvrdil zprávy o přeběhnutí 28. pluku, surové zacházení s českými vojáky v Uhrách a žalostný hospodářský stav Rakouska, jehož dluh obnášel 30 miliard korun. Beneš dále upozorňoval na skutečnost, že celý národ si přál být od Rakouska osvobozen. Aby k tomu došlo, bylo zapotřebí politické a podpůrné akce, kterou byla pověřena hlavně česká Amerika.¹³² Po ukončení schůze byla přednesena finanční zpráva Českého národního sdružení (New York a okolí), podle které disponovali částkou 22 000 dolarů. Jednohlasně rozhodli, že 21 000 dolarů bude odesláno přímo na pomoc TGM.¹³³

V *Prohlášení českého zahraničního komitétu* ze 14. listopadu 1915 bylo již jméno Vojty Beneše oficiálně spojováno s funkcí organizátora Českého národního sdružení a objevilo se vedle jmen dalších odbojových předáků, jako byli TGM, Josef Dürich, Ludvík Fisher, Josef Tvrzický, Emanuel Voska a Karel Pergler.¹³⁴ Vyhláška oficiálně vyjádřila myšlenku samostatnosti Československa a popřela legitimitu existence Rakouska-Uherska.¹³⁵ Kladla si za cíl seznámit veřejnost o vstupu českého odboje na politickou scénu a požadavek vytvoření českého státu (viz. příloha č. 11).¹³⁶

Po prvním veřejném vystoupení ihned započal s přednáškovou činností. V březnu 1916 bylo jeho jméno viditelné i díky jeho bratru Edvardu Benešovi, který přednášel na nejslavnější pařížské univerzitě Sorbonně v rámci nově vzniklého Slovanského institutu na téma

¹³⁰ *Poroba* – poddanství, područí závislost, nesvoboda. (*Proroba*. In: <https://synonymus.cz/poroba-293/> [cit.: 15. 3. 2020])

¹³¹ *Vystoupení učitele Beneše*, In: *Osvěta americká*, 17. 11. 1915, roč. 23, č. 18, s. 7.

¹³² Tamtéž.

¹³³ *Velký úspěch přednášky Vojty Beneše v New Yorku*, In: *Dennice novověku*, 18. 11. 1915, roč. 39, č. 4, s. 7.

¹³⁴ *Karel Pergler (1882–1954)* byl právníkem a diplomatem který působil na *National University* ve Washingtonu. Během první světové války byl jedním z organizátorů zahraničního odboje v USA. Od 1918 předsedou *Odbočky Československé národní rady v USA*, po konci války zastával funkci vyslance ve Spojených státech. (ADAM, *Osobnosti*, s. 532. slovníkové heslo Pergler, Karel)

¹³⁵ KUBŮ – ŠOUŠA, T.G. *Masaryk*, s. 92.

¹³⁶ *Prohlášení českého zahraničního komitétu*. In: *Osvěta americká*, 17. 11. 1915, roč. 23, č. 18, s. 1.

slovanských dějin a umění.¹³⁷ Jméno Vojty Beneše se ukazovalo v člancích vedle jeho bratra. Skutečnost, že Vojta Beneš byl příbuzným docenta z pražské univerzity, který se věnoval vlastenecké práci, budila dojem, že bratrská dvojice vede přednáškovou činnost pro správnou věc. Mnohým v Americe se tak dostalo důkazu, že Vojta Beneš pracuje v souladu s představiteli zahraničního odboje.

Po konci přednáškového turné po Pensylvánii a Ohiu na konci května 1916 přesídlil Vojta Beneš s celou svou rodinou z New Yorku do Chicaga, kde se rozhodl natrvalo usadit.¹³⁸ Stalo se tak na popud žádosti, kterou obdržel od dr. Fishera a tajemníka Tvrzického a ve které stálo: *Odstěhujte se co nejdříve do Chicaga! Tady je Ústřední výbor osvobozenického hnutí, tady je střed české i jiné Ameriky. Je vás tady nezbytně třeba. Hnutí nemůže být organizováno z okraje, musíte sem do středu života.*¹³⁹ V té době stála již za Českým národním sdružením řada krajanů z oblasti Ohia, Pensylvánie, Oklahomy, Kansasu, Nebrasky, Illinois, Iowy a Wisconsinu. Přednášky Vojty Beneše a jeho práce se těšily velkému úspěchu.

Práce Vojty Beneše a jeho úspěchy během roku 1916 neustávaly, avšak požadavky TGM neustále rostly. České národní sdružení nestačilo pokrývat veškeré potřeby zahraničního odboje. Krajané potřebovali získat další impuls a potvrzení, že se jejich peníze dostávají do správných rukou. Čím dál tím hlasitěji volali po návštěvě TGM ve Spojených státech, aby k nim sám promluvil a přinesl přímé zprávy o stavu věci. Chtěli vidět osobu, která ztělesňuje zahraniční odboj. Vojta Beneš se tedy na podzim 1916 vydal přes oceán do Anglie, aby mohl situaci uklidnit.

O cestovní pas (viz příloha č. 12) se postaral jeho newyorský kolega E. Voska, vodní lístek zakoupila přepravní kancelář Adolfa Tvrdeho. Pro usnadnění cesty mu vydalo České odvětví strany socialistické v Americe pověření pro cestu do Evropy.¹⁴⁰ Přes oceán se vydal 23. září na lodi *St. Paul*. Na cestu přibalil brožury, letáky a knihy s českou tematikou. Během plavby se seznámil s Miss Ethel Hunt, která mu pomáhala s angličtinou a velmi se zajímala o Vojtovo poslání. Jako protestantka věděla hodně o Janu Husovi, avšak o Čechách jako národu nevěděla nic. Během cesty seznámila Vojtu Beneše s jejími přáteli, kteří stejně jako ona se zaujetím poslouchali příběh o českém boji za svobodu. Vojtova slova začala narůstat na

¹³⁷ *Bratr Vojty Beneše na pařížské Sorbonně*. In: Osvěta americká, 15. 3. 1916, roč. 23, č. 35, s. 7.

¹³⁸ *Učitel Beneš se odstěhoval do Chicaga*. In: Osvěta americká, 31. 5. 1916, roč. 23, č. 46, s. 7.

¹³⁹ BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 94.

¹⁴⁰ *Pověření V. Beneše zastupováním České federace socialistické strany v Americe – pro Evropu 1916*. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 6.)

vážnosti i za hranicemi USA. Pro velký zájem přednášel na lodním večírku české básně a rozdával téměř všechny své brožury a knihy.¹⁴¹

Na cestě byl Vojta Beneš v nepříznivé situaci. Byl občanem Rakouska-Uherska, který byl obviněn z velezrady, a i přesto se vracel zpět do Evropy. Německé ponorky se pohybovaly v britských vodách a bylo jen otázkou času, kdy zastaví loď *St. Paul* a budou kontrolovat cestující. Jeho pas nakonec nebyl tak cenným dokumentem, který mu měl zajistit bezpečné cestování. Obsahoval sice rozsáhlé pojednání o české věci a o Českém národním sdružení v Americe, ale legitimitu měl doklad téměř nulovou.

Problém se objevil hned po příjezdu do Anglie. Několik dní byl uvězněn v cele, jelikož pas nebyl uznán za platný. Odvolával se na TGM, poslal dva telegramy, ale chvilku trvalo, než ze zahraničního úřadu v Londýně přišel rozkaz k propuštění.¹⁴²

V Anglii se 21. října 1916 rovněž setkal se svým bratrem. Mezi další významné osobnosti, se kterými přišel na své cestě Vojta Beneš do kontaktu byli, Scotus Viator¹⁴³ a Lewis B. Namier.¹⁴⁴ Oba muži byli nakloněni myšlence rozpadu Rakouska-Uherska. Vojtovi se podařilo přimět S. Viatora, aby psal články týkající se první světové války a národnostní otázky do amerických novin. Tím otevřel české věci další periodika. L. B. Namier zastával společně s TGM názor, že výsledek války nutno posuzovat podle toho, jak bude středoevropský problém vyřešen. Jako vedoucí představitel propagace pro Velkou Británii stál o rozšíření propagačního materiálu do USA. A tak se stalo, že Vojta Beneš a České národní sdružení se stali propagátory všech Spojenců už od podzimních měsíců roku 1916.¹⁴⁵ Propagační činnost pro Spojence dokazuje i dobový tisk, např. *Československá samostatnost* informovala veřejnost, že pod vedením Vojty Beneše je spojenecká literatura rozšířena v desetitísících výtiscích.¹⁴⁶

Po návratu do Ameriky uspořádalo České národní sdružení v Chicagu 12. listopadu schůzi v síni Sokola Havlíček-Tyrš, kde Vojta Beneš vystoupil jako hlavní řečník, aby předal

¹⁴¹ BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 19–20.

¹⁴² Tamtéž, s. 32–33.

¹⁴³ *Robert William Seton-Watson* (1879–1951), známý jako *Scotus Viator*, britský publicista a historik. Profesor královské koleje londýnské. Za první světové války významně podporoval čs. zahraniční odboj a ideu vytvoření samostatného státu. Zabýval se dějinami slovanských národů a národnostní otázkou Rakousko-Uherska. (ADAM, *Osobnosti*, s. 621. slovníkové heslo Seaton-Watson)

¹⁴⁴ *Lewis Bernstein Namier* (1888–1960), původním jménem *Ludwik Bernstein* byl britský historik zajímající se o dějiny Evropy v 18. a 19. století. Během 1. světové války pracoval jako úředník ministerstva vnitra, vedl mimo jiné anglickou propagandu. (*Sir Lewis Bernstein Namier*. In: <https://www.britannica.com/biography/Lewis-Bernstein-Namier> [cit.: 9. 4. 2020])

¹⁴⁵ BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 127.

¹⁴⁶ *Práce české Ameriky*. In: *Československá samostatnost*, 10. 7. 1917, roč. 2, č. 18, s. 6.

své nově nabyté poznatky. Upozornil krajany na neustálou nejistotu, která mezi mnohými vládne a brání tak plnému rozvoji akce. Mluvil o velké víře ve vítězství, kterou má i sám TGM. Zdůraznil, že z peněz, které putují na českou věc, si TGM nenechává ani cent, neboť jeho plat profesora je více než postačující. Potvrdil dalekosáhlý účinek *Prohlášení české socialistické strany v Americe*,¹⁴⁷ které bylo vytisknuto v mnoha jazycích a bylo rozesláno po celé Evropě. Socialistické strany v Evropě díky tomu poznaly smýšlení amerických kolegů, upravily své názory a uznaly spravedlivý požadavek českého národa na samostatnost.¹⁴⁸

České národní sdružení přešlo na nový způsob propagace. Literatura, brožurky a letáčky se již neposílaly lidem do schránek. Takovýchto materiálů putovaly po celé zemi stovky. Adresáti byli přeplněni a v mnohých případech letáky nečetli. Vše se začalo posílat spřízněným organizacím po USA a Kanadě. Krajané pak propagovali materiály osobně po známých, a ti posílali informace dál. Cílem bylo na základě rozhovorů a doporučení od přátel vzbudit zájem a touhu po přečtení literatury.

Vojta Beneš společně s dalšími významnými odbojáři vydával články a brožurky o Husovi, Žižkovi, Komenském, Chelčickém, Macharovi, Nerudovi, Mánesovi, Dvořákovi a mnohých dalších českých osobnostech. Brožurky o 16 stránkách se měly vydávat ve dvou jazycích, v angličtině a francouzštině. Dalším posláním bylo zajistit dostatek politických knih pro Paříž. Vojtovi Benešovi se podařilo většinu požadovaného materiálu sehnat v Public Library v New Yorku. Knihy mu byly pouze zapůjčeny, avšak z Paříže se více nevrátily.

Císař František Josef I. zemřel 21. listopadu 1916. Nástupcem se stal jeho prasynovec Karel I. Počátek zimy 1916 a následný začátek nového roku byl ve znamení politického vyjednávání. Centrální mocnosti podaly mírovou nótu 12. prosince 1916. Ve zprávě však nespécifikovaly blíže jejich válečné cíle a bylo zřejmé, že [...] *Německo by nevzalo v úvahu žádný mír, který by nebyl vítězný*.¹⁴⁹ Pro Dohodu byl tento návrh nepřijatelný a vyjádřila se tak, že [...] *mír není možný, dokud nebudou zajištěny jednak reparace všech porušených práv a svobod, jednak uznání národnostního principu a svobodné existence malých národů*.¹⁵⁰

¹⁴⁷ *Pamětní spis českého odvětví Socialistické strany v Americe k Internacionále*, Chicago 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 302.)

¹⁴⁸ *Vojta Beneš opět v Chicagu*. In: *Slavie*, 14. 11. 1916, roč. 56, č. 3811, s. 4.

¹⁴⁹ SEYMOUR, Charles: *The intimate papers of Colonel House. Vol. 2, From neutrality to war 1915–1917*. London 1926. s. 400.

¹⁵⁰ BENEŠ, Edvard: *Světová válka a naše revoluce*. Praha 1927. s. 239.

Prezident Spojených států Woodrow Wilson¹⁵¹ se snažil postavit do role neutrálního zprostředkovatele míru mezi válčícími stranami. Vlastní mírovou iniciativu zahájil 18. prosince 1916 tak, aby došlo k vyjasnění válečných cílů.¹⁵² Ústřední mocnosti na tento počín odpověděly vyhybavě a státům Dohody se nelíbilo, že jsou obě strany postaveny na stejnou morální úroveň.¹⁵³ Konečné vyjádření Dohody z 10. ledna 1917 Wilsonovi sdělovalo, [...] *že není vhodná doba na uzavření míru, neboť by nemohl umožnit národům zajištění jejich práv a že nebojují pro zájmy egoistické, nýbrž především na ochranu nezávislosti národů, práva a lidskosti.*¹⁵⁴ V této odpovědi zazněl požadavek osvobození Italů, Rumunů a Čechoslováků žijících na území Rakouska z cizí nadvlády. Tento spojenecký krok měl spíše strategický význam, neboť chtěl vystrašit Rakousko-Uhersko a přimět jej k uzavření separátního míru. Německo by tak ztratilo největšího spojence.¹⁵⁵

Tento posun ve světové politice začal opět hýbat s českým krajanským hnutím v Americe. Tehdejší politická situace budila v rámci zahraničního odboje značný optimismus. Představitelé si začali být jisti, že jim již porážka nehrozí, že česká věc dopadne ku prospěchu národa, ať válka skončí jakkoliv.¹⁵⁶ Krajanským tiskem se začaly šířit informace o připravované manifestaci, která se konala 14. ledna 1917 v Chicagu. Tato akce měla být jedním z impulsů nejen pro Ameriku, ale i pro celý svět, že Češi v USA jsou hodni důvěry, kterou do nich Spojenci vložili. Měla informovat širokou veřejnost, že [...] *ve jménu humanity a nejsvětějších práv lidských prohlašují Spojenci pro svobodu naší (české) vlasti a našeho (českého) lidu* (viz příloha č. 13). Toto mravní vítězství nemělo být oslavováno pouze v Chicagu, ale hlášení bylo výzvou i pro ostatní osady, aby pro své krajany připravily podobné manifestační akce.

Mezitím v Čechách přislíbil Karel I. obnovu parlamentu, a tak vznikl *Český svaz poslanců říšské rady* a v Praze byl založen *Národní výbor*. Oba tyto orgány vyjadřovaly loajalitu vůči monarchii a české zahraniční akci ztížily práci prohlášením z 31. ledna 1917, kdy

¹⁵¹ Woodrow Wilson (1856–1924) byl v letech 1913–1921 28. prezidentem Spojených států. Po vypuknutí 1. světové války zastával politiku neutrality, od roku 1917 Amerika vstoupila pod jeho vedením do války s cílem učinit svět bezpečný pro demokracii. (Woodrow Wilson. In: <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/woodrow-wilson/> [cit. 12. 4. 2020])

¹⁵² BAKER, Ray Stannard: *Woodrow Wilson a úprava světa. Podle neuveřejněných osobních pramenů*. Praha 1923. s. 29.

¹⁵³ DOUBKOVÁ, Monika: *Politika vedená Amerikou vůči Rakousko-Uhersku před jejím vstupem do války v dubnu 1917*. In: <http://www.karelvasatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii/odborne-clanky/politicke-pozadi-vzniku-csr/politika-vedena-amerikou-pred-jejim-vstupem-do-valky-v-dubnu-1917> [cit.: 27. 2. 2020]

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ KALINA, Antonín Svatopluk: *Krví a železem dobyto československé samostatnosti*. Praha 1938, s. 27–29.

¹⁵⁶ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 5. 1. 1917. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30.)

odsoudily válečné cíle dohodových států, mezi něž patřilo i osvobození Čechoslováků.¹⁵⁷ Toto prohlášení nebylo v souladu s tvrzením českého zahraničního odboje, který všechny ubezpečoval, že za jejich cílem stojí celý národ.

Organizační práce v Americe pokračovala netknutě dál. Značný úspěch přinesla manifestační schůze Slovanů v Clevelandu 18. února 1917, kam se sešlo 5 000 lidí. Jedním z řečníků byl i Vojta Beneš, jehož řeč zaznamenala *Slavie* ve svém vydání (viz příloha č. 14). Popisuje se v něm víra ve vítězství, naděje, že v novém státě si budou všichni rovni bez rozdílu vyznání či politického smýšlení a že česká Amerika nebude zapomenuta za práci, kterou pro osvobození vykonala. Beneš se tak snažil povzbudit další krajanské organizace a skupiny, jako byli například katolíci a Slováci, k bližší spolupráci. Českému národnímu sdružení by se tak rozšířily řady příznivců, zároveň to mohla být ukázka toho, jak krajané za oceánem měli stejný cíl bez ohledu na své názory. Osvobodit národ od Rakouska-Uherska.

Po neúspěšném mírovém jednání prezidenta Wilsona vyhlásila Amerika válku Německu v reakci na jejich neomezené ponorkové útoky a postavila se na stranu Dohody. Tato událost znamenala značné posílení dohodových států nejen na pevnině, ale i na moři.

Domácí odmítavý postoj, o kterém byla zmínka výše, se začal uvolňovat společně se vstupem USA do války. Čeští intelektuálové a spisovatelé vydali 17. května 1917 manifest *Českému poselstvu na říšské radě*, kde žádali poslance, aby požadovali autonomii českého státu v rámci říše. V tomto manifestu byla poprvé v Rakousku-Uhersku vyslovena otevřeně myšlenka spojení českých zemí se Slovenskem.¹⁵⁸ K vydání manifestu rovněž přispěl i fakt, že se Karel I. nenechal korunovat českým králem. Korunovace by totiž znamenala náklonnost k habsburské monarchii, neboť představuje symbolické uznání a potvrzení nového krále.¹⁵⁹

Vyhlášení války zastihlo Vojtu Beneše během přednáškového turné po krajanském západě. Pro českou odbojovou akci v Americe to znamenalo, že se konečně mohla oficiálně postavit na stranu válčících spojenců a nabídnout jim své muže do armády. Někteří sice rukovali do kanadského vojska a část mladých mužů odjížděla do Francie k českým jednotkám v rámci spojeneckých armád, avšak nyní se čeští krajané mohli hlásit přímo do amerického vojska.

¹⁵⁷ PÁNEK, *Dějiny českých zemí*, s. 303.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 304.

¹⁵⁹ FILIP, Vladimír: *I. světová válka*. Brno 2014. s. 328.

V červnu 1917 přijel do Spojených států Milan Rastislav Štefánik,¹⁶⁰ aby projednal nábor československých vojáků s prezidentem Wilsonem. Chýlil se čas pro vytvoření samostatné československé armády. Díky rozpoutané revoluci se TGM nedařilo uskutečnit prvotní plán, a to přesunout ruské legionáře do Francie. Bylo tak spoléháno na krajanskou větev ve Spojených státech, která měla chybějící vojáky nahradit. Štefánikovi se sice podařilo přimět několik dobrovolníků ke vstupu do armády, ale problém byl v tom, že muži, kteří chtěli vstoupit do armády, narukovali již dříve do kanadských, amerických nebo francouzských vojsk. V USA se pro tento úkol nacházelo příliš málo ochotných kandidátů, byli zde otcové od rodin a starší generace.¹⁶¹

Vojta Beneš byl během příjezdu Štefánika mimo Chicago, dr. Fisher jej tedy povolal zpátky, aby s ním absolvoval přednášky a debaty. Ani jedné se Vojta Beneš nakonec neúčastnil, neboť během jeho cesty vlakem do Chicaga mu někdo prorazil ústa hřebíkem. Po ošetření v texaském městě West se odebral domů, kde mu rekonvalescence zabrala několik dní.¹⁶² Po Štefánikově odjezdu započala kampaň, která hledala nové dobrovolníky do armády. Tiskly se plakáty Vojtěcha Preissiga¹⁶³ a Vojta Beneš zařadil téma verbování do svých přednášek (viz příloha č. 15, 16).

K rozšíření základny Českého národního sdružení došlo v červnu 1917. Katolíci souhlasili se spoluprací pro program TGM a přijali pojmenování Bohemian National Alliance (Český národní svaz). Tímto gestem měla být dokázána Americké veřejnosti plná jednota českého hnutí.¹⁶⁴ Obě strany vydaly 4. července 1917 tisku prohlášení, že [...] *zachovávajíce osobitost svých organizací, slibují si, že budou pracovati vedle sebe pro vznešenější cíl, šetříce navzájem svého náboženského citění a přesvědčení a vystupující před americkou veřejností pod společným jménem Bohemian National Alliance.*¹⁶⁵ Jedním ze signatářů této dohody byl rovněž Vojta Beneš.

¹⁶⁰ Milan Rastislav Štefánik (1880–1919) byl slovenský diplomatik, politik, generál a astronom. V roce 1915 navázal spolupráci s TGM a o rok později se stal členem Československé národní rady. Mezi lety 1916–1918 se zasloužil o vytvoření československých legií v Rusku, Francii a Itálii. (ADAM, *Osobnosti*, s. 705. slovníkové heslo Štefánik Milan Rastislav)

¹⁶¹ BENEŠ, *České národní sdružení*, s. 32.

¹⁶² BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 180.

¹⁶³ BENEŠ, *České národní sdružení*, s. 32.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 29.

¹⁶⁵ *Českému lidu ve Spojených státech*. In: Slavie, 10. 7. 1917, roč. 56, č. 3882, s. 3.

Před podepsáním prohlášení o spolupráci s katolíky jednal Vojta Beneš s Oldřichem Zlámalem,¹⁶⁶ duchovním, jenž byl nakloněn odtržení českých zemí od habsburské monarchie. V roce 1917 si vyměnili několik dopisů, z nichž je patrné, že se Zlámal snažil přivést české katolíky k podpoře Českého národního sdružení. Sám psal do novin o jejich možnostech a prosil Vojtu Beneše, aby vystoupil na katolických schůzích.¹⁶⁷ Byl to také Zlámal, který morálně podporoval Vojtu Beneše, když byl katolíky odmítnut. Sám nazýval některé kolegy zabeďněnci, kteří každé volání po svobodě považovali za revoluci. Zároveň jej informoval, že cesta, kterou Vojta Beneš katolíkům během své řeči navrhnul, nebyla plně odmítnuta – a zvolili si výbor, který má s Vojtou Benešem jednat o možnostech spolupráce.¹⁶⁸

V zahraničí došlo ke značnému posunu v otázce české samostatnosti na jaře 1918, když Rakousko-Uhersko přísahalo Německu věčné přátelství. Pro státy Dohody to znamenalo, že jejich prvotní plán o rozdělení Rakouska-Uherska od Německa ztroskotal a Spojenci uznali v červnu 1918 Československou národní radu za oficiální orgán. Tedy vládu nového národa.¹⁶⁹

V březnu roku 1918 byla ve Spojených státech vytvořena Československá národní rada americká, která se stala oficiální pobočkou pařížské Československé národní rady. Tato organizace sdružila nejvýznamnější české a slovenské organizace nacházející se na území Ameriky. Byly to České národní sdružení, Národní svaz českých katolíků a Slovenská liga.¹⁷⁰ Předsedou byl zvolen K. Pergler a do funkce tajemníka byl postaven Vojta Beneš.

Na základě vyjednávání Wilsona s TGM vydal prezident Spojených států 29. května 1918 oznámení, že [...] *otázka Čechů a Jihoslovanů nacházejí největší sympatie u vlády Spojených států.*¹⁷¹ Prohlášením se Amerika snažila přimět Rakousko-Uhersko, aby přišlo s nabídkou míru. Toho se jí nedostalo, a tak 3. září 1918 vydala slavné prohlášení, kterým vyjadřovala vůli osvobodit československý národ. Pro krajany to znamenalo, že dokázali nejen na poli politickém, ale i válečném, že jsou hodni vlastního státu. USA uznalo Československou

¹⁶⁶ Oldřich Zlámal (1879–1955) – kněz a jeden ze sjednotitelů československého hnutí v USA (KONÍČEK, Jiří: Mons. Oldřich Zlámal – kněz, sjednotitel československého osvobozovacího hnutí v USA. In: Osobnost v církvi a politice. Brno 2006. s. 146–154.)

¹⁶⁷ Dopis od Zlámala adresovaný V. Benešovi, 27. 1. 1917. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 302.)

¹⁶⁸ Dopis od Zlámala adresovaný V. Benešovi, 8. 2. 1917. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 302.)

¹⁶⁹ PÁNEK, Dějiny českých zemí, s. 306–307.

¹⁷⁰ Zápis z ustavující schůze Československé národní rady v Americe. (Vojenský historický archiv, fond Československá národní rada v Paříži, karton č. 51, inventární jednotka 5364.)

¹⁷¹ BENEŠ, České národní sdružení, s. 36

národní radu v Paříži jako de facto válku vedoucí vládu. Bylo připraveno s ní navázat spolupráci a společně postupovat proti německému císařství a Rakousku-Uhersku.¹⁷²

V souvislosti s příjezdem TGM do Spojených států došlo rovněž k pevnějšímu sblížení Čechů se Slováky a ujasnění společného programu. Byla podepsána smlouva známá jako *Pittsburská dohoda*. Vedle TGM byl dalším signatářem Vojta Beneš. Jednala o budoucím uspořádání československého státu. Československo se mělo stát unitární republikou. Slováci dohodu v dané chvíli označovali za významný světový krok, který se navždy vepíše do historie.¹⁷³ Nejednalo se o první smlouvu se Slováky, ještě před příjezdem Vojty Beneše 23. září 1915 byly vytvořeny předpoklady pro spolupráci podepsáním *Clevelandské dohody*, kde se hovořilo o dvou státech spojených personální unií.

Později se *Pittsburská dohoda* stala předmětem vnitropolitického zápasu o autonomii Slovenska. Sám TGM o této události píše následující: *Dne 30. května 1918 podepsal jsem dohodu – ne smlouvu, učiněnou mezi Slováky a Čechy americkými. Tato dohoda se stala k uspokojení malé slovenské frakce, která snila o Bůh ví o jaké samostatnosti. [...] Podepsal jsem dohodu bez váhání, protože byla lokální smlouvou amerických Čechů a Slováků. [...] Je podepsána americkými občany.*¹⁷⁴

V druhé půli roku 1918 bylo Rakousko-Uhersko poraženo na italské frontě a rovněž kapitulovalo spojenecké Bulharsko. Na základě bídy, hladu a ekonomické vyčerpanosti státu začala další vlna stávek. Na podzim 16. října se snažil císař vyjednat dohodu, která by znamenala přeměnu Předlitavska¹⁷⁵ ve spolkový stát, kde by každý národ měl své vlastní hranice. Tento krok však přišel pozdě, neboť 18. října byla vydána *Washingtonská deklaráce*,¹⁷⁶ která byla předložena Wilsonovi. Prezident později prohlásil, že jednotlivé národy si musí své budoucí postavení v Evropě určit samy. Karel I. toto prohlášení přijal 27. října a na základě toho kapituloval.¹⁷⁷

S celou rodinou se Vojta Beneš vrátil do nově vzniklého Československa v prosinci 1918. Jejich první kroky vedly do Brázdimi za otcem jeho ženy Emílie, kde společně strávili

¹⁷² BENEŠ, *České národní sdružení*, s. 37.

¹⁷³ Prof. Masaryk v kruhu Slováků v Americe. In: Československá samostatnost, 29. 6. 1918, roč. 3, č. 22, s. 1–2.

¹⁷⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue: *Světová revoluce*. Praha 1925. s. 262.

¹⁷⁵ *Předlitavsko* byl od roku 1867 obvyklý, ale neúřední název. Představuje země po levé straně řeky Litavy vč. království českého. (*Ottův slovník naučný*. s. 400. slovníkové heslo Cislajtánie)

¹⁷⁶ *Washingtonská deklaráce* byla prohlášením, které se postavilo proti jakémukoliv postavení Čechů a Slováků v rámci Rakouska-Uherska. Podává představu o budoucím politickém uspořádání Československého státu, který bude republikou postavenou na ideálech demokracie. (viz. KUDELA, Jan: *Washingtonská deklaráce*. Brno 1925. s. 11. –15)

¹⁷⁷ KUDELA, *Washingtonská deklaráce*, s. 7–8.

vánoční svátky.¹⁷⁸ Konec války a vznik Československa hodnotil Vojta Beneš v závěru své knihy o Českém národním sdružení:

V těchto nejkrásnějších dnech života československé emigrace v Americe splnila naše větve smysl svého poslání, daného jí milosrdným osudem. Větev československá se nejen zazelenala, ale přinesla i květy lásky a dala sladké ovoce nejen svému národu, ale i sobě a svým dětem. Nebylo nikdy radostnějších chvil v této zemi nad ony, kdy našimi městy a osadami procházely zástupy sester i bratří pod modro hvězdnými i červenobílými prapory, za zvuků národních hymen, aby oslavoval znovuzrození svobody národa, tři sta let porobeného.¹⁷⁹

¹⁷⁸ BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 258–259.

¹⁷⁹ BENEŠ, *České národní sdružení*, s. 37.

4. PROPAGANDA

4.1. PŘEDNÁŠKOVÁ ČINNOST

Po odhalení Vojty Beneše jako úředního zástupce českého zahraničního odboje se ukazuje i tehdejší smýšlení krajanů v USA. České národní sdružení až do jeho uvedení do veřejného života postupně ztrácelo svůj vliv a důvěru českých obyvatel, neboť neměli dostatečné důkazy o smysluplném využití jejich přijatých finančních darů. Mimo jiné i díky nepříjemnostem, které měli na svědomí nepřátelé organizace. Tiskem se začala šířit myšlenka, že postavení Vojty Beneše do čela sdružení posílí věrohodnost organizace.¹⁸⁰ Stál před ním těžký úkol. Přimět co nejširší okolí, aby se postavilo za sdružení a plně podporovalo českou věc. Bylo nutné, aby se vydal do jednotlivých českých osad a hlásal ideály, na nichž byl dle jeho přesvědčení založen český národ a touha po osamostatnění od habsburské monarchie.

V USA chyběla instituce, která by dokázala mluvit jménem jednoho a půl milionu amerických Čechoslováků.¹⁸¹ Bylo zde mnoho místních, zájmových, sokolských, podporujících a sociálních organizací.¹⁸² Ty však věnovaly veškerou svou sílu vlastním zájmům. Slováci měli kromě jiných spolků Slovenskou ligu, ale ta v počátcích nezaujímalá jasná stanoviska vůči Čechům. Bylo zapotřebí vyzdvihnout České národní sdružení jako hlavního představitele českého amerického odboje, který jedná jménem všech krajanů. To znamená být s nimi v přímém kontaktu. V místech, kde se nacházely pobočky Českého národního sdružení, uspořádali schůze s Vojtou Benešem tamní představitelé. Kde nebyly, noviny vyzývaly k okamžitému založení odbočky a navázání kontaktu s organizátorem. Sjednání celé Ameriky pak představovalo zefektivnění výběru peněz, které měly být posílány TGM pro jeho odbojovou činnost.

Na základě svých zkušeností objevil Vojta Beneš hlavní problém krajanů za oceánem. Ztráceli kontakt se starou vlastí a zejména děti přestávaly mluvit českým jazykem. Z toho Vojta obviňoval rodiče. Matka a otec postupně ztráceli české cítění a nepřenašeli jej na dítě. To pak v rámci asimilace přijímalo angličtinu za svou řeč.¹⁸³ Hlavní úkol Vojty Beneše spočíval v obstarávání peněz pro České národní sdružení, jak již bylo zmíněno. Benešovým záměrem

¹⁸⁰ [bez názvu], In: Dennice novověku, 18. 11. 1915, roč. 39, č. 4, s. 7.

¹⁸¹ *Československá Amerika pro osvobození vlasti*. In: Český svět, 24. 7. 1919, roč. 15. č. 46,47. (Archiv Národního muzea, fond Vojty Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 304.)

¹⁸² KRÍŽ, Jaroslav: *České spolky v Chicagu*. In: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/331224/mod_resource/content/1/%C4%8Cesk%C3%A9%20spolky%20v%20Chicagu.pdf [cit.: 20. 2. 2020]

¹⁸³ KULHÁNKOVÁ, Vojta Beneš, s. 54.

bylo prosadit mezi krajany takový postoj, který bude odpovídat potřebám zahraničního odboje. Musel přijít na způsob, jak vzbudit v lidech češství. Jedině tak mohlo dojít k co nejvyššímu shromáždění materiálních a finančních prostředků. Tímto můžeme zařadit Vojtu Beneše mezi moderní propagátory, neboť [...] *moderní propaganda neusiluje, aby změnila či upravila myšlenky a názory jedince, ale aby ovlivnila a usměrnila jeho jednání, protože jen zřídka jedná čistě na myšlenkovém základě.*¹⁸⁴

Cesty Benešových turné se na základě dochovaných archivních materiálů nedají přesně zrekonstruovat. Dochovala se část záznamů, kde si psal data a místa přednášek, ale musíme počítat s tím, že se během cest mohl zastavit i na dalších místech, kde byl žádán jeho projev, anebo že některé akce byly zrušeny. Tuto skutečnost potvrzuje nejvíce dobový tisk, kde jsou o dílčích akcích zmínky. Z dosavadního výzkumu vyplývá, že během let 1915–1918 podnikl osm řečnických cest po americkém východě, západě, středu a jihu, z nichž poslední osmou se nepodařilo přesněji zasadit.

První větší okružní turné odstartovalo v únoru 1916 cestou po Iowě, Nebrasce a Kansasu. S sebou si Vojta Beneš vozil pouhá dvě zavazadla. Jedno větší, ve kterém měl osobní věci, a druhé menší, jež obsahovalo knihy a brožury.¹⁸⁵ Během tohoto putování vykonal od 16. února do 4. dubna 1916 přes 86 přednášek a následně v průběhu měsíce května procestoval Pensylvánii a Ohio.

V červenci 1916 se zaměřil na stát Texas. V této oblasti se nacházela velká skupina českých přistěhovalců a jejich rodiny. Od svého příjezdu do Spojených států byl Vojta Beneš v kontaktu se zdejšími sympatizanty, kteří jej ujišťovali o velikém zájmu o český odboj. Vzhledem k odlehlé poloze státu Texas od centra osvobozenického hnutí a odlišnému společenskému životu bylo vhodné, aby byl Vojta Beneš seznámen s tamními poměry a situací. Průvodcem po tomto kraji mu byl Josef Buňata,¹⁸⁶ který jej 19. srpna po přednášce v Dallasu odvezl na texaský venkov, kde mu přiblížil tamní poměry.¹⁸⁷ Cestu Texasem musel Vojta Beneš v polovině srpna přerušit, neboť byl vyslán za TGM do Anglie. Zbylá místa navštívil v rámci čtvrtého přednáškového turné, které se konalo od 26. listopadu do 3. prosince 1916.

¹⁸⁴ PROKOPOVÁ, Kateřina: *Propaganda a persvaze*. Olomouc 2014. s. 89.

¹⁸⁵ BENEŠ, Děti v bouři revoluce, s. 76.

¹⁸⁶ Josef Buňata (1846–1934) byl novinář, vydavatel a výrobce doutníků v Texasu. Od roku 1890 přispíval do časopisu *Svornost*. (NYKL, *Poznámky k revoluční akci*, s. 257.)

¹⁸⁷ *Dopis od Buňaty adresovaný V. Benešovi*, 5. 8. 1916. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karta č. 1, inventární jednotka 31.)

O páté přednáškové cestě není mnoho zmínek. Víme, že na konci března 1917 odjel na turné po americkém západě.¹⁸⁸ Jednalo se o jeho první akci tímto směrem. Cestou do Salt Lake City jej ve městě Harper zastihla zpráva o vyhlášení války Spojenými státy Německu. Na základě dostupných informací a přehledu odboček Českého národního sdružení víme, že cestoval po státech Colorado, Utah, Kalifornie, Oregon Washington, Montana a na konci dubna 1917 se vracel přes Nebrasku zpět do Chicaga. V šestém turné od července do října 1917 se zaměřil na státy Minnesota, Iowa, Severní a Jižní Dakota. Během poslední cesty roku navštívil opět Texas, Nebrasku a Jižní Dakotu.

V roce 1918 se již o jeho přednáškách nehovořilo v takové míře jako v dřívějších letech. Možná to bylo zapříčiněno jeho působením v roli tajemníka v rámci Československé národní rady v Americe, kdy se věnoval více technickým záležitostem a chodu organizace než přednáškové činnosti. Na jaře 1918 projížděl krajanský východ New York, Massachusetts a Michigan. Můžeme z toho odvodit, že se pravděpodobně více zaměřil na organizační činnost pro České národní sdružení. Ačkoliv se objevují zmínky o bližším neurčeném turné, kterým chtěl lákat muže do armády.

Ve svém díle s názvem *Děti v bouři revoluce* zanechal Vojta Beneš mapu cest po krajanské Americe (viz příloha č. 17). V porovnání s mapou vytvořenou na základě dostupných informací (viz příloha č. 18) jsou trasy téměř totožné. Benešova mapa znázorňuje cesty, kterými putoval od města k městu. Novější mapa na základě vývoje pozemních komunikací a vlakových spojů se může lišit od původního plánu Beneše.

Výhodou mapy z přílohy č. 17 je rozdělení podle jednotlivých cest, které postrádá starší mapa. Rovněž obsahuje oddělené znázornění přednášek, které nesouvisely s propagačními turné. Užitečnou čtenáři může být rovněž mapa České republiky ve stejném měřítku, která slouží pro bližší představu, jaké vzdálenosti musel Vojta Beneš překonat. S doplňujícími informacemi, jako je například kolik přednášek kdy vykonal atp., může přijít překvapující zjištění, kolika akcí se dokázal za poměrně krátkou dobu zúčastnit.

Na základě srovnání je patrné, že moderní mapa neobsahuje veškeré Benešovy zastávky, ale spíše chronologicky představuje jeho činnost. Obě mapy je tedy vhodné využívat a propojovat.

¹⁸⁸ BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 149.

Témata přednášek Vojty Beneše byla různá. V jádru však měla stejná poselství. Snažil se poukázat na strasti krajanů v rámci habsburské monarchie. Vyprávěl vlastní zážitky z doby, kdy byl přítomen v Čechách.¹⁸⁹ Seznamoval posluchače s dějinami a vysvětloval historickou úlohu Rakouska-Uherska.¹⁹⁰ Upozorňoval na hospodářské a politické problémy, kterým musí český národ čelit, a na nechuť Slovanů válčit proti Srbům a dalším slovanským bratrům. Jako učitele jej velmi zasáhla i skutečnost, že většina pedagogů musela jít do zákopů a dětem nemohla být věnována dostatečná pozornost. Na jednoho kantora mohlo v té době vyjít až 200 dětí.¹⁹¹ Krajanská Amerika, pro kterou Beneš zpracovával *Českou čítanku*, musela být i touto zprávou velmi znepokojena, neboť oni sami se snažili podporovat tamní české vzdělání, zatímco v rodné zemi bylo značně omezováno. Všechny přednášky, se kterými Vojta Beneš vystoupil, byly spojené s požadavkem TGM, financovat zahraniční odboj. Vojta Beneš tuto skutečnost hlásal po celou dobu první světové války. A ve svých řečech vybízel posluchače, aby dali ve prospěch osamostatnění české vlasti tolik, až to zabolí. *Bohatý žádný, ale dělník téměř každý. – Trpitel má vždy uznání pro trpící.*¹⁹²

Novinové tituly ukázaly, že nejprve se jeho přednášky týkaly osobních zkušeností v rodné zemi a jeho úkolu v Americe. Zdůvodňoval své působení v rámci Českého národního sdružení a jménem kterých činitelů byl poslán do Spojených států. Údajně sám učinil prohlášení, že nepřijel sám z vlastní vůle, ale že byl vyslán vůdčími osobnostmi národa. Tím si z počátku vysloužil od některých krajanů nedůvěru, neboť plně nechápali Vojtovo přesvědčení, že přijel do Ameriky na výslovnou žádost TGM a odbojového hnutí. Ve svém pozdějším spise *Domů a z domova* Vojta Beneš popisuje, jak to dle něj doopravdy bylo a co v Novém světě obhajoval. O jeho výjezd se nejvíce zasadil Edvard Beneš a po něm celá organizace *Maffie*. Ta mu rovněž zafinancovala převážnou část cesty, neboť sám Vojta Beneš neměl ani po rozprodeji veškerého svého majetku dostatek prostředků, aby se vydal s celou rodinou přes oceán. Do Ameriky se vydal také jménem dr. Sheinera,¹⁹³ starosty Obce sokolské, dr. Šámala¹⁹⁴

¹⁸⁹ Např. *Poslední přednáška*. In: Dennice novověku, 13. 1. 1916, roč. 39, č. 12, s. 8.

¹⁹⁰ Např. *Velký úspěch Benešových přednášek*. In: Slavie, 25. 1. 1916, roč. 55, č. 3729, s. 3.

¹⁹¹ *Český Cleveland se probudil*. In: Dennice novověku, 6. 1. 1916, roč. 39, č. 11, s. 5.

¹⁹² [Bez názvu], In: Pokrok západu, 22. 3. 1916, roč. 45, č. 36, s. 13.

¹⁹³ *Josef Scheiner* (1861–1932) byl právníkem a sokolským pracovníkem. Po vypuknutí první světové války se stal jedním z hlavních organizátorů domácího odboje. 1918–1919 působil jako první gen. inspektor československé armády a předseda Výboru národní obrany. (ADAM, *Osobnosti*, s. 622. slovníkové heslo Sheiner Josef)

¹⁹⁴ *Přemysl Šámal* (1867–1941) byl právníkem a politikem. Jeden ze zakládajících členů *Maffie* a od 1915 stál v jejím čele. 1918–1919 působil jako primátor hl. města Prahy a mezi 1919–1938 zastával post kancléře prezidenta republiky. (ADAM, *Osobnosti*, s. 628. slovníkové heslo Šámal Přemysl)

a Františka Soukupa,¹⁹⁵ člena sociálně demokratické strany. Všichni tito muži byli členy domácího odboje a Vojta Beneš s nimi vedl dlouhé debaty o jeho poslání v Americe.¹⁹⁶

Jak již bylo výše zmíněno, krajanské spolky znamenaly přenos národní tradice do Nového světa a důležitý nástroj k udržení českého jazyka.¹⁹⁷ Tím se zpomaloval proces asimilace a zachovávaly se národní i kulturní charakteristiky českého národa.¹⁹⁸ A proto se Vojta Beneš zaměřil na témata jako češství, česká národnost, česká historie a spojení se starou vlastí. Tyto náměty se staly společným jmenovatelem pro mnoho Čechů, kteří apel vyslyšeli.

Můžeme předpokládat, že na každou oblast se připravoval tak, aby posluchače zasáhl v nejcitlivějších bodech. Např. v Texasu se nacházela značná část Moravanů. V článku věnovaném získání kraje jsou pasáže z Benešovy argumentace. Zmiňuje se o TGM jako o moravském poslanci a o tom, že z Moravy pocházel rovněž František Palacký,¹⁹⁹ jehož politické ideje tvořily základ české politiky. Citlivě připojil rovněž zmínky o odsouzených a vlasteneckých Moravanech, z nichž přes padesát bylo v roce 1915 popraveno.²⁰⁰

Po Vojtově příjezdu z Anglie na podzim roku 1916, kde se setkal s TGM, byly jeho přednášky propojeny s popisem událostí v Londýně. Velký význam pro něj mělo zjištění, že si Angličané uvědomili potřebu bránit vlastní kulturu, stejně jako Češi musejí bránit svou kulturu, a postavili se tak na českou stranu. Do svých přednášek zapojil kromě důležitosti osvobození také oslavnou řeč o TGM.

Po návštěvě M. R. Štefánika v roce 1917 zařadil do svých řečí nutnost vytvoření vlastní armády a zapojení všech bojeschopných mužů. Mluvil o české armádě, ukazoval obrázky z bojišť a pomáhal s nábořem dobrovolníků. Dělo se tak z toho důvodu, že se blížil čas vytvoření samostatného československého vojska.²⁰¹ Zejména v prosinci po Nebrasce nejezdil

¹⁹⁵ František Soukup (1871–1940) byl politikem a novinářem. Během první světové války byl součástí domácího odboje. Patří mezi organizátory a tzv. *muže 28. října* 1918. (ADAM, *Osobnosti*, s. 650. slovníkové heslo Soukup František)

¹⁹⁶ BENEŠ, *Domů a z domova*, s. 92.

¹⁹⁷ MARHOLEVA, Krasimira: *Chicagští katolíci a svobodomyšlní Češi v druhé polovině XIX. století*. In: *Studia Historica Brunensia*, 2014, roč. 61, č. 2. s. 79.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 74.

¹⁹⁹ František Palacký (1798–1876) byl historikem, filozofem a politikem. Stal se vůdcem českého národního hnutí ve 40.–70. letech 19. stol. Roku 1831 byl jmenován oficiálním historiografem Království českého. 1848 předsedal *Slovanskému sjezdu*, kde prezentoval Čechy jako novodobý evropský národ s bohatou historií, kulturou a formuloval austroslavismus jako možnost uspořádání mnohonárodnostního rakouského státu. Velmi rázně nesouhlasil s rakousko-uherským vyrovnáním. (ADAM, *Osobnosti*, s. 518, slovníkové heslo Palacký František)

²⁰⁰ *Do Texasu*. In: *Osvěta americká*, 12. 7. 1916, roč. 23, č. 52, s. 7.

²⁰¹ 16. 12. 1917 byl vydán dekret o vytvoření *Česko-slovenské armády* ve Francii, podléhala velení *Československé národní rady* v Paříži.

sám. Za společníka mu byl důvěrník vojenského výboru Emil Tůma a houslistka z pražské konzervatoře, slečna Anežka Knoflíčková (viz. příloha č. 16).²⁰²

O Vojtově přednáškové činnosti si můžeme udělat představu z dochovaných příprav, které se nacházejí ve Vojenském historickém archivu. Jde o spisy *Bílá hora*²⁰³ a *Jan Ámos Komenský*.²⁰⁴ Je patrné, že právě J. Á. Komenský mu byl vzorem a hledal v něm své ideály. Na jeho díle a životě představoval, proč je správné národ vzdělávat. Dokázal jej však i propojit s národnostní otázkou, kdy Vojta tvrdil, že stejně jako za doby *učitele národů* i na začátku dvacátého století upadla lidskost, kterou správný národ musí opět najít – a až v bratrství se opět semkne, vrátí se do své vlasti a stane se vlastním pánem.²⁰⁵ Vojta Beneš studoval mnohé jeho spisy a souhlasil s ním, že pouze takový člověk, který si uvědomí historii svého národa, je ochotný bojovat pro dobro své vlasti. Z tohoto důvodu bychom neměli Vojtu řadit mezi klasické buřiče proti zavedeným hodnotám. Ve své propagaci zvolil cestu vzděláním a poznáním, které doplnil nejbolestnějšími momenty historie. Dále i Jan Hus a Jan Žižka představovali pro Vojtu Beneše zachránce (středověkého) českého lidu v době, kdy byl na scesti a jejich úkolem bylo udržet víru a naději v ideje.²⁰⁶ Stejně tak jako oni bojovali za svobodu a nápravu v rámci katolické církve, hledal on svobodu v rámci habsburské monarchie, neboť [...] *nemůže být samostatnosti tam, kde není svobody*,²⁰⁷ a český národ byl zejména od doby Bílé hory utiskován.

V rámci přednášek zaměřených na bohatství české historie ukazoval Vojta Beneš na fakt, že Češi jako národ měli své tradice a ideály, které jim byly upřeny. Musel dokázat, že staré ideje byly správné a důležité. Sám považoval za úkol češtví usilovat o lepší společnost,²⁰⁸ a to nejen v rodné zemi, ale i v celém světě. Obdivoval, jak český lid dokázal najít ještě před Habsburky pravou podstatu křesťanství. Ta spočívala v milování Boha, bližního svého a v silném bratrství. Tím Vojta Beneš upozornil na vyspělost českého národa už v dobách středověku a vyzdvihl výjimečnost Čechů v rámci monarchie.

²⁰² *Do Ord, Nebr., a okolí!*. In: Pokrok západu, 12. 12. 1917, roč. 47, č. 21, s. 2.

²⁰³ *Rukopis Bílá Hora – přednáška*. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 318.)

²⁰⁴ *Rukopis Jan Amos Komenský – přednáška*. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 319.)

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ BENEŠ, Vojta – POKORNÝ, František – ŽILKA, František: *Jan Hus, Kníže Václav*. Praha 1929. s. 66.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 57.

²⁰⁸ *Rukopis Jan Amos Komenský – přednáška*. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 319.)

Bílou horu a nástup Habsburků považoval za počátek umírání českého lidu a jeho snížení pod zvířecí úroveň. Česká vyspělost začala pod vlivem Habsburků a rekatolizace upadat. Velmi barvitě dokázal popsat situaci tehdejších sedláků a nevolníků, kteří se museli podvolit vůli šlechty. Sám Beneš tvrdil, že není lidského srdce tam, kde se schvalují popravu, pustošení země, kde se toleruje cizí šlechta a konfiskuje veřejné jmění. V jeho textech a přípravách se nesetkáme s vulgárním slovníkem, nanejvýš citově zabarveným. Například popravu 27 českých pánů nazval činem bestie, za který by se nemusel stydět ani sám ďábel. Dle jeho přesvědčení události pobělohorské [...] *volají k boji za ideály lidstva, volají jej k vědomí práv lidských, jež jsou mu zaručeny vzděláním. Lid vzdělaný udrží svobodu.*²⁰⁹

Celkově se podařilo zmapovat 230 přednášek, z nichž nejvíce se odehrálo ve státech Nebraska, Illinois a Texas (viz. příloha č. 19). Ne všechny byly součástí propagačního turné. Na počátku svého pobytu pronesl Vojta Beneš pár slov pro výše zmiňovaný *Jedličkův ústav* a od 8. listopadu 1915 do poloviny února dalšího roku vykonal 44 přednášek, kterými seznamoval krajanský východ se svou činností.

Jako stoupenec Českého národního sdružení poprvé vystoupil 8. listopadu 1915. Toto datum bylo příhodné, neboť ten den roku 1620 byl mezi Čechy považovaný za jeden z nejsmutnějších milníků českých dějin, neboť bitva na Bílé hoře znamenala upevnění vlády Habsburků v českých zemích a setrvání v jejich monarchii až do konce první světové války. Panovníkovi se podařilo oslabit stavovské pravomoci a byla nastolena rekatolizace obyvatelstva. Ještě v nedávné minulosti se na toto období pohlíželo jako na *dobu temna*. Je tedy možné pohlížet na dané datum jako velmi vhodné pro akci, která měla vzbudit vlasteneckého ducha a podnítit odpor vůči habsburskému domu.

První přednáška představovala vyzdvižení veřejného rebelantství vůči habsburské monarchii. *Beneš nese zvěst, že Bílá Hora nepozbyla hrůzy pro české země. Že mrskaný národ náš neztratil vědomí své důstojnosti a svého práva. Že národ s hořkostí nevýslovnou pohlíží ku Vídni. Že národ, dělník perem i dělník rukou, slit je v jedné falanx [sic!].²¹⁰ Že jeho prsa dmou se odbojně, že jeho myšlenka jeho více se nesmíří s myšlenkou rakouskou, že neuhne více z revoluční cesty. [...] Již nemůžeme více omlouvatí svoji chladnost k Českému národnímu sdružení tím, že lid náš ještě neví, jak se zachovat k Rakousku; Beneš tu je, představitel ideálů moderního českého člověka, a Beneš nás poučuje, že všechny pokrokové české živly sloučeny*

²⁰⁹ *Rukopis Bílá Hora* – přednáška. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 318.)

²¹⁰ Nejspíš *falanga* – sevřená bojová formace.

jsou v jedné myšlence.²¹¹ Z dalších zpráv je patrné, že celý sál byl přeplněn a jeho vystoupení se setkal s obrovským úspěchem.

Další důležitou akcí bylo vystoupení v Clevelandu. Zdejší odbočka Českého národního sdružení v porovnání s ostatními zahálela. O situaci svědčí zpráva z roku 1915, kterou obdržel J. Tvrzický, ve které stálo: *Cleveland jest již jeho otravou tak prožrán, že je marná jakákoliv práce. Cleveland bude nutno přenechati jeho osudu.*²¹² Vojta Beneš zde měl mít řeč, která by byla skutečnou manifestací Čechů v Clevelandu. Z předchozích cest po Spojených státech zde měl Vojta Beneš vynikající pověst jako [...] *opravdový vlastenec, muž, jemuž leží na srdci v první řadě věc národa, muž, který neplytvá ozdobnými slovy, nýbrž jasně a přesvědčivě dovede promluvit od srdce k srdci.*²¹³ Tudíž se očekával jasný úspěch a obnovení chodu clevelandské pobočky, k čemuž posléze došlo a Cleveland se stal jedním z nejčinnějších míst organizace.²¹⁴

Stejně jako v Clevelandu se očekával velký úspěch na všech místech, kde měl Vojta Beneš přednášet. První přednáškové turné po Nebrasce tyto vyhlídky potvrdilo. Během cesty se podařilo nasbírat 510,86 dolarů. Celá částka byla odevzdána krajskému výboru v Omaze.²¹⁵ Sám Beneš hodnotil svou cestu po Nebrasce jako velmi přínosnou. *Český lid v Nebrasce osvědčil své nadšené cítění pro svobodu svého národa. Děkuji ze srdce a tisknu ruku všem těm dobrým přátelům, kdož umožnili moji cestu západem, a prosím je z celého srdce: nedejte zapadnouti v zapomenutí snahy, jež tak obětavě byly započaty.*²¹⁶

Velkého úspěchu se dočkala Benešova kampaň v květnu 1918. Do USA mířil TGM, o jeho příjezdu se Vojta Beneš dozvěděl z šifrovaného telegramu, ve kterém stálo: *Kdo je Tarsden z Tokia? Kam jede? Přístavní censor. San Francisco.*²¹⁷ Ve slově Tarsden byl překlep, správně slovo znělo Marsden, což bylo krycí jméno pro TGM. Do Spojených států jel, aby jednal s prezidentem Wilsonem o poválečné situaci v Evropě. *Příjezd milého vůdce do Ameriky má pro náš boj obrovský význam. Neznamená pouze posílení našeho odhodlání, vzpružení k novým obětem, povzbuzení k intensivější činnosti, ale také velikou posilu pro věc československé samostatnosti před mezinárodní veřejností a ve světě diplomatickém.*²¹⁸

²¹¹ Vojta Beneš, In: Osvěta Americká 10. 11. 1915, roč. 23. č. 17. s. 3.

²¹² BENEŠ, České národní sdružení, s. 18.

²¹³ Povznášející schůze Českého národního sdružení. In: Dennice novověku, 18. 11. 1915, roč. 39, č. 4, s. 8.

²¹⁴ BENEŠ, České národní sdružení, s. 18.

²¹⁵ Výsledek cesty Benešovy. In: Osvěta americká, 15. 3. 1916, roč. 23, č. 35, s. 15.

²¹⁶ Krajanům svým a přátelům české věci v Nebrasce. In: Pokrok západu, 29. 3. 1916, roč. 45, č. 37, s. 6.

²¹⁷ BENEŠ, Děti v bouři revoluce, s. 207.

²¹⁸ Vůdce národa mezi námi. In: Slavie, 19.3. 1918, roč. 57, č. 3954, s. 5.

U příležitosti příjezdu TGM do Chicaga se do ulic dostavilo na 150 000 krajanů, kteří měli konečně možnost vidět tvář, která pro ně znamenala ztělesnění odboje. Přijali výzvu jednoho z článků, na kterých se Vojta Beneš podílel.

[...] *Zveme československé Chicagu k nedělní manifestaci naší lásky ke svému národu! Nechť ulice od North Western nádraží k Michigan avenue naplní se v neděli dne 5. května tisíci a desetitisíci českého a slovenského lidu, nechť ozývá se jásot vstříc muži, který tak hluboko sáhl do strun československého srdce a dovedl je nadchnouti k obětem tak velkým a svatým. Ten zázrak v dějinách československé Ameriky, nechť uvidí naše oči, že budeme svého vůdce vítati bez rozdílu víry a přesvědčení, spojení velkou vírou a velikou láskou k němu, který má tolik lásky a síly ve svém srdci k nám i zemi otců našich. [...]*²¹⁹ Vojta Beneš sám TGM přivítal (viz příloha č. 20).

Nadšení, se kterým byl TGM přivítán na americké půdě, bylo projevem úcty, kterou k němu krajané chovali. Vojta Beneš měl tu čest mluvit jako první na improvizované tribuně (viz příloha č. 21). Ve své řeči neskrýval nadšení, které v sobě nesl. Jménem všech krajanů v Chicagu TGM uvítal a pronesl oslavnou řeč nejen o „*starém tatíčku*“, jak jej ve verši označil, ale i o prostém pracujícím lidu v Americe, který jako první uposlechl výzvy TGM k boji za svobodu.²²⁰

Další velkou akcí, na které v roce 1918 řečnil Vojta Beneš, se stala oslava dne nezávislosti 4. července. Odehrála se v Douglas parku v Chicagu. Četl na ní česky *Resoluci Čechoslováků presidentovi a lidu Spojených států*. Po něm následoval další mluvčí, který totéž přečetl anglicky.²²¹ Prohlášení vzdávalo dík W. Wilsonovi a ujišťovalo jej o věrnosti Americe, svobodné zemi, která je přijala a v níž mohou žít. Nezapomněli se ani vyjádřit k nadějím o seburčení malých národů na principu demokracie. Dokument podepsali přední představitelé Českého národního sdružení a Slovenské ligy včetně Vojty Beneše.

Velkou roli hrál pro Vojtu Beneše a jeho přednášky tisk. Upozorňoval na vystoupení a blíže přibližoval náplň jeho práce. Z dobových periodik je zřejmé, že kromě jeho vlastních textů se téměř ve většině dostupných čísel z let 1915–1916 upozorňovalo na turné a vybízelo k objednání dalších přednášek. Kvůli jeho popularitě v tisku a dobré pověsti panovala mezi

²¹⁹ *Vůdce národa mezi námi*. In: Slavie. 3.5.1918, roč. 57, č. 3967, s. 1.

²²⁰ *Masaryk na půdě americké*, In: Květy americké, 22.5.1918, roč. 25, č. 19, s. 3–4.

²²¹ *4. červenec v Chicagu*. In: Slavie, 2. 7. 1918, roč. 57, č. 3984, s. 5.

Čechy jistá zvědavost, jaké poselství pro ně Vojta Beneš nese. Jeho pověst ho předcházela, a to muselo velmi pomáhat.

Není známo, jestli Vojta Beneš pobíral za přednášky honoráře. Údajně jedině, co žádal, bylo poskytnutí přístřeší a úhradu nákladů za cestování.²²² Ve *Slavii* zaznamenali situaci, kdy mu krajané z Plattsmouth chtěli dát peníze, avšak on zakroužil hlavou a řekl: *Mně nedávejte nic, já nic nechci a nic nevybírám. Tamhle to dejte!*²²³ a ukázal ke stolku opodál. V některých zprávách o účtech sdružení se však nachází kolonka o výplatě učiteli V. Benešovi za přednášku 15,00 dolarů²²⁴ nebo platba 5 dolarů za Milligan.²²⁵

Na některé přednášky museli posluchači platit vstupné, jiné byly volně přístupné a sbírka na podporu odboje se uspořádala až po akci, jak tomu bylo například v Omaze roku 1916.²²⁶ Vybrané peníze měly být určeny Českému národnímu sdružení, a to posléze rozhodlo, jak a kdy peníze TGM odešle.

Později ve své publikaci Vojta Beneš popisoval, jak se mu ve Spojených státech těžce a chudobně žilo během jeho organizační činnosti a propagačním turné. *Sta nocí jsem proseděl na sedátkách vlaků, protože jsem neměl na lůžko ve spacím vagoně jedoucím celá sta mil préríí k danému cíli. Naši žili doma v nedostatku, nechtěli jsme ani jinak žítí, když se doma v Čechách trpělo. [...] Neměl jsem nikdy jediného halěře v žádné americké bance a nikdy jsem dosud nežil v jižním Chicagu.*²²⁷

4.2. PUBLIKAČNÍ ČINNOST

Všechny brožury, které Vojta Beneš sepsal během první světové války, vznikly na půdě Spojených států a byly určeny pro širokou veřejnost. Některá díla byla tak úspěšná, jako například *Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války*,²²⁸ že do půl roku vycházelo druhé, aktualizované vydání. Texty byly psané jednoduchou češtinou. Později v druhé polovině války začal Vojta Beneš sepsávat i obsáhlejší spisy pro americkou veřejnost. České brožury měly zásadní úkol. Vzbudit vlasteneckého ducha, národní hrdost a touhu po domově. Ty anglické

²²² Učitel Vojta Beneš na cestu Českou Amerikou. In: Osvěta americká, 15. 12. 1915, roč. 23, č. 22, s. 7.

²²³ Vojta Beneš v Plattsmouth. In: Slavie, 21. 3. 1916, roč. 55, č. 3743, s. 4.

²²⁴ Z odbočky Čes. Nár. Sdružení. In: Osvěta americká, 19. 4. 1916, roč. 23, č. 40, s. 19.

²²⁵ České národní sdružení. In: Osvěta americká, 19. 4. 1916, roč. 23, č. 40, s. 20.

²²⁶ České národní sdružení. In: Osvěta americká, 9. 2. 1916, roč. 23, č. 30, s. 18.

²²⁷ BENEŠ, Děti v bouři revoluce, s. 156.

²²⁸ BENEŠ, Vojta: *Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války*. Chicago 1915.

měly zvýšit povědomí o Čechách jako národu, který si zaslouží vlastní stát. Velká poptávka po brožurách a vysoká návštěvnost přednášek znamenaly totiž nárůst počtu podporovatelů a finančních dárců. Během let 1915–1918 vydal Vojta Beneš osm propagačních publikací. Některé mu sloužily jako námět a doplnění jeho přednášek, jiné měly vzdělávat, budit zvědavost a soustrast s rodnou zemí.

Údajně se mu poskytovalo hodně prostoru nejen v českém, ale i v americkém tisku. Avšak podle dostupných informací jeho slova nebyla tak často tištěna, jak bychom mohli předpokládat. Je pravdou, že v mnoha denících se o práci Vojty Beneše zajímali a informovali veřejnost o jeho činnosti, ale autorské články nebyly vydávány tak často. Možná to je způsobené i tím, že velká část z publikovaných článků je bez autora. Tudíž je nemůžeme Vojtovi připsat.

Pro textovou analýzu jeho práce jsem použila šest brožur. Nejstarší z nich *Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války* vznikla na počátku jeho působení ve Spojených státech a první vydání vyšlo v prosinci roku 1915. Tímto dílem mělo být krajanům za oceánem dokázáno, že pomyslný pohár české trpělivosti vyprchal a již více nechtějí být utiskovaným národem na vlastní půdě. Tato publikace se stala základním stavebním kamenem pro mnoho jeho přednášek, ve kterých dané téma předával posluchačům.

O rok později vyšel spis *Bije hodina 12*,²²⁹ který byl i částečnou zprávou o české politické akci a seznamoval čtenáře blíže s cíli českého odboje, mezi něž patřil boj za svobodu, demokracii a vyhlášení války Rakousku-Uhersku, neboť to bylo odrazem otroctví, násilí a smrti. Oproti tomu Čechy se dle Beneše dožadovaly svobody, rovnosti a života. I přesto, že tento text byl spíše politického rázu, neopomněl vyzdvihnout utrpení a strasti, se kterými se musel český národ potýkat.

Ve stejném roce 1917 vyšel další, velmi citově založený spis *V tesklivé noci volám*,²³⁰ který byl jakousi sbírkou básní, písní, textů a vzpomínek Vojty Beneše na jeho působení v Čechách a v Americe před válkou. Tato brožura se nejvíce opírala o vzbuzování lítosti u čtenáře, o vyvolání vzpomínek na rodnou zem, kde se pod nadvládou Habsburků umírá a vykořisťuje. Oproti tomu čtenáři v Americe žijí ve svobodné zemi a společně s Českým národním sdružením by měli podporovat boj o samostatnost.

²²⁹ BENEŠ, Vojta: *Bije hodina 12*. Chicago 1917.

²³⁰ BENEŠ, Vojta: *V tesklivé noci volám*. Chicago 1917.

Bohemia,²³¹ tentokrát anglicky psaný text, který vyšel rovněž v roce 1917. Sepsalo jej několik autorů a kapitola, kterou zpracoval Vojta Beneš, se zaměřuje výhradně na seznámení s velikány českého umění. Obsah měl ukázat, že Čechy jako kraj mají své umělce, kteří sice jsou pod německým vlivem, ale do své práce umí vnést českou kulturu a zvyky, které se v národě uchovávají po celá staletí. Mimo to poukázal i na některé české umělce, kteří jsou vážení i v Americe, jako jsou například František Šimon²³² a Václav Brožík,²³³ jehož obraz *Kryštof Kolumbus na dvoře španělském* byl v té době umístěn v metropolitním muzeu v New Yorku (viz příloha č. 22). Takový text jistě způsobil zvědavost nejen mezi Američany, ale i v krajanech, kteří si jej přečetli, se probouzela národní hrdost.

Během první světové války vznikl rovněž diskurz *T. G. Masaryk*.²³⁴ Dostupné knihovní katalogy se shodují, že vznikl mezi lety 1914–1918. Na základě novinových článků se zjistilo, že byl k dispozici už v únoru 1916, avšak přesné datum se nepodařilo dohledat. Toto pojednání, jak už sám název napovídá, je o předním představiteli českého zahraničního odboje. Představuje jeho názory a působení nejen v rámci monarchie, ale i ve světě. Mohlo by se zdát, že tento text bude více politický, ale když vezmeme v potaz barvitě popisy poměrů, ve kterých se TGM nacházel, a jak hrdinsky vystupoval se svými názory, obsahuje velkou míru citového zabarvení.

Posledním z děl je *The Economic Strength of the Czechoslovak Lands*,²³⁵ jež bylo publikováno v roce 1918. Jedná se čistě o informativní spis určený převážně Američanům a politikům. Seznamuje s fakty, která dokazují, že český národ je dostatečně vyspělý a může se sám o sebe opírat jako stát. Kromě politických a ekonomických faktů se i zde hodně pracuje s emoční stránkou českého problému, tudíž jej nemůžeme zařadit striktně mezi politické texty. Vojta Beneš zde podává přehled o zemědělské a hospodářské situaci v českých zemích. Je až extrémně přesný a zachází hluboko do detailů. Vypisuje přesné počty ovcí, koní, prasat, drůbeže apod. nejenom v Čechách, ale v rámci celého Rakouska. Kriticky uvažující člověk se musel ptát, jak k takovým informacím došel. Vždyť i v dnešní době jsou taková data těžko dohledatelná. Nikde neodkazuje na zdroje a ani se nezmiňuje, kdo by mu data mohl předat.

²³¹ ZMRHAL, Jaroslav – BENEŠ, Vojta: *Bohemia*. Chicago 1917.

²³² *Tavík František Šimon* (1877–1942) byl malířem a je považován za jednoho z nejlepších českých grafiků. Během života podnikal umělecké cesty a později absolvoval cestu kolem světa, navštívil mimo jiné Londýn, Japonsko a New York kde vystavoval svá díla, jež se těšila veliké oblibě. (*Simon Tavík František*. In: http://www.artbohemia.cz/cs/160_simon-tavik-frantisek [cit.: 23. 3. 2020])

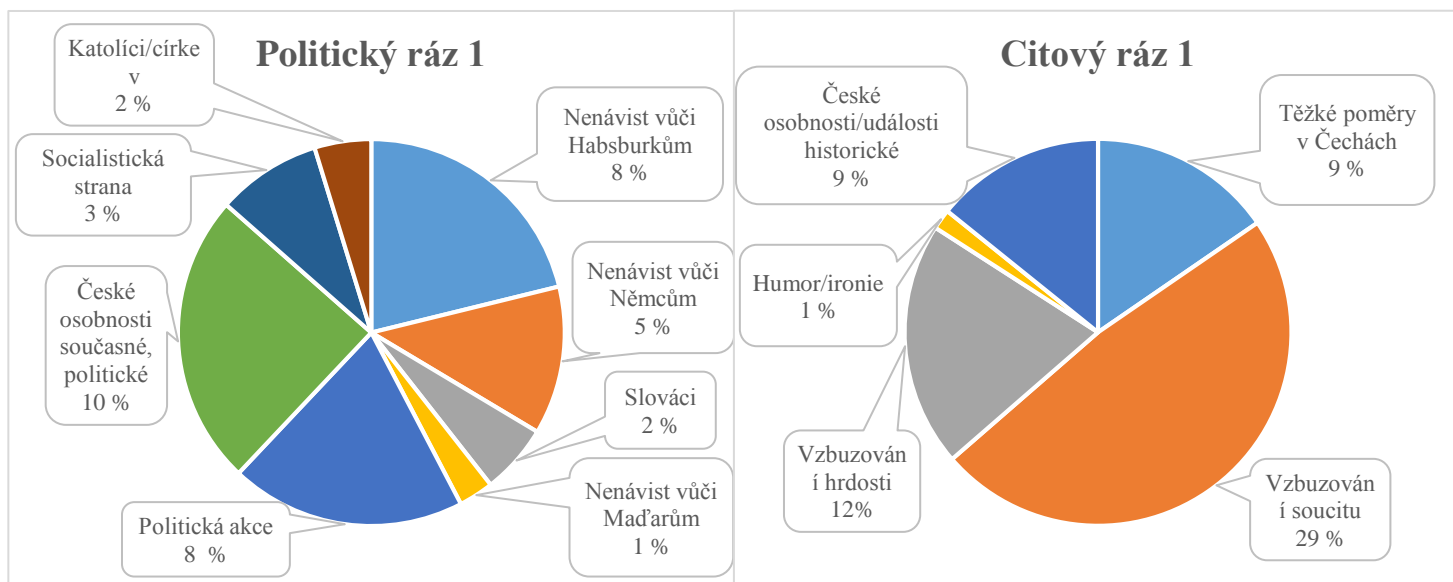
²³³ *Václav Brožík* (1851–1901) se stal nejznámějším českým malířem na konci 19. století v Evropě. Získal několik ocenění a ke konci života byl povýšen do šlechtického stavu. (*Václav Brožík*. In: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=187 [cit.: 23. 3. 2020])

²³⁴ BENEŠ, Vojta: *T. G. Masaryk*. Cleveland 1916.

²³⁵ BENEŠ, Vojta: *Economic strength of the Czechoslovak lands*. Chicago 1918.

I když měl zajisté ušlechtilý zájem, představit českou zemi jako velmi ekonomicky vyspělou, text budí zavádějící dojem. Možná sázel Vojta Beneš na svou čistou pověst, která ho předcházela, a postupně ucítil možnost ve své práci přitvrdit, byť se tím dostal do značných extrémů. O zmiňované brožuře nejsou v dostupných novinách žádné informace, takže se můžeme jen domnívat, jak velký úspěch a ohlas na konci války vyvolala.

Většinou se Vojta Beneš opíral o vlastní zkušenost. Sám žil v Rakousko-Uhersku před válkou, byl povolán na vojnu, kam odvedli i jeho přátele, pomáhal s charitativní činností pro invalidy a jako učitel se mohl setkávat s učenými a váženými lidmi, jako byl například TGM. *V tesklivé noci volám a Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války* jsou texty, které byly skutečně založené na jeho vlastních zážitcích, které v sobě mohl přechovávat ne jeden krajan v USA. Tyto texty představovaly Vojtu Beneše jako muže z davu, který jako přímý svědek tehdejších těžkých poměrů hovořil pravdu. Svá vyprávění opíral o srdceryvná loučení, ztrátu blízkých, stesk po domově a o vzpomínky na kruté zacházení habsburské vlády s prostým českým člověkem. Tím pádem o události, které s velkou pravděpodobností měli sami američtí krajané hluboko ve svých vzpomínkách. Většina textů je navíc místy doplněna o přímé citace dopisů, rozhovorů či letáků. Vzájemná podobnost a propojení jejich zkušeností s Vojtovými vyvolalo ještě větší pocit důvěřivosti a ušlechtilosti jeho mise.

Oba grafy dohromady představují celkový součet zkoumaných veličin. Tzn. 100 %.

Graf č. 1.

Graf číslo 1 představuje rozbor témat, kterými se Vojta Beneš ve zmíněných textech celkově zabýval a kterými se snažil na čtenáře zapůsobit nejvíce. Můžeme vypožorovat, že

citový ráz byl v jeho dílech zastoupen o něco více než politický. Zdaleka největší část, téměř třetinu stránek ze všech svých publikací popsal motivy vzbuzujícími soucit a emoce k utlačovaným lidem v domovině (viz příloha č. 23). Téměř všechna Benešova díla vyzdvihují také prostý lid, že to je právě on, kdo nejvíce trpí, přitom je nevinný. Tímto vzbuzoval myšlenku, že český národ se skládá zejména z prostého Husova lidu. Toto bratrství bylo další významnou složkou, která připomínala krajanům, že i když se nacházeli za oceánem, všichni pocházeli ze stejné země a je otázkou cti a svědomí, jak velkou pomoc bližním poskytnou.

V analýze vyzdvihují také momenty, kdy američtí Češi mohli být hrdí na svou zem. Tento motiv je zastoupen 12 %. Cílem Vojty Beneše a Českého národního sdružení bylo tyto pocity v posluchačích vyvolat. Mnohdy bylo vzpomínáno na důležité české osobnosti a milníky, které hýbaly nejen národními, ale i světovými dějinami. Nejčastěji se objevovali Jan Ámos Komenský a Jan Hus, o kterých bylo psáno výše. Dále často mluvil o předhabsburské době, kdy Češi tvořili pravý ucelený národ, jehož cesta byla na dlouhou dobu uzavřena bitvou na Bílé hoře.

Zajímavý podíl zde tvoří i humor, který ač ne příliš často, Vojta Beneš užíval k odlehčení. Většinou se objevoval v rámci ironie, kdy například upozorňoval na přístup Čechů, kteří musí jít do války. [...] *úžasně vědomí, že jdete se jako otrok za císaře a zájmy maďarské šlechty bít.*²³⁶ V podobném duchu se vyjadřoval i v další brožůře: *Tak dobrému lidu milost velká dána, aby mohli zmirat za císaře pána.*²³⁷ A aby však jen nekritizoval, dokázal ve svém výkladu ironicky poděkovat císaři za možnost potkat své přátele a známé po dlouhé době právě během narukování do armády a tím si dát i poslední sbohem.²³⁸

V politickém okruhu se Vojta Beneš nejvíce zajímal o současné politické činitele, nejvíce samozřejmě informoval o TGM a Edvardu Benešovi, kteří jako přední představitelé odboje museli být představeni veřejnosti. Letmo byli zmiňováni i Josef Dürich, Karel Kramář²³⁹ a další čeští politikové, kteří pracovali pro odboj. Do politických úvah se Vojta Beneš příliš nepouštěl. V jeho dílech se nacházely zmínky o českém programu, byly však nenápadné a odrážely se v několika bodech. O již dříve zmiňované osobnosti, o víru ve vznik státu a nutnost české a slovenské samostatnosti a boj proti habsburské monarchii a Němcům.

²³⁶ BENEŠ, *Jak žije a trpí*, s. 14.

²³⁷ BENEŠ, *V tesklivé noci*, s. 19.

²³⁸ BENEŠ, *Jak žije a trpí*, s. 12.

²³⁹ Karel Kramář (1860–1937) byl jedním ze zakladatelů českého domácího odboje. V roce 1915 byl odsouzen za velezradu, později mu byl trest snížen na 20 let žaláře a v létě 1917 byl amnestován a opět se zapojil do politického života. (Karel Kramář. In: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/karel-kramar/karel-kramar-28035/> [cit.: 25. 3. 2020])

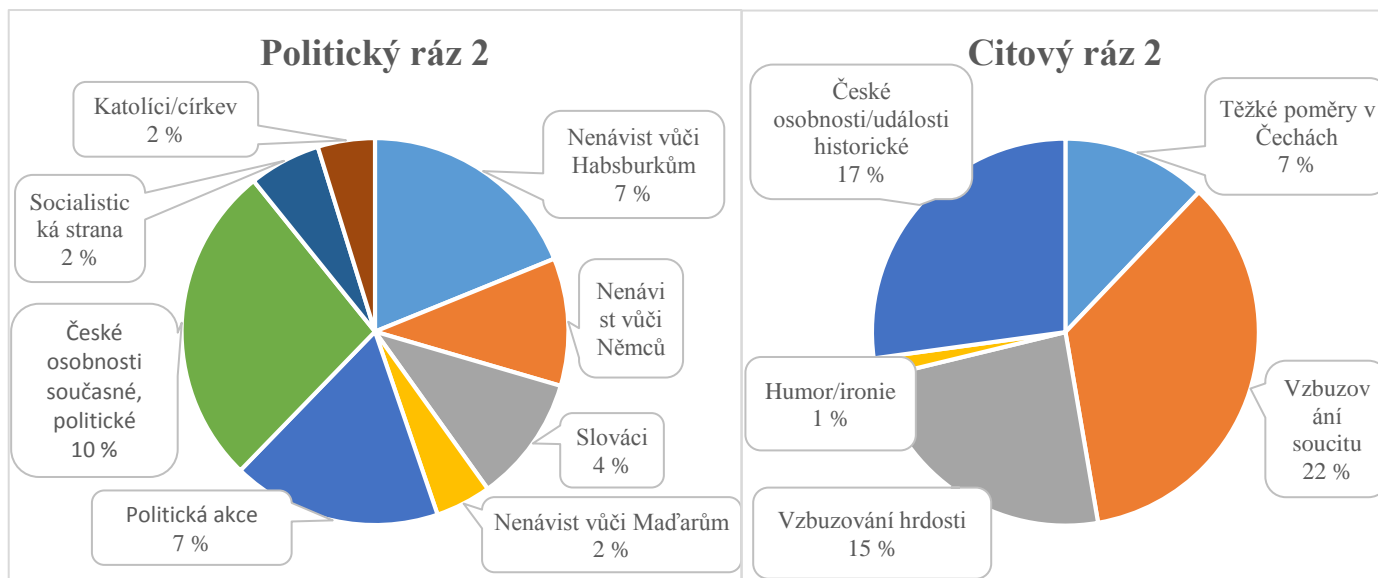
V Habsburcích viděl vykořisťovatele národa, kteří dovolují germanizaci, čímž se německý národ dostává do lepší pozice, než bylo původní české obyvatelstvo.

V jeho textech můžeme rovněž vyzorovat jakýsi politický úkol, kterým pověřuje českou Ameriku. Jednalo se o morální, materiální a hlavně finanční podporu, kterou měli krajané zásobit český odboj. Vše položil pod záštitu Českého národního sdružení, které stálo v čele krajanů.

To, že texty nemají přímá politická poselství, nasvědčuje i fakt, že se v nich nezrcadlí přímé politické úkoly a problémy československého odboje. Jako například otázka spojení se Slováky. Ta se nejvíce objevuje v *The Economic Strength of the Czechoslovak Lands*, kde je Vojta Beneš porovnává s českým národem a zdůvodňuje potřebu utvořit společný stát. V dřívějším díle *Bije hodina 12* se o Slovácích zmiňuje ze 4 %, ale spíše se jedná o nepatrné porovnávání a propojování s Čechy, které mělo pomoci spojení Českého národního sdružení a Slovenské ligy, dvou předních národních organizací. S otázkou slovenskou souvisí v grafu zmínky o postavení vůči Maďarům, neboť pod nimi byli Slováci v područí. V jiném směru po nich není téměř ani zmínka.

Rovněž pokud by se jednalo o více politicky zaměřené texty, bylo by zde více zmínek o katolicích, s nimiž České národní sdružení a Vojta Beneš vedli dlouhé debaty o možné spolupráci, jak bylo nastíněno výše. Přímé zmínky o nich nacházíme pouze v díle *T. G. Masaryk*. V jistém směru jsou informace v této knize spíše protináboženské, neboť Vojta Beneš zde popisuje postavení katolíků vůči TGM a zastává názor, že církev je plná byrokracie, podporuje militarismus, dokonce je až protičeská. V podobném duchu hovoří i další texty, ale musíme brát v úvahu, že se Vojta Beneš patrně nesnažil nijak ublížit katolicismu jako takovému, neboť američtí katolíci představovali velkou potencionální podporu pro České národní sdružení. Snažil se představit vývoj rakouské církve, na druhou stranu ocenil, že právě česká katolická církev si uvědomila špatnosti, které byly páčány na českém národu, a postavila se proti válce.

V grafu č. 1 je znázorněn celkový přehled, o čem psal Vojta Beneš nejvíce. Jedná se o sečtení všech faktorů, které se objevují v jednotlivých dílech. K podobnému výsledku je možné se dopracovat i druhým způsobem, který je znázorněn v grafu č. 2. V tom jsou eliminovány rozdíly v rozsahu jednotlivých knih (např. nejdelší 15 s. vs. nejdelší 96 s.).

V dostupných publikacích můžeme vidět směr, na němž zakládal Vojta Beneš svou propagandistickou činnost. Nejprve představoval rodnou zemi, její krásy, ideály, ale rovněž i strasti a válku. Tak vzbudil o aktuální téma větší zájem. Později položil větší důraz na krajany v Americe, aby ještě více povzbudil jejich práci a vyzdvihl jejich významné postavení v rámci československého odboje. Tím se snažil vybudovat lepší podmínky pro výběr příspěvků a navýšil tak finanční rozpočet Českého národního sdružení. Ke konci války se v jeho dílech projevovala politická témata, i když nelze přímo tvrdit, že se jednalo o politické texty. Bylo to zapříčiněno i větší snahou seznámit americkou veřejnost s Čechami jako geografickým územím, které má vlastní kulturu a historii, na něž můžou být pyšní, a jsou neprávem utiskovaným národem pod nadvládou Habsburků. Více se představovaly osobnosti pracující pro odboj. Po jaře 1917, kdy Amerika vstoupila oficiálně do války, mohl být blíže specifikován český národní program a zmiňovaly se politické úspěchy, jichž by nebylo bez krajanské pomoci. Stále však bylo zapotřebí některé informace držet v tajnosti, aby nebyl český boj ohrožen. Texty Vojty Beneše jsou v této fázi spíše zidealizovanou představou českých poměrů.

Publikační činnost Vojty Beneše nekončila u výše zmiňovaných textů. Dobré jméno si vybuďoval i na základě čítanek, které vytvořil pro krajanskou Ameriku. Během války se téměř ve všech krajanských novinách objevovala reklama na *Druhou čítanku*,²⁴⁰ kterou poprvé vydal v roce 1916. Na základě této knihy je zřejmé, že Vojta Beneš nepřipravoval pro český odboj jen dospělé, ale také děti. Čítanka byla určena pro děti školního věku a vzbuzovala chuť poznat

²⁴⁰ BENEŠ, Vojta: *Druhá čítanka pro české děti v Americe*. New York 1916.

českou kulturu a zem. Obsahovala české pohádky, říkanky, hádanky a mimo jiné taky vyprávěla příběhy českých dětí, které žijí v USA.

Spisy, které vydal Vojta Beneš, jsou velmi dobře srozumitelné. Je znát, že vznikaly pro široké obecnstvo, které mohlo postupně ztrácet znalost českého jazyka. Jsou psány jednoduchou češtinou a mířeny přímo na city člověka. V některých případech využívá doprovodný materiál v podobě obrázků, fotografií, přímých citací apod., což vyvolává pocit vyšší důvěry v autora. Motiv každodenního života běžného člověka rovněž vzbuzuje sounáležitost čtenáře s běžným představitelem českého lidu.

V publikacích, kde se vyskytují pasáže o Vojtovi Benešovi, se poměrně často uvádí, že mu byl v krajanském tisku věnovaný velký prostor. Po prostudování krajanských titulů *Slavie*, *Osvěta americká*, *Československá samostatnost*, *Dennice novověku* a *Pokrok západu* vyplývá, že tomu tak skutečně bylo. Tyto tituly patřily mezi hlavní listy, které se stavěly za TGM a jeho odbojovou činnost. Je logické se tedy domnívat, že Vojta Beneš do nich mohl přispívat svými texty.

Autorských článků, které sepsal Vojta Beneš, bylo poskrovnu. Ve většině případů se jednalo o pojednání, která představovala jeho činnost. Upozorňovala na jeho přednášková turné a propagovala jeho brožury, o kterých bylo psáno výše. Téměř v každém čísle byla zmínka o jeho *Druhé čítance*, kterou si mohli čtenáři objednat a zakoupit.

Jeho jméno se často vyskytovalo u významných prohlášení, která hýbala krajanským světem. Pod takovými zprávami se často objevovala další jména jako například TGM, E. Beneš, J. Dürich, ale také významní představitelé americké akce E. Voska a L. Fisher. Vyskytoval se také často na předních stranách novin. Jeho jméno bylo spojené s Českým národním sdružením a pod jednotlivými texty byli většinou zmíněni všichni představitelé organizace.

Jeho autorské texty se nejčastěji objevovaly v prvních měsících, kdy přijel do Spojených států. Mnohými novinami byl vytištěn *Apel učitele Beneše pro válečné invalidy*, ve kterém představoval činnost *Jedličkova ústavu* a prosil o materiální pomoc pro zmrzačené vojíny.²⁴¹ V září vydal pod pseudonymem K. Rezek článek, v němž podporoval České národní sdružení a představil ho čtenářům jako organizaci, která i přes současnou ztrátu zájmu veřejnosti bude hrát důležitou roli ve hře o samostatnost národa. Zmiňoval její rozhodnutí financovat zahraniční odboj, [...] *neboť bídou hmotnou bude trpěti snad 10 000 vdov a sirotků, ale bídou politickou,*

²⁴¹ *Apel učitele Beneše.* (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 323.)

*germanizací, útiskem žaláři a popravami, absolutismem trpí dnes a trpěti bude 10 milionů.*²⁴²

Označení Rezek bylo příhodné, neboť se v tisku objevovali různí představitelé tohoto jména, tudíž bylo obtížné vypátrat, kdo to je. Další jeho sdělení se týkala převážně cest po krajanské Americe, kde vyzýval k uspořádání přednášek.

Tiskem byl jeho život často sledován. Mimo již zmíněné popisoval jeho příjezd do Spojených států, stěhování do Chicaga, poskytoval také torza z jeho přednášek. Z výše uvedeného vyplývá, že mu byla skutečně věnována velká pozornost, ale spíše byl mediálně sledován, než aby přispíval do novin.

Během tří let publikoval Vojta Beneš s jistotou osm větších brožur s cílem zasvětit krajany a Američany do české otázky. Vzhledem k tomu, že skrze České národní sdružení vyšlo několik stovek publikací, se to nejeví jako mnoho. Na základě prostudovaného materiálu je patrné, že jeho texty byly většinou propojené na jeho přednáškovou činnost a odrážely aktuální propagační potřeby.

Skutečnost, že Vojta Beneš nepublikoval osobně velkou škálu článků, může svědčit o tom, že měl hodně práce s propagačními turné a přípravou na jednotlivé přednášky, o čemž bylo psáno výše. Pouze připomenu, že během let 1915–1918 se podařilo zmapovat 230 přednášek po celé krajanské Americe, což odpovídá v rámci tří let jedné přednášce za čtyři až pět dní. Když k tomu připočítáme čas, který strávil Vojta Beneš na cestách, sepisováním dílčích publikací a organizační činností v rámci Českého národního sdružení, je pochopitelné, že na častější psaní článků mu nezbýval čas.

²⁴² REZEK, K.: *Budete-li vy mlčeti – kamení bude volati!* In: *Osvěta Americká*, 10. 11. 1915, roč. 23, č. 17. s. 6.

5. POHLED NA VOJTU BENEŠE

5.1. KRAJANÉ

V minulé kapitole jsme se dozvěděli, že Vojta Beneš byl poměrně sledovanou osobou. Ostatně převážně díky novinovým záznamům se podařilo blíže zrekonstruovat jeho působení coby organizátora ve Spojených státech. Lidé byli informováni o tom, kde se vyskytuje a co je náplní jeho práce. Tisk hrál velmi důležitou roli pro to, aby se Vojtovi práce zdařila. Hned od jeho příjezdu kolovaly médii zprávy, že oblíbený Vojta Beneš přijel i s rodinou a všichni byli ihned po příplutí radostně přivítání.²⁴³

Vojtu Benešovi se během let 1915–1918 věnovala pozornost téměř ve většině čísel krajského tisku, který byl zastáncem Českého národního sdružení. Byl jednou z nejsledovanějších osob této instituce. Z dostupných katalogů a jejich materiálních základů vyplývá,²⁴⁴ že větší zájem vzbuzoval pouze L. Fisher jako prezident organizace. Benešovi chybí k jeho 287 zmínek necelých dvacet, aby se dostal na jeho úroveň. Ostatním představitelům, jako např. E. Voskovi, K. Perglerovi a J. Tvrzickému se věnovala poloviční pozornost, co se dostala Vojtovi Benešovi. Články byly velikostně různé. Od téměř půlstránkového textu²⁴⁵ až po malou reklamu na Benešem vydanou literaturu.²⁴⁶

Bylo již naznačeno, že použité noviny byly vlasteneckého rázu. Některé si sice kladly za úkol objektivně líčit tehdejší situaci, ale stále se ztotožňovaly s cílem Českého národního sdružení – osvobodit Čechy od těžkých poměrů, které panují v habsburské monarchii. Tudíž se věnovala pozornost tématům, která souvisela s daným problémem nejvíce. České národní sdružení v Americe stálo v čele této myšlenky, je tedy logické, že se tisk přebíral jeho rétorikou a tisknul převážně jeho texty. Nemůžeme ho tedy považovat za ryze objektivní.

Vojta Beneš měl mezi krajaný dobrou pověst. Vyplývá to z mnoha článků v novinách, které se týkaly jeho osoby. Stal se pojítkem mezi krajaný a českou domovinou. Američtí Češi si jej pamatovali z doby, kdy přijel do Států reformovat české školství. O tom vypovídá jeho přízvisko *učitel*. Ve většině pozvánek na přednášky se nezapomínalo zdůraznit, že jde o přednášku *učitele Beneše*. Přídomek nevymizel ani ve chvíli, kdy byl veřejně prohlášen pracovníkem Českého národního sdružení. Od té doby jej rovněž mohli nazývat *organizátorem*,

²⁴³ *Učitel Vojta Beneš v New Yorku*. In: Slavie 24. 8. 1915, roč. 54, č. 3685, s. 2.

²⁴⁴ Výpis dobových periodik dostupných na: <https://kramerius.nm.cz/>; <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

²⁴⁵ *Nové darebáctví rakouské vlády*. In: Osvěta americká, 10. 5. 1916, roč. 10, č. 43, s. 10.

²⁴⁶ *Vojta Beneš: T. G. Masaryk*. In: Osvěta americká, 10. 5. 1916, roč. 23, č. 43, s. 22.

pracovníkem Českého národního sdružení, *důvěrníkem* – anebo později roku 1918 *tajemníkem* Československé národní rady. Nebývalo to pravidlem, ale byl mimo jiné zmiňován jako *Organizátor, učitel Vojta Beneš*,²⁴⁷ čímž se spojily oba přídomky. Za svou vykonanou předválečnou práci si vysloužil značný respekt a úctu. V rámci svých přednášek a turné však nebyl považován za mravního kazatele nebo učitele v pravém slova smyslu. Jeho činnost byla považována za hlasatelskou a burcovatelskou, kladla důraz na probuzení vlastenectví mezi krajany.²⁴⁸

Krajanský tisk tedy vytvářel pohled na Vojtu Beneše. Bylo zapotřebí jej představit v co nejprůzračnějším světle. Často propojoval lidskou zvědavost s vlasteneckým cítěním. Na základě toho vyzdvihoval Vojtovo působení v rodné zemi během prvního roku války, kdy měl vyprávět o těžkých poměrech. Předával informace týkající se rukování do armády a jak se postupně vyvíjela protihabsburská činnost.²⁴⁹ Nejčastěji byl tedy považován za informátora a posla národa, který zprostředkoval zprávy o událostech v rodné zemi.²⁵⁰

Vzhledem k tomu, že České národní sdružení vedlo agitační akci již od počátku války a snažilo se vybírat peníze, potřebovalo pro českou Ameriku stále nové a aktuální důkazy o evropském dění. Dopravit přímého svědka do Ameriky se jevilo jako nejlepší řešení. Prvním byl v roce 1914 E. Voska, který se během své zpáteční cesty z dovolené v Evropě spojil s TGM a mohl tak předat krajanům přímé svědectví o vzniku československého odboje.²⁵¹ Vojta Beneš byl velmi ceněn, že jako další posel přinesl nové, aktuálnější zprávy z Evropy.²⁵² Navíc byl přímým vyslancem TGM a Edvarda Beneše, což jej rovněž postavilo do vysoké pozice.²⁵³ S výše zmíněnými byl Vojta v přímém kontaktu, o čemž svědčí dochované dopisy v českých archivech. Jeho hlavní úkol byl reformovat krajanské poměry v USA.²⁵⁴ Po jeho návratu od TGM na podzim 1916 se tato pozice ještě utvrdila, neboť mohl předat krajanům přímý pohled na věc od samotných představitelů odboje, se kterými se osobně setkal. Tyto skutečnosti se později odrazily v přeplněných přednáškových sálech, kde krajané chtěli vše vyslechnout.²⁵⁵ Tvrzení podporuje příspěvek ze *Slavie*, kdy [...] *účast byla obrovská a síň Sokola Havlíček-*

²⁴⁷ *Učitel Beneš o prohibici v Nebrasce*. In: Pokrok západu, 2. 8. 1916, roč. 46, č. 3, s. 7.

²⁴⁸ *Učitel Beneš v úterý 22 t. m. bude přednáseti v Omaze*. In: Pokrok západu, 16. 2. 1916, roč. 45, č. 31, s. 6.

²⁴⁹ Např. *Skvělý úspěch Vojty Beneše v Chicagu*. In: Dennice novověku, 20. 1. 1916, roč. 39, č. 13, s. 3.

²⁵⁰ *Učitel Vojta Beneš v Americe*. In: Slavie 17. 8. 1915, roč. 54, č. 3683, s. 4.

²⁵¹ MASARYK, Tomáš Garrigue: *Světová revoluce, za války a ve válce 1914-1918*. Praha 1938. s. 86.

²⁵² BENEŠ, Edvard: *Světová válka a naše revoluce*. Praha 1928. s. 55.

²⁵³ *Povznášející schůze Českého národního sdružení*. In: Dennice novověku, 18. 11. 1915, roč. 39, č. 4, s. 8.

²⁵⁴ *Proč jsme odešli za hranice*. In: Pokrok západu, 3. 10. 1917, roč. 47, č. 11, s. 1.

²⁵⁵ *Naše akce*. In: Československá samostatnost, 25. 1. 1917, roč. 2, č. 8, s. 7.

*Tyrš byla zaplněna do posledního místečka posluchačstvem, jež co chvíli dávalo najevo své nadšení bouřlivými projevy souhlasu.*²⁵⁶

Vojta Beneš byl v kontaktu také s předními představiteli Českého národního sdružení, díky nimž byl informován o místní krajaňské situaci. Organizace si jeho práce vážila, jak nasvědčují články v dobovém tisku, a chválila jej za jeho činnost. V mnohých případech nešetřila komplimenty. Jednu takovou pochvalu zaznamenala i *Dennice novověku*, že síla jeho slov způsobovala znovuzrození českého ducha, vyzdvihovala těžkou úlohu Vojty Beneše, kdy se musel téměř vzdát svého rodinného života, jelikož měl před sebou vytyčen jasný cíl, za kterým šel. Osvobození českého národa (viz příloha č. 24).²⁵⁷

České národní sdružení jeho řečnický talent využívalo v mnoha směrech pro přitáhnutí zájmu krajanů. Od přednáškové činnosti, přes psaní článků a brožur pro veřejnost až po organizační činnost. A nebylo výjimkou, když mu psali přátelé s žádostí, aby za ně něco napsal. Například K. Bernreiter z Clevelandu ho prosil, aby napsal oslavné prohlášení k blížícím se volbám na téma úspěchu Národní rady.²⁵⁸

Náklonnost ostatních členů Českého národního sdružení už nebyla tak jednoznačná. Dopis od TGM nasvědčuje tomu, že někteří představitelé Vojtu Beneše podezírali z toho, že se má stát hlavou organizace a že jeho místo bude v rámci odboje privilegovanější než jejich. Tuto situaci se snažil vyřešit sám TGM, ale jestli byl plně úspěšný, nemůžeme dnes potvrdit.²⁵⁹

Dalším důkazem rozbrojů mezi představiteli Českého národního sdružení, a tudíž potvrzením, že se na Vojtu Beneše nepohlíželo jen kladně, je korespondence s E. Voskou. Voska patřil mezi krajanů, se kterými si Vojta nejčastěji vyměňoval dopisy. Stal se mu průvodcem, když přijel Vojta do Států. Nechal jej bydlet u sebe v domě i s celou rodinou a postupně mu ukazoval chod české odbojové Ameriky. Probírali spolu důležité informace týkající se odboje. Upozorňoval jej na dění v Evropě, o koho se zajímá rakouská policie a diskutovali spolu o možnosti vstupu Ameriky do války. Mezi adresáty však panovaly neshody. Voska vyčítal Benešovi jeho pasivní jednání vůči Dr. Iškovi²⁶⁰ (viz níže) a žádal jeho

²⁵⁶ *Vojta Beneš opět v Chicagu.* In: Slavie, 14. 11. 1916, roč. 56, č. 3811, s. 4.

²⁵⁷ *Pro vzburcování českého svědomí.* In: *Dennice novověku*, 30. 3. 1916, roč. 39, č. 23, s. 3.

²⁵⁸ *Dopis od Bernreitera adresovaný V. Benešovi*, 27. 11. 1917. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 19.)

²⁵⁹ *Dopis od TGM adresovaný Českému národnímu sdružení*, 29. 11. 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

²⁶⁰ *Dr. František Iška* (1863–1924) byl pražským farářem, v roce 1903 odjel do USA a od 1910 se trvale usadil v Chicagu. Byl redaktorem listu *Vesmír*, který. Během první světové války se stavěl proti přílišnému idealismu českých vlastenců v USA. (NYKL, *Revoluční akce v Chicagu*, s. 228.)

vyjádření k problému.²⁶¹ V jednom případě jej dokonce osočil, že se z blíže neuvedeného důvodu nechová jako důvěrník Českého národního sdružení.²⁶² Oproti tomu Vojta údajně roznášel po Chicagu a New Yorku, že by Vosku měli na setkání fackovat²⁶³ a že je to zloděj a padouch, který dokáže na ulici každého přepadnout.²⁶⁴ Voska se dožadoval vysvětlení, ale zároveň byl nakloněn usmíření.²⁶⁵ Vzhledem k tomu, že se následná korespondence mezi nimi vyvíjela v přátelském duchu, můžeme předpokládat, že se jim spory podařilo urovnat.

Krajanským tiskem byl Vojta Beneš považován za osobu s velmi čistým charakterem a hlubokým vlasteneckým zánícením.²⁶⁶ Mnohdy jím byl pokládán i za hrdinu, který [...] *obětoval vše, co mohl, by mohl pracovati pro náš nevinně trpící národ za mořem.*²⁶⁷ Z tisku rovněž vyplývá, že všude, kam přijel, jej radostně očekávali, vítali, poskytli mu přístřeší, pohostinnost a vážili si jeho návštěvy.²⁶⁸ Když se nepodařilo z jakéhokoliv důvodu uskutečnit přednášku, ihned se místní snažili ji přesunout na jiný termín, jak tomu bylo například v Yukonu v březnu 1916.²⁶⁹

O tom, že jej čeští krajané se zaujetím poslouchali a žádali jeho řeč, svědčí přeplněnost a četnost jeho přednášek. Výsledky práce Vojty Beneše se objevovaly nejenom ve větších městech, ale i menší osady oplývaly velkou ochotou podporovat národní myšlenku.²⁷⁰ Tisk se shoduje na tom, že přednášky vyvolaly veliké nadšení a přispěly k poznání úkolů Českého národního sdružení. Na většině jeho akcí byly místnosti přeplněné obecnstvem, které pozorně vnímalo až dvouhodinové projevy. O síle jeho slov vypovídá úryvek z *Pokroku západu*: *A jak vás ta jeho slova dojemná lechtají, tak divně u srdce, a ono se tak podivně v nitru vašem rozklepá, že bezděky po chvílce seznáte, jak ty šelmovské oči vaše počínají vlhnouti, snažíte se tajně a nepozorovaně je usušiti, a sotva že docílili jste jakéhosi úspěchu, již opět vlhnouti počínají. Zatrolené to citlivé srdce naše takto a pak – proč jenom ten Beneš tak dojemně vypráví*

²⁶¹ *Dopis od E. Vosky adresovaný V. Benešovi*, 11. 2. 1916. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 290.)

²⁶² *Dopis od E. Vosky adresovaný V. Benešovi*, 7. 4. 1916. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 290.)

²⁶³ *Dopis od E. Vosky adresovaný V. Benešovi*, 22. 2. 1917. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 290.)

²⁶⁴ *Dopis od E. Vosky adresovaný V. Benešovi*, 20. 4. 1917. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 290.)

²⁶⁵ *Dopis od E. Vosky adresovaný V. Benešovi*, 22. 2. 1917. (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 290.)

²⁶⁶ *Přednáška učitele Vojty Beneše*. In: *Pokrok západu*, 9. 2. 1916, roč. 45, č. 30, s. 7.

²⁶⁷ *Ze Schuyler, Nebr., a okolí*. In: *Osvěta americká*, 1. 3. 1916, roč. 23, č. 33, s. 21.

²⁶⁸ *Učitel Beneš v St. Louis a okolí*. In: *Slavie*, 18. 4. 1916, roč. 55, č. 3751.

²⁶⁹ *Zdařilá cesta učitele Vojty Beneše v Oklahomě*. In: *Osvěta americká*, 12. 4. 1916, roč. 23, č. 39, s. 24.

²⁷⁰ *Učitel V. Beneš na přednáškovou cestu*. In: *Osvěta americká*, 5. 1. 1916, roč. 23, č. 25, s. 10.

*o té hrůze válečné, o tom neuvěřitelném utrpení našich krajanů a přátel tam v té ubohé, drahé naší vlasti. [...]*²⁷¹ Dále byl Vojta označován jako výborný spisovatel.

O náklonosti krajanů vůči Vojtovi vypovídá i rozrůstající se organizace Českého národního sdružení (viz příloha č. 25). Je zřejmé, že od května 1916 do roku 1917 se počet odboček Českého národního sdružení navýšil o 124. Krajané vyhovovali jeho žádostem o rozšíření sbírkových základen. A stávalo se, že Vojta Beneš byl tak žádaný a jeho řeč tak působivá, že se jeho přítomnost stala zakládajícím manifestem některých odboček.²⁷² Na konci své brožury o revolučním hnutí Beneš vyzdvihuje, že se mu do konce roku 1918 podařilo přimět krajany, aby založili přes 400 místních odboček Českého národního sdružení,²⁷³ a pomohl vybrat více jak 2,5 milionu dolarů, které byly posílány do Evropy.²⁷⁴ Největší úspěch slavil ve státě Texas, kde se mu na základě jeho přednáškových turné podařilo založit více jak 40 odboček organizace.

Jedním z největších odpůrců Vojty Beneše byl pravděpodobně Dr. Iška. Pražský farář, který působil od roku 1903 v Americe a od roku 1910 se trvale usadil v Chicagu. Iška se stavěl proti přílišnému idealismu českých vlastenců, kteří působili v řadách Českého národního sdružení, a své názory nejčastěji projevoval skrze periodikum *Vesmír*, jehož byl redaktorem.²⁷⁵ Tento list nacházel své věrné čtenáře, avšak jeho základna nebyla tak rozsáhlá, jakou měly noviny píšící v přízni Českého národního sdružení.

Velmi nápomocným mu byl A. Melichar,²⁷⁶ který nejdříve působil ve vedení Českého národního sdružení.²⁷⁷ Později odešel ze své funkce tajemníka a společně s Iškou se postavil proti české osvobozené akci.²⁷⁸ Velké zastánce rovněž našel Iška mezi některými krajanskými katolíky, kteří ve svém katolickém týdeníku *Čech* zveřejňovali a souhlasili s jeho názory.

Po ujasnění pravého Benešova poslání se Iška stavěl proti akci, kterou se rozhodlo České národní sdružení s organizátorem vykonat. Prohlašoval, že pokud si krajané nebudou hledět

²⁷¹ [Bez názvu]. In: Pokrok západu, 23. 2. 1916, roč. 45, č. 32, s. 8.

²⁷² *Nová odbočka Čes. Nár. Sdružení v Lincoln, Neb.* In: Pokrok západu, 29. 3. 1916, roč. 45, č. 37, s. 7.

²⁷³ BENEŠ, *Revoluční hnutí*, s. 40.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 48.

²⁷⁵ NYKL, *Poznámky k revoluční akci v Chicagu*, s. 228.

²⁷⁶ Alois J. (G.) Melichar (1885–??), krátce pracoval jako redaktor *New Yorkských listů* a *Hlasu lidu*. Později zastával funkci tajemníka Českého národního sdružení a působil v Česko-americké tiskové kanceláři. Od 1915 začal psát proti sdružení v periodiku *Vesmír*. (NYKL, *Poznámky k revoluční akci*, s. 149.)

²⁷⁷ BENEŠ, Vojta: *České národní sdružení*, s. 11.

²⁷⁸ *Ve stopách Milotových*. In: V boj, 4. 3. 1916, roč. 1, č. 1, s. 7.

svého, Čechům v rodné zemi se zle povede, odvody do války budou větší a jídla bude ještě méně.²⁷⁹ Iška byl toho názoru, že se našinci v Americe nemají plést do evropského dění.

Ve svých projevech se podroboval Iška kritice hlavně TGM a obviňoval jej, že společně se svými spolupracovníky založil České národní sdružení, jehož hlavním úkolem byl výběr peněz, aby si mohl on a zbytek organizace přilepšit.²⁸⁰ Vojta Beneš byl v této souvislosti připojen jako velmi blízký přítel TGM, jenž má na starosti udržet českou Ameriku v iluzi, že se Čechům v Rakousku nedaří dobře. Iška sám obviňuje TGM, že [...] *jest vyslovenou lží, že jedná za český národ a že vůdci Čechů jednání jeho schvalují, je lží, že se všechny politické strany podrobují vedení Masarykovu s neomezenou důvěrou.*²⁸¹ Iška tímto sdělením poukazoval na fakt, že katolická strana a značná část obyvatelstva nesdílela společně s TGM jeho názor na osvobození, neboť habsburská monarchie měla silné katolické kořeny. Iškův tisk pak rovněž informoval, které další listy se stavěly proti národnímu programu: *Denní hlasatel* a *Národ*. Válku Iškovi přívrženci neschvalovali, avšak viděli v ní boj za nové Rakousko-Uhersko, ve kterém si český národ za svou oddanost císaři v bitvách získá lepší postavení a posílí své kulturní a národní zájmy.²⁸² Čímž projevovali podobný zájem jako TGM o zlepšení poměrů v habsburské monarchii pro Čechy, ale jejich prvotní zájem se nezaměřoval na přímé osvobození z nadvlády Rakouska-Uherska.

Postupně hlásal Čech po Iškově vzoru, že České národní sdružení v čele s TGM a Vojtou Benešem nepravdivě tvrdí, že Češi v rodné zemi trpí hladem, odmítají rukovat do armády a dobrovolně zbíhají k nepříteli.²⁸³

V lednovém čísle svého časopisu Vesmír roku 1916 vyzýval Iška Vojtu Beneše k veřejné diskuzi a kladl mu otázky: 1) Kdo zplnomocnil Vás, abyste zde vystupoval jako posel a mluvčí českého národa? 2) Kdy jmenoval Vás p. Masaryk svým zástupcem pro českou Ameriku? Mluvil jste s ním a navštívil jste jej před svým odjezdem do Ameriky ku nějaké poradě? 3) Není spíše pravdou, že jste sem přijel vlastně v zájmu rakouské vlády, jež Vás, ač jste příslušníkem armády, propustila z Čech do Ameriky na žádost prof. Jedličky v Praze, jehož ústav byl zabrán k nemocničním účelům vojenským a jenž oznámil vládě, že, znaje Ameriku, mohl byste mu obstarati dokonalejší vzorky umělých končetin pro zmrzačené vojíny?²⁸⁴

²⁷⁹ *Bud'me tiší.* In: Osvěta americká, 8. 12. 1915, roč. 23, č. 21, s. 3.

²⁸⁰ *Američtí Čechové a prof. Masaryk.* In: Čech, 9. 4. 1916, roč. 41, č. 98, s. 1.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² Tamtéž, s. 2.

²⁸³ *Agenti dohody a Češi v Americe.* In: Čech, 16. 7. 1916, roč. 41, č. 194, s. 10.

²⁸⁴ *Dr. František Iška a my.* In: Osvěta Americká, 26. 1. 1916, roč. 23, č. 28, s. 10.

Vojta Beneš vzhledem k citlivosti některých informací, které by mohl nedopatřením zveřejnit, se rozhodl na Iškovu výzvu skrze tisk nereagovat. On sám byl přímým svědkem těžkých poměrů, které panovaly v Čechách, a Edvard Beneš pro něj chystal průvodní dopis, ve kterém bude Vojta zplnomocněn jednat jménem předních představitelů zahraničního odboje.²⁸⁵ Vojta zaměřil svou pozornost na přednáškové turné, kde vyvracel skutečnosti, které předkládal Iška společně s americkými katolíky. Vzhledem k úspěchům, které sklízel v rámci svých cest, je zřejmé, že se mu úkol dařil.

Do konfliktu se místo Vojty Beneše zapojily krajanské noviny, které obhajovaly postoj Českého národního sdružení a TGM. Následně se vedl dlouhý novinový spor, který hájil oprávněnost jednotlivých názorů a kterému věnovalo největší pozornost periodikum *V boj*.²⁸⁶ Časopis *Providence Journal* zveřejnil 27. února 1917 dopis, který byl později přetištěn i v dalších, nejen chicagských novinách.²⁸⁷ Iška byl obviněn z práce pro rakouskou vládu, která rovněž financovala jeho deník 200 dolary týdně (viz příloha č. 26). Tato zpráva se stala předmětem dlouhé pře o pravdivosti dokumentu. Iška se domáhal svědectví rakouského velvyslanectví a dvěma telegramy žádal prezidenta Wilsona, aby nařídil prošetření jeho případu. V březnu 1916 Iška prohlásil, že na základě šetření je dopis padělán.²⁸⁸ Iška podal žalobu na *Providence Journal* a další časopisy, které dopis otiskly. Požadoval finanční odškodnění za urážku na cti. Celý konflikt trval až do listopadu 1917, kdy Dr. Iška prohrál závěrečné soudní řízení, ze kterého se již nemohl odvolat dál.²⁸⁹

Na základě prostudovaných materiálů vyplývá, že Iška neútočil na Vojtu Beneše tak často, jak tisk spojený s Českým národním sdružením informoval. Listy převážně opakovaly stará obvinění, aby upozornily na to, jak se spor vyvíjí. Toto tvrzení dosvědčuje i fakt, že závěrečného soudního řízení se Vojta Beneš neúčastnil, přitom byl za svědka předvolán L. Fisher jako představitel napadeného Českého národního sdružení.²⁹⁰

²⁸⁵ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 15. 1. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

²⁸⁶ *Ve stopách Milotových*. In: *V boj*, 4. 3. 1916, roč. 1, č. 1, s. 4–15.

²⁸⁷ *Jak Providence Journal odhaloval německé pikle*. In: *Slavie*, 29. 6. 1917, roč. 56, č. 3879, s. 4.

²⁸⁸ *Další postup k aféře Iškově*. In: *Dennice novověku*, 23. 3. 1916, roč. 39, č. 22, s. 5.

²⁸⁹ *Iška prohrál proces proti Chicago Herald*. In: *Slavie*, 13. 11. 1917, roč. 57, č. 3918, s. 5.

²⁹⁰ Tamtéž.

5.2. AMERIČANÉ

Sám TGM věřil, že Spojené státy a tamní krajanská kolonie budou velmi důležití pro zdárný chod jeho odbojové akce.²⁹¹ Nacházelo se zde mnoho svobodně žijících lidí, kteří by měli projevit vstřícné sympatie k rodicím se československému národu. Rovněž zde působila řada bohatých podnikatelů, kteří mohli představovat potencionální štědré dárce. V neposlední řadě se předpokládalo, že Amerika dříve či později vstoupí do války a bude jednou z rozhodujících mocností. Bylo tedy žádoucí, aby o českém boji za svobodu věděla a v případě diktování podmínek poraženým nezapomněla na požadavky menších národů.²⁹² Vojta Beneš byl jedním z předních představitelů Českého zahraničního sdružení. Organizace, která se od jeho příjezdu rychle rozrůstala a ukazovala se veřejnosti. Pozornost, která byla věnována Vojtovi Benešovi v americkém tisku, upřesní míru, jak moc byl pro český americký odboj výraznou osobou.

Z let 1915–1918 se v dostupných novinách²⁹³ nachází kolem 80 listů, ve kterých figuruje jméno Vojty Beneše. Stejně jako v případě krajanského tisku byla větší pozornost věnována pouze Českému národnímu sdružení jako celku a L. Fisherovi. Opět rozdíl mezi jednotlivými muži činí kolem dvaceti zmínek. Články byly rozsahově různé. Od prosté poznámky o jeho chystané přednášce ve společném kalendáři,²⁹⁴ až po téměř celostránkový text, jehož autorem byl Vojta Beneš.²⁹⁵

Poprvé se Američané během války dozvěděli o Vojtovi 9. listopadu 1915, den po jeho prvním veřejném vystoupení. Deník *The New York Times* podal informace o jeho projevu a úryvky z jeho řeči.²⁹⁶ Byl představen jako odpůrce Rakouska-Uherska, který žádal osvobození rodné vlasti, která trpěla nedostatky a germanizací pod rakouskou nadvládou. O tom, že jeho projev vyvolal senzaci, svědčí článek ve stejném listu z 12. prosince, kde autorka podává vysvětlení Benešova vystoupení. A upozorňuje tak na to, co český národ od Spojenců očekával. Že jim pomůžou obnovit národní svobodu, po které touží, a tím tak zabrání krvavé německé odplatě.²⁹⁷ Tato akce znamenala oficiální veřejné prohlášení českého lidu, který se stavěl proti těžkým poměrům v Čechách a žádal osvobození od rakouské nadvlády. O situaci

²⁹¹ BENEŠ, *Masarykovo dílo*, s. 10.

²⁹² BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 130–131.

²⁹³ Noviny dostupné na: newspaper.com; nytimes.com; virginiachronicle.com; loc.gov

²⁹⁴ *Calendar*. In: Pittsburgh daily post, 8. 5. 1916, roč. 74, č. 242, s. 5.

²⁹⁵ BENEŠ, Vojta: *Bohemian history*. In: Republic county democrat, 28. 11. 1917, roč. 11, č. 48, s. 2.

²⁹⁶ *Protests by bohémians*. In: The New York Times, 9. 11. 1915, roč. 65, č. 21108, s. 8.

²⁹⁷ KUCHAR FOXLEE, Ludmila: *Whom the Slavs Favor*. In: The New York Times, 12. 11. 1915, roč. 65, č. 21111, s. 10.

se měl dozvědět každý, kdo žil ve svobodné Americe, neboť právě americký národ měl nejlépe pochopit touhu po změně.²⁹⁸

Pohled na Vojtu Beneše si mohli Američané vytvořit několika způsoby. Ti, co ovládali češtinu nebo omluvili Vojtovu špatnou angličtinu, se s ním osobně seznámili, jiní navštívili jeho přednášky, které se však pořádaly v češtině a posluchač musel stále ovládat alespoň základy českého jazyka. Mezi poslední patřili ti, co vyžadovali informace v angličtině, informoval dobový tisk. Z bezprostřední blízkosti Vojtovy rodiny pochází první názor, kdy farář Kenneth Miller z kostela Mistra Jana Husa, jenž byl Američanem mluvícím dobře česky, přirovnával Vojtu k americkému hrdinovi z dob války za nezávislost Paulu Reverovi. Revere se proslavil burcováním amerického lidu a varoval jej před příchodem britských vojsk. Miller učil, že [...] *Vojta Beneš stejně jako Paul Revere chodil americkou zemí, bouřil farmy a bouřil města.*²⁹⁹ Ve svém pozdějším díle se Kenneth Miller o Vojtovi ještě jednou zmiňuje jako o učiteli, který ve Státech působil jen několik let, ale i přesto vykonal pro české národní hnutí velký kus práce.³⁰⁰

Jeho jméno se v americkém tisku objevovalo výrazněji ve třech obdobích. Prvním z nich byla doba jeho vystoupení na veřejnosti a následné zahájení přednáškového turné po krajanské Americe.³⁰¹ V druhém případě byl vyzdvihován jako hlavní řečník manifestací z ledna a února 1917, kdy reagoval na Wilsonovo vyjednávání.³⁰² Nakonec se mu opakovaně věnovali v druhé polovině roku 1918, kdy byl kritizován za svou pronesenou řeč (viz. níže).³⁰³

Americký tisk zvolil čistě informativní cestu, jak seznámit veřejnost s Vojtou Benešem. Od ledna 1916 častěji navazoval na strhující přednášku z 8. listopadu 1915 a představoval jeho hlavní úkol, přednáškovou činnost, která je spojena s prací pro českou zahraniční akci, v jejímž čele stojí Amerikou oblíbený TGM.³⁰⁴

Američany, resp. americký tisk zaujala jeho masivní přednášková činnost. Zejména v prvním roce jeho působení ve Státech zaznamenávali pozoruhodné množství jeho posluchačů, kdy přednáškové sály trhaly rekordy v obsazenosti³⁰⁵ a řeč byla několikrát přerušována

²⁹⁸ BENEŠ, *Masarykovo dílo*, s. 10–11.

²⁹⁹ BENEŠ, *Děti v bouři revoluce*, s. 66.

³⁰⁰ MILLER, Kenneth D.: *The Czecho-Slovaks in America*. New York 1922. s. 92.

³⁰¹ Např. *prof. Vojta Benes says bohemians favor the allies*. In: *The Nebraska state journal*, 8. 3. 1916, roč. 46, č. [bez čísla], s. 7.

³⁰² Např. *Czechs cheer entente*. In: *Pittsburgh daily post*, 18. 1. 1917, roč. 75, č. 131, s. 8.

³⁰³ Např. *New peace offensive*. In: *The daily gate city*, 24. 8. 1918, roč. 127, č. 47, s. 2.

³⁰⁴ *Prof. Benes to speak in Racine this evening*. In: *The journal times*, 28. 1. 1916, roč. 70, č. 26, s. 11.

³⁰⁵ Např. *Biggest audience in C.S.P.S. history hears Vojta Benes*. In: *The Gazette*, 21. 2. 1916, roč. 34, č. 37, s. 10.

bouřlivým potleskem.³⁰⁶ Tisk jej označoval za proslulého, slavného, známého a úspěšného řečníka.³⁰⁷ Často se připomínala jeho učitelská kariéra ve Spojených státech z doby před válkou, díky níž nemusel být na většině přednášek českým posluchačům ani představen, neboť velmi dobře věděli, o koho se jedná.³⁰⁸ Vyzdvihoval se jeho řečnický talent, gentlemanské vystupování na veřejnosti³⁰⁹ a energie, se kterou zvládal projet celou krajanskou Ameriku, aby ji burcoval.³¹⁰

Vojta neovládal plynně angličtinu a neměl na starosti propagaci mezi Američany. Zaměřoval se výhradně na české krajany a práci s nimi. Je však zřejmé, že mu americkým tiskem byla věnována pozornost, a dokonce mu byl třikrát poskytnut prostor pro články, z nichž pouze jeden nebyl delší přes polovinu strany.³¹¹ Je tedy zarážející, proč se pod některými texty neobjevuje jeho jméno. Například pod prohlášením Čechů, které vyzývalo v době prezidentských voleb v USA volit jako Američani, nikoliv jako Češi, je podepsán Fisher,³¹² ačkoliv Beneš ve svých vzpomínkách uvádí, že s nápadem a (českým) textem přišel on sám.³¹³ Nejspíš to souviselo s tím, že Vojta Beneš se přímo nezapojoval do politických záležitostí odboje a sdružení, a L. Fisher, jako prezident organizace byl pro takové záležitosti vhodnějším kandidátem. Americká veřejnost se tedy o jeho politickém působení nedověděla.

Z tisku rovněž vyplývá, že veřejnost si jej mohla plést s mladším bratrem Edvardem. Nejvýrazněji to je pozorovatelné v článku, který byl otištěn několika periodiky a kde je Vojta Beneš představen jako ministr zahraničních věcí v nově vzniklé Československé republice.³¹⁴ Mezi další omyly patří, že utekl do exilu přes Švýcarsko, přednášel na Sorbonně jako profesor³¹⁵ a že jeho žena byla uvězněna společně s Alicí Masarykovou³¹⁶ ve vídeňském vězení.³¹⁷ Přitom Vojta Beneš nikdy ve Francii nepůsobil, odjel s celou svou rodinou za hranice přes Holandsko a uvězněna byla manželka Edvarda Beneše Hana. Úsměvné je rovněž tvrzení,

³⁰⁶ Např. *Large grow hears speakers laud the bohemian heroes*. In: *The Gazette*, 5. 6. 1916, roč. 34, č. 127, s. 2.

³⁰⁷ Např. *Independence of bohemia's object*. In: *The Gazette*, 17. 11. 1916, roč. 34, č. 269, s. 17.

³⁰⁸ *Large grow hears speakers laud the bohemian heroes*. In: *The Gazette*, 5. 6. 1916, roč. 34, č. 127, s. 2.

³⁰⁹ *A lecture for bohemia's*. In: *The Wilson world*, 23. 3. 1916, roč. 39, č. 37, s. 7.

³¹⁰ Např. *prof. Vojta Benes of Bohemia speaks tonight on war cause, noted lecture a refugee*. In: *The Gazette*, 16. 2. 1916, roč. 1, č. 2, s. 16.

³¹¹ Např. BENEŠ, Vojta: *Bohemian history*. In: *Republic county democrat*, 28. 11. 1917, roč. 11, č. 48, s. 2.

³¹² *Appeals to Bohemians*. In: *The New York Times*, 19. 10. 1916, roč. 66, č. 21453, s. 5.

³¹³ BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 13.

³¹⁴ *Czechoslovak cabinet*. In: *The Gazette*, 22. 11. 1918, roč. 147, č. 280, s. 2.

³¹⁵ *Noted bohemian leader coming*. In: *Pittsburgh daily post*, 6. 5. 1916, roč. 74, č. 240, s. 5.

³¹⁶ *Alice Masaryková (1879–1966)* byla dcerou TGM. Během první světové války se zapojila do domácího odboje, za což byla necelý rok vězněna ve Vídni a posléze byla pod policejním dohledem. (ADAM, *Osobnosti*, s. 443. slovníkové heslo Masaryková Alice)

³¹⁷ *Was in war*, In: *Pittsburgh daily post*, 6. 5. 1916, roč. 74, č. 240, s. 5.

že Vojta Beneš šel tajně pěšky přes celé Německo (text používá slovo *walked*), aby se zachránil před rakouskými soudy.³¹⁸

Po návratu z Anglie obepisoval americké politiky, doktory, právníky a další. Cílem dopisů bylo vzbudit větší zájem amerického obyvatelstva o českou věc, neboť to představovalo další potencionální dárce a Vojta Beneš si od TGM přivezl požadavek zvýšení finančních částek posílaných pro českou věc. Ve zprávě Vojta adresáty žádal pouze o jejich čas, aby si přečetli brožury s českou tematikou. Nežádal o peníze ani o přímou podporu sdružení. Prosil pouze o šíření brožur mezi Američany a orodoval, aby pochopili český národ, který si zaslouží stejnou svobodu, jako se jí dostává všem obyvatelům Ameriky.³¹⁹ (viz příloha č. 27) O úspěchu této akce nejsou žádné zmínky, pouze všeobecné hodnocení finančních sbírek Českého národního sdružení, kterým se v ten čas dařilo.³²⁰

O pohled na Vojtu Beneše se ve větší míře tedy staral americký tisk. Na základě uvedených informací můžeme usoudit, že jej považoval za vytrvalého řečníka, který svými impozantními přednáškami strhává publikum. Redaktoři se snažili dát Vojtovi prostor ve svých listech, avšak těžko soudit, jestli jeho psané slovo působilo na Američany stejně jako mluvené na krajany. Jeví se, že ne. Kdyby tomu tak bylo, s největší pravděpodobností by Vojtovi dávali větší prostor. Takhle se soustředili na události kolem Vojty Beneše týkající se jeho přednáškové činnosti, která společně s jeho postavením v rámci odboje zabírala v tisku nejvíce místa.

Některé texty týkající se Benešova působení se potýkaly s těžko pochopitelnými překlady. Není známo, jestli to bylo způsobeno nedostatečnou znalostí češtiny nebo angličtiny autora příspěvku nebo špatným anglickým projevem Vojty Beneše, ale například v článku, ve kterém byl Vojta kritizován za opomíjení Slováků a kde pojednává o možnostech tehdejší politické situace, jsou všechna jeho slova vložena do jedné věty – a ta tvoří celý jeden odstavec. V daném textu jsou takovéto případy hned tři.³²¹

- 1) *Hun leaders believe that the only way left open to them after the Clemenceau disclosures, have destroyed the usefulness of the Austro-Hungarian government as a peace intermediary, is to send out peace feelers through what will be camouflaged as anti-governmental and anti-German parliamentary authorities in Hungary and Bulgaria.*

³¹⁸ *Escaped Czech lecture here.* In: Iowa City press-citizen, 22. 2. 1916, roč. 26, č. 25, s. 1.

³¹⁹ BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 130–131.

³²⁰ Např. *Hlídky zajatců.* In: Československá samostatnost, 25. 2. 1917, roč. 2, č. 10, s. 6.

³²¹ *New peace offensive.* In: The daily gate city, 24. 8. 1918, roč. 127, č. 47, s. 2.

- 2) *This should be all the easier as political corruption in both countries makes it customary for the government to utilize groups of the opposition as its disguised agencies.*
- 3) *Also, a peace move directed from Budapest and Sofia could lean for support on the power of the friends in this country of Hungary and Bulgaria, who now disguise their propaganda behind protestations of unflinching loyalty to the United States.*

6. SPOLUPRÁCE VOJTY BENEŠE S PŘEDNÍMI PŘEDSTAVITELI ODBOJE

6.1. TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK

Vojta Beneš se poprvé setkal s TGM 26. ledna 1908, kdy byl jedním z řečníků na schůzi v Brandýse nad Labem. Znal TGM jako velikého vědce a učence, jehož názory uznával.³²² Až do roku 1914 se neobjevují zmínky, že by spolu byli v bližším kontaktu. O jeho protihabsburské činnosti se Vojta Beneš dozvěděl zcela jistě od bratra Edvarda Beneše, který jej navštívil na podzim roku 1914. Není známo, jestli věděl Vojta o tom, že dopis, který pomáhal ukrýt E. Voskovi do boty, je od TGM. Pokud by to tak bylo, věděl o jeho odbojové činnosti už na konci léta 1914.

V době, kdy Vojta Beneš odjel do USA a působil jako organizátor Českého národního sdružení, byl v kontaktu s TGM častěji. První dochované dopisy se objevují už v říjnu 1915. Je možné, že existovala dřívější pošta, ale ta se nedochovala. Navíc o žádné dřívější konverzaci se Vojta Beneš ve svých dílech nezmiňuje.

Vojta Beneš byl považován za přímého vyslance odbojových vůdců. Aby se v této pozici mohl udržet, bylo zapotřebí, aby s nimi byl v kontaktu. TGM jej informoval o vývoji československého odboje a zároveň mu psal o úspěších jeho bratra Edvarda Beneše, který sídlil v Paříži a vedl krajanský tisk.³²³

TGM považoval Vojtu Beneše za prostředníka mezi ním, americkými krajany a Američany. Byl jedním z těch, koho pověřil vytipováním poslů, kteří se během války plavili přes oceán, aby přenášeli zprávy o stavu věci nejen z Ameriky do Evropy, ale také z Evropy do Ameriky. TGM s ním konzultoval, jak a koho má České národní sdružení kontaktovat, aby bylo jednotlivým poslům usnadněno cestování. Není až tak překvapující, že měl telegrafovat TGM, avšak navíc například požadoval, aby se zprávy zároveň posílaly i Edvardu Benešovi do Paříže.³²⁴

Z dochované korespondence vyplývá, že Vojta Beneš byl pro TGM osobou, která mu pomůže udržet Ameriku informovanou a bude mluvit jeho jménem. Rovněž je patrné, že TGM

³²² BENEŠ, Vojta: *T. G. Masaryk*, s. 3.

³²³ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 21. 1. 1917. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

³²⁴ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 6. 5. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

viděl ve Vojtovi revolucionáře a od počátku jeho působení ve Spojených státech na něj naléhal, že [...] je nutno veřejně vystoupit proti Rakousku-Uhersku, [on] tak učinil a je řada na dalších radikálech.³²⁵ Aby se tato idea mohla zrealizovat, potřeboval Vojta Beneš na oplátku informace od TGM, které ve Státech zpracovával. O úspěchu vypovídá i dopis od Edvarda Beneše Vojtovi, ve kterém informuje o spokojenosti TGM s Vojtovou prací. Několikrát prý psal, jak Vojta Beneš drží slovo a jak velkou práci vykonává.³²⁶

Již několikrát bylo zmíněno, že Vojtovým úkolem ve Spojených státech bylo sjednotit krajany a zefektivnit tak průběh finančních sbírek. Vojta Beneš musel být připraven na jednotlivé dotazy krajanů a musel znát povahu sdělovaných informací, jestli jsou důvěrné nebo nikoliv. Krajanská Amerika potřebovala pevné důvody, proč by právě ona měla financovat zahraniční akci a co vše se je získáno díky jejím financím. TGM mu musel vše potřebné sdělit. Například v dopise z 25. října 1915 jej informoval o tom, že peníze putují na český a francouzský tisk, který je nutné posílat poštou, aby byla šance, že si je vůbec veřejnost přečte. Doporučená psaní a financování této záležitosti vyžadovalo neustálý přísun peněz, aby se později dostavily výsledky. Ve stejném psaní mu rovněž sděluje, že je z amerických peněz financována podpora některých pracovníků, vydávání brožur a hradí se jimi vysoké náklady spojené s vysíláním posílů.³²⁷

Čím déle válka trvala, tím více potřebovali krajané aktuálnější a podrobnější informace, od jara 1916 konzultoval TGM s L. Fisherem a Vojtou Benešem, kdo by se měl vydat přes oceán do Anglie, aby to nemusel být on, neboť měl hodně práce s odbojem a cesta by mu zabrala spoustu času.³²⁸ V dopisech se omlouval, že se na cestu vydá hned, jak to bude možné. Dokonce zamýšlel vyslat Edvarda Beneše jako představitele, ale mladší bratr Vojty nemohl přijet, neboť odboj si žádal mnoho práce. TGM tedy navrhl, ať Amerika vyšle někoho do Evropy.³²⁹

Korespondence Vojty Beneše s bratrem Edvardem ukázala, že TGM původně zamýšlel, aby do Evropy jel pouze L. Fisher, jelikož *jej dobře znal*.³³⁰ Navíc L. Fisher byl prezidentem

³²⁵ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 25. 10. 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

³²⁶ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 1. 4. 1917. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³²⁷ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 25. 10. 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

³²⁸ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 25. 6. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

³²⁹ BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 8.

³³⁰ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 2. 7. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30.)

sdužení. Z toho můžeme soudit, že vztah, který byl mezi TGM a Vojtou, byl čistě pracovní a TGM jej nepovažoval za hlavního představitele organizace. Bral jej pouze jako člověka, jehož úkolem bude informovat Ameriku. V polovině léta 1916 Vojta Beneš tušil, že to bude nakonec on, kdo bude muset přes oceán setkat se tváří v tvář s předními činiteli odboje. Na konci srpna obdrželi v Chicagu kabelogram z Paříže, který vyzýval České národní sdružení, aby vyslali do Evropy L. Fishera a V. Beneše, neboť jsou informace, které je nutno předat.³³¹ Dr. Fisher odjet nemohl, a tak celý úkol padl na Vojtu Beneše, který se vydal v září roku 1916 na cestu do Anglie.

Během svého pobytu v Anglii se Vojta Beneš často vídal s TGM. Debatovali o americké práci, programu, metodách a přednáškách. TGM se rovněž zajímal o překážky kterým sdružení čelí. Vojta jej informoval blíže o Iškově případu a postěžoval si, že stále ne všichni krajané jsou nakloněni myšlence financovat zahraniční akci.³³² Nejvíce však rozmlouvali o povědomí, které má svět o české otázce. Například v Čechách se vědělo o zahraničním úsilí krajanů. Neboť sám TGM Vojtovi napsal, že Rakousko-Uhersko ví, že mu z Ameriky chodí velké částky peněz, a má z toho strach.³³³ Oproti tomu v zahraničí (v USA) nevěděli nic o tom, co se děje v rodné zemi. Jediné informace, které měli, se týkaly potřeby peněz v částkách, které se neustále zvyšovaly.³³⁴

Vojta Beneš se vracel 28. října 1916 lodí *St. Louis* zpátky do Států. S sebou si odvážel nové propagační plány týkající se vydávání brožur a shánění politických knih. Česká Amerika získala nový úkol. Připravit zásoby oblečení, knih a dalších užitečných předmětů pro 4000–5000 československých vězňů, kteří byli v zajateckých táborech a byli zubožení, bez jídla a šatstva. Muži, kteří se různými cestami dostali do francouzských zajateckých táborů, měli později tvořit základ československé armády, a tak bylo nutné jim zajistit podmínky pro zotavení.³³⁵

Během prvních měsíců se sbírce, jejíž výtěžek měl být věnován budoucím českým vojákům, i přes některé překážky dařilo. V sekretariátu Československé Národní rady byl zřízen odbor pro morální a materiální zájmy československých zajatců ve Francii. Již v únoru 1917 bylo 460 zajatcům posláno na 452 kusů spodních kalhot, 447 metrů onucí³³⁶ a 21 kusů různého

³³¹ BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 8.

³³² Tamtéž, s. 109.

³³³ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 25. 10. 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

³³⁴ BENEŠ, *Z časů veliké víry*, s. 110.

³³⁵ Tamtéž, s. 117.

³³⁶ *Onuce* – pruh látky, který se omotával kolem chodidel, případně lýtek.

prádla a šatstva. Odbor byl v kontaktu s 80 různými oddíly a zajateckými tábory, jimž do té doby dodal přes 2 000 kusů různých tiskopisů a knih, 650 kusů pohlednic a další potřeby jako papír na psaní, sešity, obálky, noty, učebnice jazyků atp. Rovněž korespondence se zajatci byla široká.³³⁷

V předešlé kapitole jsem se dozvěděli, že americká veřejnost byla obeznámena s postavou Vojty Beneše. Rovněž si vážila postavy TGM, který před první světovou válkou přednášel v Americe a vzal si za manželku ženu Brooklynu. Vzhledem k jeho reputaci a mezinárodnímu manželství lze předpokládat, že se Američané zajímali o jejich postavení, obzvláště poté, co byl TGM prohlášen za vůdce českého odbojového hnutí. Tuto myšlenku potvrzuje i fakt, že Vojta Beneš předkládal veřejnosti zprávy o životě celé jeho rodiny. Poskytl i takové informace, které se týkaly zdravotního stavu TGM, kdy z důvodu těžké nemoci musel na operaci.³³⁸ Pokud by americká veřejnost nebyla zainteresovaná, zajisté by takovouto informaci z jeho vyjádření nahradila jiná. Je těžké soudit, jestli byl Vojta Beneš jediným, kdo mohl zprostředkovávat osobní zprávy týkající se TGM a jeho rodiny, ale rozhodně měl kontakty, které mu dané informace mohly předat (např. TGM, E. Beneš, E. Voska). Americká veřejnost se rovněž zajímala o dceru TGM Alici,³³⁹ která byla rakouskou vládou zatčena a uvězněna ve Vídni. Vojta Beneš o ní vyprávěl nejednomu tisku. V *The Gazette* dokonce dvakrát. Musel totiž upravit první tvrzení, které bylo špatně otištěné. Vojta údajně tvrdil, že se Alice dopustila zrady – a z toho důvodu je zadržena.³⁴⁰ Vojta Beneš tak předával informace nejen o rodné zemi a tamních poměrech, ale také o předních představitelích odboje. To dosvědčuje jeho brožura vydaná za války v Americe s názvem *T. G. Masaryk*,³⁴¹ která našla rovněž místo v Benešově turné. Po návratu Vojty Beneše z Anglie, kde se osobně setkal s TGM, americké noviny kladly na jeho cestu veliký důraz a vyzdvihovaly, že přinesl důležité zprávy týkající se evropské situace. Opakovaly, že TGM pracuje v zájmu nezávislosti Čech v diplomatických kruzích.³⁴²

Vojta Beneš byl upozorňován na to, jak má nakládat s tehdejší politickou situací. Nejzřetelněji se to projevilo na přelomu let 1916/1917, kdy (nejen) česká politika sledovala

³³⁷ *Hlídka zajatců*. In: Československá samostatnost, 25. 2. 1917, roč. 2, č. 10, s. 6.

³³⁸ *Austria worst war suffer, bohemian says*. In: Pittsburgh daily post, 8. 5. 1916, roč. 74, č. 242, s. 5.

³³⁹ *Alice Masaryková* (1879–1966) byla dcerou TGM. Během první světové války se zapojila do domácího odboje, za což byla celý rok vězněna ve Vídni a posléze byla pod policejním dohledem. (ADAM, *Osobnosti*, s. 443. slovníkové heslo Masaryková Alice)

³⁴⁰ *Benes sees hope of Czech people*. In: The Gazette, 17. 6. 1916, roč. 34, č. 38, s. 13.

³⁴¹ BENEŠ, Vojta: *T. G. Masaryk*. Cleveland 1916.

³⁴² *Independence of bohemian's object*. In: The Gazette, 17. 11. 1916, roč. 34, č. 269, s. 17.

vývoj Wilsonova vyjednávání. TGM poslal Vojtu Benešovi 21. ledna 1917 zprávu, ve které jej informoval o velikém úspěchu, který pro ně znamená Wilsonova nóta. Neskrýval své nadšení a informoval o úpravě, kterou v nótě provedl Edvard Beneš ve Francii. Pojem *Slavs* zaměnil za *Czechs and Slovaks*, a tak se otázka vytvoření československého národa opět posunula kupředu. TGM upozorňoval Vojtu Beneše, ať neváhá informovat krajanskou veřejnost o tom, že si je vědom toho, že česká otázka se řeší na západě a je na českou Ameriku a její práci pyšný.³⁴³

6.2. EDVARD BENEŠ

Edvard Beneš byl nejmladším bratrem Vojty Beneše. Byli v kontaktu již od dětství. Díky němu se Vojta dozvěděl o protihabsburském odboji a vydal se za oceán sjednotit krajanskou americkou kolonii. Dochovaná válečná korespondence mezi bratry byla sice častější než u TGM, ale její obsah byl velmi podobný.

Vojta byl částečně díky Edvardovi informován o perzekucích, které stíhají české politiky a zastánce TGM. Už v dopise z 25. listopadu 1915 sděluje, že se navyšuje počet domovních prohlídek a zatýkání. Kvůli tomu nabádal Vojtu, aby jednal v USA tak, aby uvěznění nebyli nijak ohroženi. To znamená, že o nich nesměl mluvit.³⁴⁴ V další korespondenci upozorňuje na článek, který byl otisknut proti Vojtovi v *Národních listech*, a že začaly nové odvody do armády, ze kterých by se Vojta jistě nevymanil.³⁴⁵ Téměř v každém čtvrtém psaní Edvard píše o těžké situaci jeho manželky, která byla kvůli němu několikrát zatčena, za což se trápil.³⁴⁶

Vojta Beneš byl Edvardem rovněž pověřen hledáním vhodných špiónů pro Rusko, kteří by odjeli do Rakouska-Uherska a šířili informace o tom, jak se naverbovaní vojáci mohou vzdát Rusům. Kde jsou jednotlivé stanice, kudy se k nim dostat apod. Edvard na tomto úkolu trval, neboť zastával názor, že je nutné projevit Rusku dobrou vůli, aby se český odboj očistil od Dürichovy akce.³⁴⁷

³⁴³ *Dopis od TGM adresovaný V. Benešovi*, 21. 1. 1917. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.)

³⁴⁴ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 25. 11. 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁴⁵ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 15. 5. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁴⁶ Např. *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 1. 4. 1917. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁴⁷ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 7. 11. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

Z dochované korespondence nevyplývá, že by spolu bratři řešili podrobně finanční záležitosti týkající se odboje. V jednom z dopisů se naopak objevuje věta, kdy Edvard přiznává, že o financích je od TGM informován, ale moc se o ně nestará.³⁴⁸ Na druhou stranu Edvard naléhal na Vojtu, aby byl v kontaktu s bohatými krajany a Američany. Měl od nich zjistit, jestli by byli ochotni se zaručit za československý národ v případě půjčky nad 500 000 dolarů. Případně jestli oni sami by půjčku poskytli.³⁴⁹

Vojta byl rovněž pověřen další půjčkou. Edvard potřeboval peníze pro své vlastní živobytí, neboť téměř všechny své finance investoval do akce již na počátku války. Vojta mu měl v Americe sehnat blíže neurčené finanční obnosy, aby se Edvard mohl plně věnovat své práci. Bylo důležité, aby se o dané situaci nikdy nemluvilo a bratři tuto záležitost tajili i před samotným TGM. Edvard byl toho názoru, že musí žít z vlastních prostředků a nezneužívat finanční dary, které získávali od zahraniční akce a Ameriky.³⁵⁰ Vojtovi se peníze podařilo sehnat podle dopisu, který byl poslán pravděpodobně roku 1918 po příjezdu TGM do Chicaga, hned dvakrát.³⁵¹

Od počátku svého působení se Vojta potýkal s problémem nepřítomnosti hlavních představitelů odboje ve Spojených státech. Sám byl sice považován za jejich vyslanec, ale někteří krajané potřebovali hmatatelnější důkazy. Když se rozhodlo, že Edvard ani TGM do Ameriky nepojedou, žádal Vojta jejich vyjádření a svolení k tomu, aby mohl mluvit jménem lídrů nejen TGM a Edvarda, ale také všech, co působí v českých zemích. Neformálně se mu ho dostalo dopisem ze 13. prosince 1915, a to za předpokladu, že s ním bude zacházet opatrně, neboť hodně předáků je zatýkáno.³⁵² Na tiskové prohlášení musel Vojta čekat až do jara roku 1916. V lednu mu sice Edvard přiznal, že je zaskočen nevěřícím postojem krajanů vůči Vojtovi,³⁵³ ale ještě v dubnu 1916 jej upozorňoval, že *[...] musí počítat s tím, že diplomacii dělá pár lidí a veřejné mínění je nula.*³⁵⁴ V květnu rovněž zamítl cestu do Ameriky s tím, že by

³⁴⁸ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 3. 4. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁴⁹ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 25. 11. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁵⁰ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 29. 8. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁵¹ *Dopis od V. Beneše adresovaný E. Benešovi*, [bez data] (Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka č. 16.)

³⁵² *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 13. 12. 1915. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁵³ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 15. 1. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁵⁴ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 3. 4. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

[...] přijeli, kdyby Amerika byla ve válce a potřebovali ji na mírovém kongresu.³⁵⁵ Vojta Beneš musel tedy sám společně s představiteli Českého národního sdružení jednat o postupu propagace a prosazování cílů zahraničního odboje ve Spojených státech.

Informace k propagační akci se Vojta Beneš dočkal na přelomu let 1916/1917, tedy v období Wilsonova vyjednávání. Do té doby není zatím doložitelné, že by se k činnosti v Americe blíže vyjadřoval. 5. ledna 1917 upozorňoval Vojtu, že výsledek nóty je nutné podpořit správnou informovaností krajanů a žurnalistikou.³⁵⁶ A v dubnu v souvislosti se vstupem USA do války zdůrazňoval, že České národní sdružení bude vést politickou akci stále skrze pařížskou Národní radu, aby nedošlo k roztržiténosti organizace. Zároveň jej upozornil, že hlavním úkolem Ameriky bude stále vybírání peněz, neboť mírová jednání budou drahá.³⁵⁷

³⁵⁵ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 15. 5. 1916. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁵⁶ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 5. 1. 1917. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

³⁵⁷ *Dopis od E. Beneše adresovaný V. Benešovi*, 1. 4. 1917. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30)

ZÁVĚR

V předložené práci jsem se pokusila představit činnost českého odbojáře Vojty Beneše. Během první světové války se vydal za oceán do Ameriky, aby tam působil jako organizátor instituce Českého národního sdružení, která stála po boku TGM a podporovala jeho myšlenku osvobození Čech od habsburské monarchie.

Vojta Beneš odjel do Ameriky na přímou žádost TGM. Jelikož tamní České národní sdružení ztrácelo váhu a prestiž, bylo potřeba poslat spolehlivého člověka z Evropy, který by zefektivnil jeho práci. Návrh vyslat Vojtu vyšel od jeho mladšího bratra Edvarda a domácí odbojové organizace *Maffie* – TGM jej později schválil. Z dochované válečné korespondence je patrné, že s oběma hlavními představiteli zahraničního odboje byl Vojta Beneš v kontaktu po celou dobu války. Byl od nich informován o příznivých i nepříznivých podmínkách pro odboj a dostával instrukce ohledně propagandistické práce. TGM jej považoval za svého přímého vyslance a Edvard Beneš později tuto skutečnost potvrdil cestovním vysvědčením. TGM si práce Vojty Beneše vážil a sám přiznal, že v Americe vykonal velký kus práce. Mezi lety 1914–1918 si vyměnili několik dopisů a v každém jej TGM informoval o přijatých penězích a apeloval na nutnost poslat další. V roce 1915 jako přímý svědek z válečné Evropy krajanům přibližoval dění v domovině. V roce 1916 však našinci vyžadovali hlavně přítomnost samotného TGM. Namísto jeho návštěvy však musel být vyslán představitel Českého národního sdružení za TGM. Ten upřednostňoval L. Fishera pro informační cestu do Anglie, jelikož jej dobře znal. Je však možné, že TGM pouze nechtěl narušit Benešova propagační turné.

I přes dílčí soukromé neshody konal Vojta Beneš svou práci v souladu s programem Českého národního sdružení. To jej za jeho přednáškovou a propagační činnost v tisku velmi chválilo. V rámci sdružení působil jako organizátor a hned na začátku přestavěl strukturu instituce. Pod záštitou Českého národního sdružení projížděl téměř celými Spojenými státy, aby sjednotil krajanskou Ameriku. Zakládal nové odbočky a staral se o rozšíření příznivců. Na základě výzkumu je možné tvrdit, že se mu práce dařila.

Po příjezdu Vojty Beneše se začalo České národní sdružení masivně rozrůstat. Beneš sám vyzdvihuje, že se mu od listopadu 1915 do konce války roku 1918 podařilo přimět krajanů, aby založili přes 400 nových odboček. Nejvíce se úspěch odrazil ve státě Texas, kde organizace neměla ani jednu základnu a Benešovi se zde podařilo založit přes 40 odboček. Jeho hlavní činnost v Americe spočívala ve vybírání peněz pro TGM, který je využíval pro svou odbojovou

akci. Na konci první světové války byl Vojta Beneš sám potěšen, že sdružení s jeho pomocí získalo přes dva miliony dolarů.

Jako přímý vyslanec TGM a Edvarda Beneše pořádal rozsáhlá přednášková turné po celém krajanském východě, středu i západu. Cílem těchto přednášek bylo seznámit českou Ameriku s těžkým postavením Čech v rámci Rakouska-Uherska a upozornit je jménem všech předáků na požadavek osamostatnění se. Zároveň je seznamoval s vizí TGM, která předpokládala, že to bude česká Amerika, která bude jeho akci financovat. Vzhledem k dlouholetosti konfliktu a potřebě udržet krajany štedrými se mnohdy vracel, aby v nich opět přiživil vlastenecké cítění. Dle potřeby přednášel na aktuální témata. Na počátku jeho působení mluvil o trpícím národě Čechů, druhým velkým tématem byl TGM, od roku 1917 zapojil do své řeči otázku verbování do armády. Přednášky doplňoval Vojta publikační činností. Vydal několik brožur, z nichž většina slavila úspěch. U jeho první práce *V tesklivé noci volám* bylo dokonce do půlroku vydáno její aktualizované vydání.

V politické sféře tak aktivní nebyl. Spíše zaměřil svou činnost na zprostředkování politických událostí krajanské veřejnosti. A i v tomto případě se orientoval pouze na důležité body, které hýbaly odbojem. Například pořádal velké manifestace ku příležitosti Wilsonovy nóty, byl hlavním organizátorem přivítání TGM v Chicagu anebo řečnil v rámci oslav amerického svátku 4. července. Tyto akce byly vždy uspořádány v reakci na politickou činnost nejen TGM, ale také americké vlády.

České národní sdružení se po příjezdu Vojty Beneše těšilo poměrně velké míře popularity. Mnoho krajanských periodik, které hlásaly stejnou myšlenku jako organizace, představovalo Vojtu jako velmi energetického a zapáleného pracovníka, který dokázal zaplnit celé přednáškové sály a od posluchačů sklízel bouřlivý potlesk.

S americkou veřejností nebyl Vojta v tak častém kontaktu jako s českou. I přes to se o něm Američané dozvídali z dobových listů. Považovali jej za významného muže, který pro České národní sdružení vykonával rozsáhlou přednáškovou činnost v rámci československého boje za svobodu. Navzdory jeho slabší angličtině byl pro ně Vojta Beneš mnohdy i informátorem, který je v kontaktu s TGM a dalšími představiteli odboje.

Je zřejmé, že si Vojta Beneš mezi příznivci TGM vytvořil dobré jméno. Samozřejmě měl i své odpůrce, ale jejich hlas nebyl dostatečně silný na to, aby znemožnil Vojtu Benešovi a sdružení jejich činnost. Na přednáškách sklízel úspěch i díky tomu, že ve Spojených státech působil před válkou, kdy zde pomáhal reformovat školství. Krajané jej znali a vítali jej opět

v Americe. Jeho práce se zaměřila na to, jak v krajanech vyvolat češství, které vzbudí zájem pomoci rodné zemi. Témata jeho přednášek byla různá, ale v jádru měla stejná poselství. Poukázat na strasti Čechů, předat vlastní zkušenost z doby, kdy byl v Čechách, a pomoci TGM v jeho odbojové práci. Přednášky rovněž upravoval na míru jednotlivým krajům. Například věděl, že Texas je kolébkou Moravanů, tudíž do svých přednášek zavedl moravská témata. Na základě počtu záznamů z dobového tisku se podařilo zjistit, že Vojta Beneš byl krajanským i americkým tiskem druhý nejsledovanější pracovník Českého národního sdružení. Větší ohlas mělo pouze České národní sdružení jako organizace a L. Fisher jako její prezident.

V prvním roce války Vojta Beneš působil nárazově podle potřeby v rámci domácího odboje. Od podzimu 1915 se jeho činnost zaměřila pouze na Ameriku. I přesto, že v druhé polovině roku 1916 odjel do Anglie jednat s TGM a Edvardem Benešem. Jeho cesta přes oceán byla spojena výhradně s potřebami Českého národního sdružení. Nemůžeme jej tedy zařadit mezi odbojáře aktivně působící v Evropě.

Vojta Beneš nepatřil mezi hlavní strůjce osvobozenécké myšlenky, ale byl jejím velkým zastáncem. Svou oddanost potvrzoval výše zmíněnými postoji a úspěchy. Není možné tvrdit, že vykonával pro osvobození vlasti podřadnou práci. Peníze, které pomáhal vybírat, byly potřebné na chod celé akce. Používaly se na tisk a roznášku novin, platili se jimi poslové a financovala se nově vznikající armáda. Vojta dokonce sháněl neoficiálně peníze pro Edvarda Beneše, aby se mohl i v případě finanční tísně věnovat odboji.

Dnes se můžeme jen domnívat, co by se stalo, kdyby byl do Spojených států vyslán někdo jiný. Jsem toho názoru, že nad takovými otázkami by se nemělo dlouze přemýšlet, protože historie už je dána. Osobně vidím ve Vojtu Benešovi nástroj, který využíval TGM pro svou akci. Byl prostředkem, který sloužil k propojení velké krajanské základny skrývající velký potenciál s požadavkem zahraniční akce.

Jeho zapomenutí v rámci prvního československého odboje může souviset s tím, že čeští badatelé měli a do jisté míry stále mají značně omezený přístup k pramenným základnám. V době komunistického režimu bylo téměř nemožné navštívit Spojené státy, navíc Vojta Beneš byl sledován státní bezpečností, která se zajímala o jeho činnost i po jeho smrti. Dalším důvodem byla americká neutralita, která trvala až do roku 1917. Když vstoupilo USA do války, přední představitelé Českého národního sdružení v čele s Vojtou Benešem se mohli více zapojit do politické akce. Neměli k tomu však příležitost, neboť hlavní vůdci již byli určeni a České národní sdružení muselo slíbit, že veškerá jednání budou stále probíhat skrze Českou národní

radu, jejíž hlavní sídlo bylo v Paříži. Mou myšlenku potvrzuje fakt, že se ani jeden z předních vůdců odboje ve svých pozdějších publikacích na téma Velké války o Vojtovi příliš nezmiňuje a věnují mu jen krátkou poznámku.

Tato práce může být v budoucnosti doplněna další dílčí analýzou Vojtova života. Ten nabízí široké spektrum výzkumných otázek. Figuroval ve všech třech odbojích, působil jako reformní pedagog a své místo si rovněž našel i v senátu a parlamentu. Byl v kontaktu s dalšími významnými osobnostmi, a to nejen zásluhou svého mladšího bratra Edvarda Beneše, ale také jeho osobním zapálením pro věc. Rovněž by bylo zajímavé zkoumat vztah obou bratrů. Jestli mezi nimi panovala rivalita, spolupráce, do jaké míry spolu komunikovali. V některých případech se objevují zmínky, že Vojta Beneš odmítal kariérní růst, protože se bál nařčení z protekce, a že Edvard Beneš po smrti T. G. Masaryka nebyl rád, když na politické scéně viděl dva Beneše.

Pro další studie mohou posloužit další české archivy, jako je například Národní archiv, kde se nachází záznamy k jeho učitelské kariéře, působení coby školního inspektora nebo politika. Dílčí materiály poskytne rovněž Archiv bezpečnostních složek, zajisté by také bylo vhodné prostudovat fondy Masarykova ústavu. Pro úplnost materiálů by bylo vhodné navštívit americké archivy, zejména Archives of Czechs and Slovaks Abroad, který spadá pod University of Chicago a vlastní nejobsáhlejší sbírky. Dalšími možnými institucemi jsou například Czechoslovak heritage – museum and archives v New Yorku a Czech heritage society of Texas.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY NEVYDANÉ

Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 30.

Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 3, inventární jednotka 76.

Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 302.

Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 304.

Národní archiv, fond: Ministerstvo školství a kultury, Praha – osobní, karton: 4, inventární jednotka: Beneš Vojtěch.

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Sběrka matrik západních Čech, číslo fondu 1040, signatura Kožlany 14, folio 182.

Vojenský historický archiv, fond Československá národní rada v Paříži, karton č. 51, inventární jednotka 5364.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 1.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 2.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 6.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 16.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 19.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 31.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 47.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 50.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 290.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 298.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 302.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 318.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 5, inventární jednotka 319.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 323.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 327.

Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 335.

PRAMENY VYDANÉ

BAKER, Ray Stannard: *Woodrow Wilson a úprava světa. Podle neuveřejněných osobních pramenů.* Praha 1923.

BENEŠ, Edvard: *Cyklus přednášek. Československá revoluce.* Praha 1924.

BENEŠ, Edvard: *Smysl československé revoluce.* Praha 1923.

BENEŠ, Edvard: *Světová válka a naše revoluce.* Praha 1927.

BENEŠ, Vojta: *Bije hodina 12.* Chicago 1917.

BENEŠ, Vojta: *Česká čítanka: Československé mládeži v Americe.* Praha 1912.

BENEŠ, Vojta: *České národní sdružení.* Chicago 1925.

BENEŠ, Vojta: *Děti v bouři revoluce.* Praha 1947.

BENEŠ, Vojta: *Domů a z domova.* In: Památník našeho osvobození. Brandýs n. Labem. 1928.

BENEŠ, Vojta: *Druhá čítanka pro české děti v Americe.* New York 1916.

BENEŠ, Vojta: *Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války.* Chicago 1915.

BENEŠ, Vojta – POKORNÝ, František – ŽILKA, František: *Jan Hus, Kniže Václav.* Praha 1929.

BENEŠ, Vojta: *Masarykovo dílo v Americe.* Praha 1925.

BENEŠ, Vojta: *Revoluční hnutí v severní Americe.* Praha 1923.

BENEŠ, Vojta: *T. G. Masaryk.* Cleveland 1916.

BENEŠ, Vojta: *Economic strength of the Czechoslovak lands.* Chicago 1918.

BENEŠ, Vojta: *V tesklivé noci volám.* Chicago 1917.

BENEŠ, Vojta: *Škola a výchova v demokratickém státě.* Praha 1921.

BENEŠ, Vojta: *Z časů veliké víry.* Praha 1926.

KALINA, Antonín Svatopluk: *Krví a železem dobyto československé samostatnosti.* Praha 1938.

KUDELA, Jan: *Washingtonská deklarace.* Brno 1925.

MASARYK, Tomáš Garrigue: *Světová revoluce.* Praha 1925.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce, za války a ve válce 1914-1918*. Praha 1938.

MILLER, Kenneth D.: *The Czecho-Slovaks in America*. New York 1922.

NASKE, Miloslav: *Národní shromáždění republiky Československé*. Jičín 1924.

PECH, Oldřich: *Příruční slovník pedagogický*. Praha 1939.

ZMRHAL, Jaroslav – BENEŠ, Vojta: *Bohemia*. Chicago 1917.

ŽENKA, J. (ed.), NYKL, Alois Richard: *Poznámky k revoluční akci v Chicagu 1914-1918*. Praha 2017.

DOBOVÁ PERIODIKA ČESKÁ

Amerikán, 1921, roč. 44, č. 1.

Čech, 9. 4. 1916, roč. 41, č. 98.

Čech, 16.7. 1916, roč. 41, č. 194.

Československá samostatnost, 8. 4. 1916, roč. 1, č. 16.

Československá samostatnost, 25. 1. 1917, roč. 2, č. 8.

Československá samostatnost, 25. 2. 1917, roč. 2, č. 10.

Československá samostatnost, 10. 7. 1917, roč. 2, č. 18.

Československá samostatnost, 29. 6. 1918, roč. 3, č. 22.

Český učitel, 1936, roč. 40, č. 14-15.

Dennice novověku, 18. 11. 1915, roč. 39, č. 4.

Dennice novověku, 6. 1. 1916, roč. 39, č. 11.

Dennice novověku, 13. 1. 1916, roč. 39, č. 12.

Dennice novověku, 20. 1. 1916, roč. 39, č. 13.

Dennice novověku, 23. 3. 1916, roč. 39, č. 22.

Dennice novověku, 30. 3. 1916, roč. 39, č. 23.

Květy americké, 18. 7. 1917, roč. 24, č. 23.

Květy americké, 22.5.1918, roč. 25, č. 19.

Osvěta americká, 25. 8. 1915, roč. 23, č. 6.

Osvěta Americká, 10. 11. 1915, roč. 23, č. 17.
Osvěta americká, 17. 11. 1915, roč. 23, č. 18.
Osvěta americká, 8. 12. 1915, roč. 23, č. 21.
Osvěta americká, 15. 12. 1915, roč. 23, č. 22.
Osvěta americká, 5. 1. 1916, roč. 23, č. 25.
Osvěta Americká, 26. 1. 1916, roč. 23, č. 28.
Osvěta americká, 9. 2. 1916, roč. 23, č. 30.
Osvěta americká, 1. 3. 1916, roč. 23, č. 33.
Osvěta americká, 15. 3. 1916, roč. 23, č. 35.
Osvěta americká, 12. 4. 1916, roč. 23, č. 39.
Osvěta americká, 19. 4. 1916, roč. 23, č. 40.
Osvěta americká, 5. 1. 1916, roč. 23, č. 25.
Osvěta americká, 10. 5. 1916, roč. 23, č. 43.
Osvěta americká, 31. 5. 1916, roč. 23, č. 46.
Osvěta americká, 12. 7. 1916, roč. 23, č. 52.
Pokrok západu, 9. 2. 1916, roč. 45, č. 30.
Pokrok západu, 23. 2. 1916, roč. 45, č. 32.
Pokrok západu. 22. 3. 1916, roč. 45, č. 36.
Pokrok západu, 29. 3. 1916, roč. 45, č. 37.
Pokrok západu, 12. 6. 1916, roč. 45, č. 31.
Pokrok západu, 2. 8. 1916, roč. 46, č. 3.
Pokrok západu, 3. 10. 1917, 47, č. 11.
Pokrok západu, 5. 12. 1917, roč. 47, č. 20.
Pokrok západu, 12. 12. 1917, roč. 47, č. 21.
Slavie 18. 9. 1914, roč. 53, č. 3589.
Slavie, 8. 1. 1915, roč. 53, č. 3620.

Slavie 17. 8. 1915, roč. 54, č. 3683.

Slavie 24. 8. 1915, roč. 54, č. 3685.

Slavie, 25. 1. 1916, roč. 55, č. 3729.

Slavie, 21. 3. 1916, roč. 55, č. 3743.

Slavie, 18. 4. 1916, roč. 55, č. 3751.

Slavie, 14. 11. 1916, roč. 56, č. 3811.

Slavie, 27. 2. 1917, roč. 56, č. 3844.

Slavie, 10. 7. 1917, roč. 56, č. 3882.

Slavie, 13. 11. 1917. roč. 57, č. 3918.

Slavie, 2. 7. 1918, roč. 57, č. 3984.

Slavie, 19. 3. 1918, roč. 57, č. 3954.

Slavie. 3.5.1918, roč. 57, č. 3967.

Šípy, 20. 3. 1915, roč. 6. č. 8.

V boj, 4. 3. 1916, roč. 1, č. 1.

V boj, 12. 1. 1917, roč. 1, č. 16.

DOBOVÁ PERIODIKA AMERICKÁ

Chicago tribune, 14. 11, 1917, roč. 76, č. 273.

Chicago tribune, 5. 5. 1918, roč. 77, č. 18.

Chicago tribune, 8. 7. 1918, roč. 77, 162.

Chicago tribune, 17. 11. 1918, roč. 77, č. 270.

Iowa City press-citizen, 22. 2. 1916, roč. 26, č. 25.

Pittsburgh daily post, 6. 5. 1916, roč. 74, č. 240.

Pittsburgh daily post, 8. 5. 1916, roč. 74, č. 242.

Pittsburgh daily post, 9. 5. 1916, roč. 74, č. 243.

Pittsburgh daily post, 18. 1. 1917, roč. 75, č. 131.

Pittsburgh daily post, 11. 2. 1917, roč. 75, č. 155.

Pittsburgh daily post, 19. 2. 1917, roč. 75, č. 163.

Republic county democrat, 22. 8. 1917, roč. 9, č. 34.

Republic county democrat, 28. 11. 1917, roč. 11, č. 48.

Republic county democrat, 17. 7. 1918, roč. 12, č. 29.

The Baltimore sun, 4. 3. 1917, roč. 17, č. 9.

The Citizen – republican, 28. 6. 1918, roč. 43, č. 9.

The Cedar Rapids republican, 20. 2. 1916, roč. 45, č. 282.

The Daily state journal – democrat, 24. 8. 1918, roč. 127, č. 47.

The Evening herald, 12. 4. 1917, roč. 11, č. [nečitelné, pravděpodobně 3374].

The Gazette, 16. 2. 1916, roč. 1, č. 2.

The Gazette, 17. 2. 1916, roč. 34, č. 34.

The Gazette, 21. 2. 1916, roč. 34, č. 37.

The Gazette, 5. 6. 1916, roč. 34, č. 127.

The Gazette, 16. 6. 1916, roč. 34, č. 134.

The Gazette, 17. 6. 1916, roč. 34, č. 138.

The Gazette, 17. 11. 1916, roč. 34, č. 269.

The Gazette, 22. 11. 1918, roč. 174, č. 280.

The Houston post, 27. 7. 1916, roč. 31, č. 114.

The Journal times, 28. 1. 1916, roč. 70, č. 26.

The Lincoln star, 7. 3. 1916, roč. 14, č. [bez čísla].

The Nebraska state journal, 6. 3. 1916, roč. 46, č. [bez čísla].

The Nebraska state journal, 8. 3. 1916, roč. 46, č. [bez čísla].

The Nebraska state journal, 10. 6. 1917, roč. 47, č. [bez čísla].

The New York Times, 9. 11. 1915, roč. 65, č. 21108.

The New York Times, 12. 11. 1915, roč. 65, č. 21111.

The New York Times, 19. 4. 1916, roč. 65, č. 21270.

The Oregon daily journal, 23. 8. 1918, roč. 17, č. 88.

The Wilson world, 23. 3. 1916, roč. 39, č. 37.

Weekly town talk, [bez data], roč. 33, č. 38.

LITERATURA

ADAM, Jan: *Osobnosti – Česko Ottův slovník*. Praha 2008.

ČECHUROVÁ, Jana – RANDÁK, Jan: *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha 2014.

DARNTON, Robert: *Velký masakr koček*. Praha 2013.

DUBOVICKÝ, Ivan: *Češi v Americe – Czechs in America*. Praha 2018.

EMMERT, František: *Zrození republiky*. Praha 2018.

FILIP, Vladimír: *I. světová válka*. Brno 2014.

FUČÍKOVÁ, Renáta: *Historie Čechů v USA*. Praha 2019.

GEBHART, Jan – ŠEDIVÝ, Ivan: *Česká společnost za velkých válek 20. století*. Praha 2003.

HABENICHT, Jan: *History of Czechs in America*. Minnesota 1996.

HÁJKOVÁ, Dagmar: *Naše česká věc*. Praha 2011.

HRONSKÝ, Marián – PEKNÍK, Miroslav: *Martinská deklarácia*. Bratislava 2008.

CHARTIER, Roger: *Na okraji útesu*. Přeložil Čestmír Pelikán. Červený Kostelec 2010.

CHOLÍNSKÝ, Jan: *Mnichovská zrada, nebo pražský krach?* Kladno 2019.

KONÍČEK, Jiří: Mons. Oldřich Zlámal – kněz, sjednotitel československého osvobozovacího hnutí v USA. In: *Osobnost v církvi a politice*. Brno 2006.

KLICPEROVÁ-BAKER, Martina: *Czech-American relations*. San Diego 2017.

- Kolektiv autorů: *Úvod do studia dějepisu*. 1. díl. Brno 2014.
- KŘÍŽOVÁ, Lenka – KŘÍŽ, Jaroslav: *Strípky z českého Chicaga*. Praha 2017.
- KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří: *T.G. Masaryk a jeho c.k. protivníci*. Praha 2015.
- KUČERA, Jan: *Edvard Beneše: zrádce nebo spasitel?* Praha 2019.
- KULHÁNKOVÁ, Radka: *Vojta Beneš 1878-1951*. Praha 2010. (nepublikovaná diplomová práce)
- KVAČEK, Robert: *První světová válka a česká otázka*. Praha 2013.
- LUKEŠ, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha 2018.
- MACHANN, Clinton John: *Krásná Amerika: A study of Texas Czechs*. Texas 2001.
- MAJDOVÁ, Hana: *Úloha významných osobností československého zahraničního odboje působících v USA 1914-1918*. Brno 2010. s. 49-62. (nepublikovaná diplomová práce)
- MAREK, Pavel – HANUŠ, Jiří: *Osobnost v církvi a politice*. Praha 2006.
- MATCH, Jane M.: *The American book of days*. New York 1978.
- Naše evropská společnost: sborník vydaný ku příležitosti 168. výročí narození Tomáše Garrigue Masaryka*. Praha 2019.
- NEKOLA, Martin: *České Chicago*. Praha 2017.
- NOVOTNÝ, Zdeněk: *28. říjen 1918 v souvislostech: pokus o komplexní pohled*. Praha 2019.
- Ottův slovník naučný*. Dvacátý čtvrtý díl. Praha 1906
- Ottův slovník naučný*. Čtrnáctý díl. Praha 1903.
- PÁNEK, Jaroslav: *Dějiny českých zemí*. Praha 2009.
- PETRÁČKOVÁ, Věra: *Akademický slovník cizích slov, část 1. A – K*. Praha 1995.
- PETRÁČKOVÁ, Věra: *Akademický slovník cizích slov, část 2. L – Ž*. Praha 1995.
- PICHLÍK, Karel: *Bez legend. zahr. Odboj 1914-1918. Zápas o čs. program*. Praha 1991.
- PODIVEN: *Češi v dějinách nové doby (1848-1939)*. Praha 2003.
- PRECLÍK, Vratislav: *Masaryk a legie*. Karviná. 2019.
- PROKOPOVÁ, Kateřina: *Propaganda a persvaze*. Olomouc 2014.
- REHCIGL, Miloslav Jr.: *Czechs American Timeline: Chronology of Milestones in the History of Czechs in America*. Bloomington 2013.

SEYMOUR, Charles: *The intimate papers of Colonel House. Vol. 2, From neutrality to war 1915-1917.* London 1926.

VONDRÁŠEK, Václav; HANZLÍK, František: *Krajané v USA a vznik ČSR.* Praha 2009.

ČLÁNKY A INTERNETOVÉ ODKAZY

BENEŠ, Vojta.

In: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BENE%C5%A0_Vojta_17.5.1878-20.11.1951

BROM, Bohumír: *65. výročí úmrtí Vojty Beneše.*

In: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/65-vyroci-umrti-vojty-benese/>

Brožík Václav – Kryštof Kolumbus na dvoře španělském (1885).

In: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49954588>

Carlyle, sir Robert Warrand.

In: <https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-32293;jsessionid=4F08D39DC83A878C3553DC45F7EB26B0>

CAROBOL, Pavel: *Ústav Edvarda Beneše v Londýně. Centrum exilu Čechů a Slováků.*

In: <https://www.iir.cz/article/ustav-edvarda-benese-v-londyne-centrum-exilu-cechu-a-slovaku>

ČECHUROVÁ, Jana: *Válečný deník Vojty Beneše.* In: *Dějiny a současnost*, roč. 16, č. 6, s. 47-50.

DOUBKOVÁ, Monika: *Politika vedená Amerikou vůči Rakousko-Uhersku před jejím vstupem do války v dubnu 1917.*

In: <http://www.karelvasatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii/odborne-clanky/politicke-pozadi-vzniku-csr/politika-vedena-amerikou-pred-jejim-vstupem-do-valky-v-dubnu-1917>

Česká propaganda před vznikem Československa.

In: <https://vlast.cz/pred-vznikem-csr/>

Dürich Josef.

In: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/D%C3%9CRICH_Josef_19.8.1847-12.1.1927

Fisher, Ludvík.

In: https://ipac.svkkl.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0205182-Fisher-Ludvik-18801945/

Genetická metoda.

In: <https://ucebnice.fraus.cz/cs/nezavisle-stranky/1.-stupen-cj-geneticka-metoda>

HERTL, David: *Bratr prezidenta Beneše Vojta třikrát emigroval. Proti komunistům chtěl postupovat razantně.*

In: <https://plus.rozhlas.cz/bratr-prezidenta-benese-vojta-trikrat-emigroval-proti-komunistum-chtel-7174709>

Historie budov JÚŠ.

In: <http://www.jus.cz/historie-budov-JUS>

JAHELKA, Joseph: *The Role of Chicago Czechs in the struggle for Czechoslovak independence*. In: *Journal of the Illinois State historical Society* (1908-19884), roč. 31, č. 4.s. 381-410.

James F. Stepina.

In: https://flps.newberry.org/article/5418478_8_0838

John Milton.

In: <https://www.britannica.com/biography/John-Milton>

Josef Tvrzický.

In: http://rodopisna-revue-online.tode.cz/1-10_soubory/15_portrety-tvrzicky.pdf [cit.: 28. 3. 2020])

Karel Kramář.

In: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/karel-kramar/karel-kramar-28035/>

KÁRNÍK, Zdeněk: *Osobní korespondence jako vícestupňová politická instruktáž*. In: *Historie a vojenství*, roč. 52, č. 1, s. 44-48.

KUCHARSKÁ, Anna: *Učitel formalista*.

In: <http://www.ceskaskola.cz/2001/06/anna-kucharska-ucitel-formalista.html>

KŘÍŽ, Jaroslav: *České spolky v Chicagu*.

In: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/331224/mod_resource/content/1/%C4%8Cesk%C3%A9%20spolky%20v%20Chicagu.pdf

LOEWY, Jiří: *Vojta Beneš a střední Evropa*. In: *Střední Evropa, revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, roč. 13, č. 72/73, s. IV-V.

LOVČÍ, Radovan: *Vojta Beneš – 140. výročí narození*. In: *Vlastivědný sborník: čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska Mariánská Týnice*, roč. 28, č. 2, s. 6.

Lützow, František.

In: <http://provenio.net/authorities/35470>

Mach Josef.

In: https://ipac.svkk1.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0201428-Mach-Josef-18831951/

Maffie (odbojová organizace),

In: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/336463?locale=cs>

MAREŠ, Jiří: *Šedesátiletí pedagogických fakult: hledání svébytnosti.*

In: *Pedagogika*, 2007, roč. 57, s. 313-1314.

MARHOLEVA, Krasimira: *Chicagští katoličtí a svobodomyšlní Češi v druhé polovině XIX. století.*

In: *Studia Historica Brunensia*, 2014, roč. 61, č. 2. s. 79.

Memorial resolution on the death of Vaclav L. Benes.

In: <http://webapp1.dlib.indiana.edu/bfc/view?docId=B30-1973>

Poroba.

In: <https://synonymus.cz/poroba-293/>

Seznam nositelů řádu.

In: <https://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/rad-t.-g.-masaryka/stanovy>

Schůzka představitelů protikomunistického podzemí – na budově fary na Vinořském náměstí 16 Praha 9 Vinoř.

In: <https://www.pametni-desky-v-praze.cz/products/schuzka-predstavitelu-protikom-podzemi/>

Simon Tavík František.

In: http://www.artbohemia.cz/cs/160_simon-tavik-frantisek

Sir Lewis Bernstein Namier.

In: <https://www.britannica.com/biography/Lewis-Bernstein-Namier>

SLINTÁK, Petr: *Zapomenuté portréty – Vojtěch Janděčka.*

In: <https://plus.rozhlas.cz/zapomenute-portrety-vojtech-jandicka-6634605>

SLINTÁK, Petr: *Zapomenuté portréty – Zdeněk Peška.*

In: <https://plus.rozhlas.cz/zapomenute-portrety-zdenek-peska-6634572>

Stanovy.

In: <https://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/rad-t.-g.-masaryka/stanovy>

Státní bezpečnost.

In: <https://www.ibadatelna.cz/cs/slovník/statni-bezpecnost>

ŠETŘILOVÁ, J. *Válečný deník Vojty Beneše.*

In: *Dějiny a současnost* 1994, 16, s. 47-50.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra: *Ústřední matice školská v letech 1880-1919.*

In: *Paginae historiae: Sborník národního archivu* 1, 1993, s. 178-195.

Thomas Paine.

In: <https://www.britannica.com/biography/Thomas-Paine>

Václav Brožík.

In: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=187

VEBER, Václav: *Vojta Beneš ve třetím odboji.*

In: Paměť a dějiny 2010, č. 2, s. 109.

Volná myšlenka.

In: https://www.svejkmuseum.cz/new/slovník/r_volna_myslenka.htm

Woodrow Wilson.

In: <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/woodrow-wilson/>

Zákon ze dne 13. července 1922.

In: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

RESUMÉ

Tato magisterská diplomová práce s názvem *Postavení Vojty Beneše v rámci prvního zahraničního odboje v Americe (1914–1918)* svým obsahem informuje o působení výše zmíněného učitele v rámci Českého národního sdružení a České národní rady. Zkoumá, jaký vliv měl Vojta Beneš na dané organizace, a představuje důležitou část z jeho pestrého života. Působil jako organizátor v rámci Českého národního sdružení, jehož základnu pomáhal přestavět tak, aby česká Amerika mohla plnit úkol, který jí byl dán T. G. Masarykem. Tedy financování zahraničního odboje. V rámci tohoto poslání projížděl celou českou a slovenskou Ameriku od města k městu a burcoval krajany, aby se zapojili do řad Českého národního sdružení. Současně byl v kontaktu i s předními představiteli, jako třeba s již zmíněným T. G. Masarykem a Edvardem Benešem, kteří jej informovali o aktuální situaci. Vojta Beneš dokázal svými přeplněnými přednáškami, často doplňovanými hlasitým potleskem, zaujmout i Američany. Byl tak mnohdy zmiňován i v americkém tisku. I přesto, že Vojta Beneš pracoval převážně pro krajanskou kolonii, poskytoval Američanům informace o české otázce, válečné situaci a hlavních představitelích odboje. Náklonnost celé Ameriky vůči němu může být doložena dobovými periodiky, kdy na základě výzkumu bylo zjištěno, že byl v rámci krajanského i amerického tisku druhým nejsledovanějším mužem Českého národního sdružení.

SUMMARY:

This master's thesis entitled *The position of Vojta Benes in the first foreign resistance in America (1914-1918)* informs about the activities of the above-mentioned scholar within the Bohemian National Alliance and Czech National Council. It inspects the influence of Vojta Benes on the given organisation and introduces an important part of his diverse life. As an organizer of the Bohemian National Alliance, he helped to rebuild the foundation of the institution for Czech America to be able to fulfil the tasks laid upon them by T. G. Masaryk. That is the financing of foreign resistance. As part of his mission, he travelled throughout Czech and Slovak America from city to city and encouraged compatriots to join the ranks of Bohemian National Alliance. During that time, he was in contact with leading figures of the resistance, such as already mentioned T. G. Masaryk and Edvard Benes. They kept him informed about the current situation in Europe. Vojta Benes was able to attract even Americans with his overcrowded lectures often supplemented by loud applause. He was thus frequently mentioned in

the press. Despite him working mostly for the compatriot colony, Vojta Benes provided the Americans with information about war situation and the main representatives of the resistance. Periodicals can prove the affection of the entire America towards him. Based on research was discovered that he was the second most observed man of Bohemian National Alliance in the compatriot and American press.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Matriční záznam o narození a úmrtí Vojty Beneše

Matriční kniha 1862-1879. Státní oblastní archiv v Plzni, fond Sběrka matrik západních Čech, číslo fondu 1040, signatura Kožlany 14, folio 182. In:

http://www.portafontium.cz/iipimage/30064202/kozlany-14_1820-n?x=-4&y=128&w=317&h=116

[cit. 5. 4. 2020]

Rok, měsíc a den		Jmeno křtícího	Jmeno pokřtěnce	Katolické	Nekatolické	Mužské	Ženské	Manželské	Nemanželské	Mrtvé narozené	Místo, číslo domu, bývalé panství, okresní úřad, kraj	B á b a
narození	křtu											Jmeno a příjmení, obydlí, je-li skoumána, čili nic.
1878	Květen 11 12	F. Tomáš Kaplan	Vojtěch kol. kap. 1878/79.	Katolické		Mužské		Manželské			Kožlany č. 101	Johana Fučíková, zlova, z Kožlan
<p>Vystoupil z církve a zůstává bez vyzn. nábož. + 20. 11. 1957 (dle pol. zprávy v Pravidlyse) n. L. 253, 1950 č. 6145. "divože"</p>												

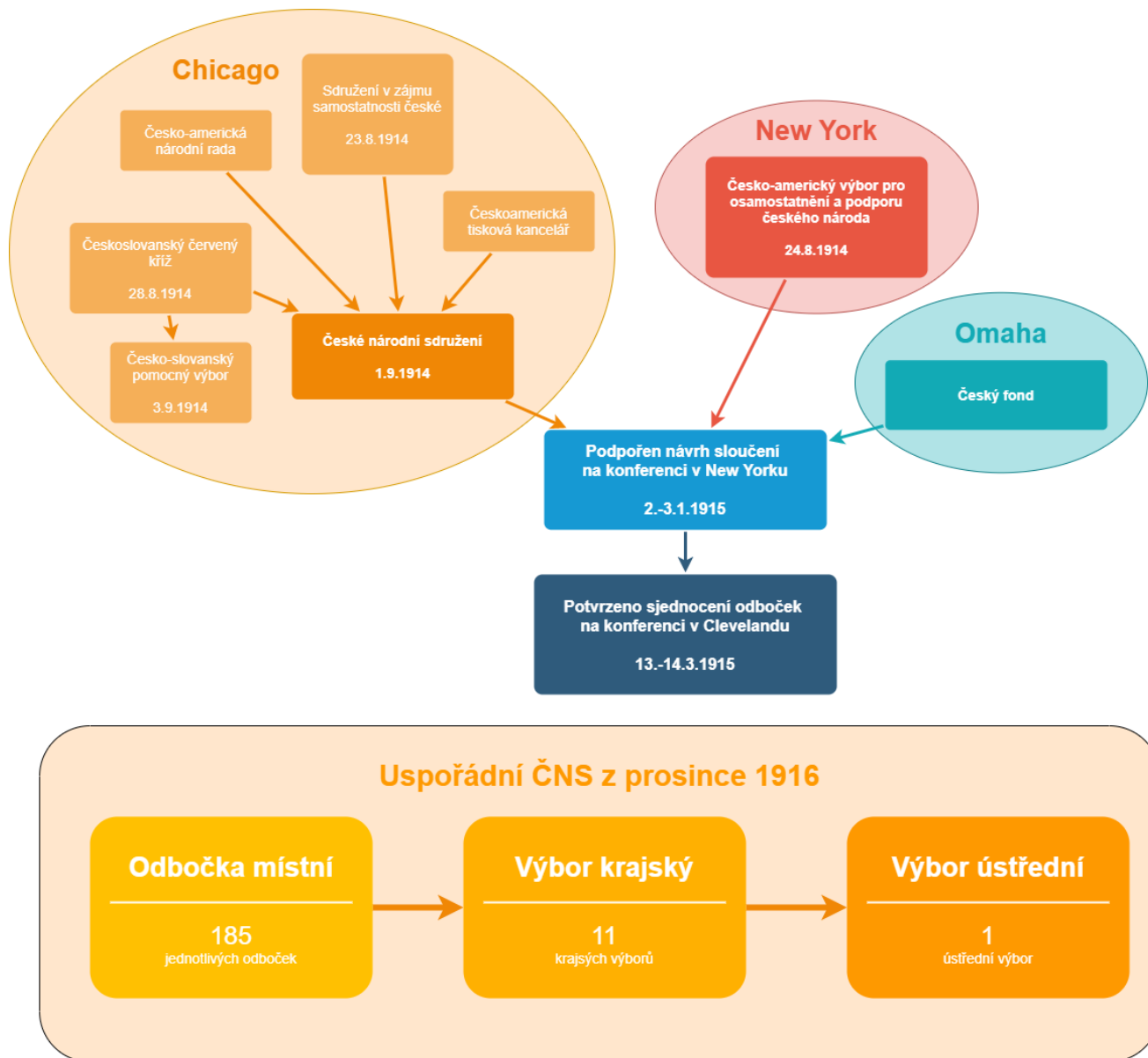
Otec	Matka	Kmotrové
<p>Jmeno a příjmení, stav a charakter neb řemeslo jeho, otec a matka, místo jeho narození, číslo domu, bývalé panství, okresní úřad, kraj. Jestli se otec dítěte nemanželského příklašuje a řepsná býti žádá, má se to státi osobně u přítomnosti dvou svědků, a mají se podepsati on i ti dva svědkové.</p>	<p>Jmeno a příjmení, její otec a matka, místo jejího narození, číslo domu, bývalé panství, okresní úřad, kraj.</p>	<p>Jmeno, příjmení a stav.</p>
<p>Beneš Matěj, rolník v Kožlanech č. 101, starší zedník syn Štěpána Beneš, rolníka z Vrámán, č. 11 a Anny, rozené Hláskové z Týpovic</p>	<p>Anna, manželka doc. Jana Beneš, rolníka z Slovic č. 1 a Kateriny, rozené Štěpánové z Hlásovic č. 1</p>	<p>Jan Karel, rolník v Kožlanech č. 114, Katerina Štěpánová jeho manželka</p> <p>Zubř. přítomní Beneš</p>

Příloha č. 2 – Pamětní deska vinořské schůze

Schůzka představitelů protikomunistického podzemí – na budově fary na Vinořském náměstí 16 Praha 9 Vinoř. In: <https://www.pametni-desky-v-praze.cz/products/schuzka-predstavitelu-protikom-podzemi/>
[cit. 11. 4. 2020]

Příloha č. 3 – Schéma počátečního sjednocení krajanské Ameriky před příjezdem Vojty Beneše a následné členění Českého národního sdružení

Příloha č. 4 – Zproštění Vojty Beneše vojenské služby

Zproštění vojenské služby – 23. 1. 1915. Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 1.

K. K. Landsturmbereichskommando Nr. 8 in Prag C. k. okresní domobrané velitelství čis. 8 v Prage

Original Beneš, naroděn im Jahre 1878, v Kostanec, politischer Bezirk Kralowitz, Land Böhmen, heimathberechtigt in Brandýs a. S., politischer Bezirk Brandýs a. S., Land Böhmen, geboren im Jahre 1878, v Kostanec, politický okres Kralowitz, země Čechy, domovem příslušný v Brandýs a. S., politický okres Brandýs a. S., země Čechy, sloužil věrně, udatně, čestně ve vojsku (válečném loďstvu) u _____ po _____ rok _____ měsíc _____ dni, dále u zeměbranného (zemských střelců) puš. pluk. 8. po 12. rok u _____ 3. měsíc e _____ dni, posledně jakožto náh. záložník (súčastnil se pomí ^{ch} tazeni), byl v něm _____ raněn a byl pro udatnost, kterou osvědčil v boj u _____, vyznamenán _____).

Má právo nositi _____

Jelikož jmenovaný podle usnesení { obrodni / ústavní / superarbitrální } komise v Prage ze dne 25. 1. 1914 pro vady naprosto jest nezpůsobilým ku konání domobrané povinnosti, zprošťuje se další domobrané povinnosti a vydává se mu listina tato.

Příloha č. 5 – Šifrovaný dopis od Emanuela Vosky, kterým žádá Vojtu Beneše, aby vyslal do Ameriky Gustava Habrmana

BENEŠ, Vojta: *Domů a z domova*. In: Památník našeho osvobození. Brandýs nad Labem 1928. s. 83.

Milý Vojtěchu!

Co je válka, jsme tady velmi smutni. Kdo ví, zda-li se kdy ještě sejdeme. Nikoho tady nemáme, aby se o nás k smrti postaral. Kdyby tak Gustička chtěla k nám do Ameriky! Řekni jí, aby se hned na cestu do Ameriky vypravila, tuze je nám jí třeba.

Příloha č. 6 – Průvodní dopis od dr. Jedličky

BENEŠ, Vojta: *Domů a z domova*. In: Památník našeho osvobození. Brandýs nad Labem 1928. s. 86-88.

V Praze, 15. května 1915

Slovutný pane učiteli!

Odvolávaje se na Vaši laskavost dovoluji si Vás požádati o informace v oboru výroby umělých končetin v Americe. Škola pro vojíny-invalidy v Praze VI. 13 byla by Vaše akce v tom oboru v Americe velmi vítaná a představuji si ji v těchto hlavních rysech:

Zaopatření vynikajících modelů amerických umělých končetin (prothes) [sic!] pracovních i kosmetických (zvláště u A. A. Marx, New York, 701 Broadway).

Od toho pak zejména:

1. Gumovou nohu a
2. Prothesu dolní končetiny pro stehno a
3. Prothesu po amputaci Pirogoffově.

Dále Carnes, akc. společnost jednorukých v Kansas City. Od prothes jest vhodné získati buď modely, třeba již od pacienta upotřebené, aneb konstruktivní rysy, anebo aspoň obrázky. Též různé výroční zprávy z ústavů pro zmrzačené děti, ze škol „v lese“, informace o eventuálních studiích, o pracovních metodách pro zmrzačené byly by nám vítány. O finančních prostředcích, jichž by bylo třeba na zakoupení prothes, bylo by nutno v každém jednotlivém případě obrátiti se na kuratorium školy pro vojíny-invalidy v Praze VI. 13, resp. na podepsaného.

S veškerou úctou oddaný

Prof. dr. Jedlička
Přednosta školy pro vojíny-invalidy

Příloha č. 7 – Povolení k překročení hranic do Německa

Cestovní pasy Vojty Beneše a Emilie Benešové (manželky). Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 2.

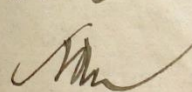
Toto označení spisu budíž uvedeno při každém dalším podání a odpovědi.	Čís. <u>89-2769/5</u>	V Praze, dne <u>7 července</u> 191 <u>5</u>
	M. čís. <u>181.409</u>	

Cís. král. místodržitelství pro království České.

Přílohy 1

Lom
Vojtěchu Benešovi
učiteli
v
Brundýse n/L.

Vynosem ze dne 30. června 1915, č. 2034 Slepact. XV b
udělilo Vojm. a. h. ministerstvo zemské obrany ve
smyslu ministerského nařízení ze dne 25. července
1914, č. 166 na účelem cesty do Ameriky po-
volení k překročení hranic mocností do Ně-
mecka.

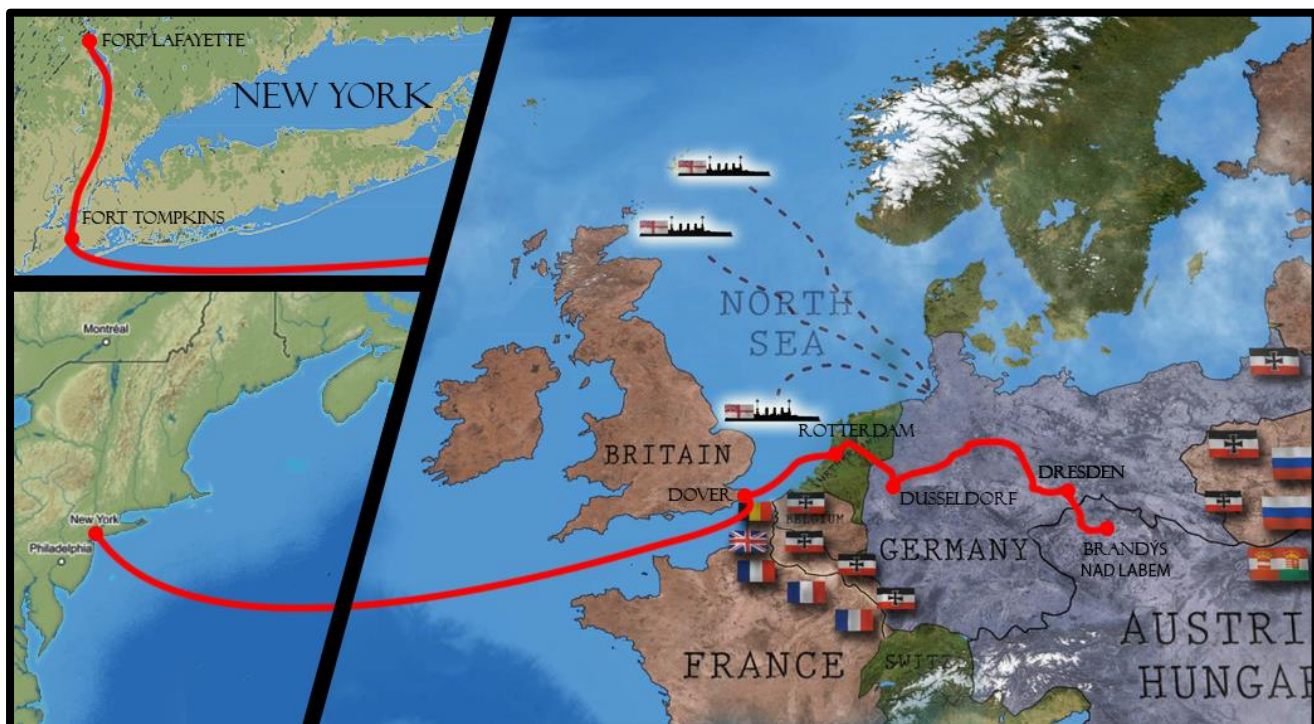
Za c. k. místodržitele:

Příloha č. 8 – Mapa cesty Vojty Beneše do USA 1915

Jako podkladu bylo využito těchto map:

British naval blockade of Germany, August 1914. <http://www.epichistory.tv/ww1-maps>; *Mapy.cz*

<https://mapy.cz/zakladni?x=-52.6159152&y=43.8259078&z=5>

Brandýs nad Labem	Čechy (Rakousko-Uhersko)	26.7.1915
Brázdím	Čechy (Rakousko-Uhersko)	
Praha	Čechy (Rakousko-Uhersko)	
Roudnice	Čechy (Rakousko-Uhersko)	
Ústí nad Labem	Čechy (Rakousko-Uhersko)	
Königstein	Německo	
Drážďany	Německo	
Magdeburg	Německo	
Düsseldorf	Německo	
Krefeld	Německo	
Elte	Německo	
Rotterdam	Holandsko	
Dover	Velká Británie	
Long Island	New York/USA	
Staten Island	New York/USA	
Fort Tompkins	New York/USA	
Fort Lafayette	New York/USA	16.8.1915

Příloha č. 9 – Báseň Vojty Beneše na rozloučenou s rodnou vlastí

BENEŠ, Vojta: *Domů a z domova*. In: Památník našeho osvobození. Brandýs nad Labem 1928. s. 95.

Poslední jitro

Ne, spáti nemožno, již východ jítrem září
a krví zjitřenou teď srdce bije moje.
Já prosím tebe dnes, Osude hospodáři,
a dny své příští dávám v strašné ruce tvoje.

Květ poslední mi na zahrádce ještě kvete,
květ růže krvavý tam starou láskou zkvítá,
než utrhnu jej, děti moje, ještě spěte,
pod rodným krovem naposled – Hle! Východ, svítá!

Ty vstávej, moje milá, hořké osuš pláče,
a srdce svoje zahluš do bolesti němé, my do ciziny
všechnu naši starou lásku,
svých dětí osud širým světem povlečeme, ...

Už jitro poslední, kraj tiše ze sna vstává,
a nad lesy se mraky kupí temně:
jak s milenkou i matkou já se s Tebou loučím
a v pláči bolestném Tě líbám, rodná země!

Vojta Beneš

Příloha č. 10 – Ukázka a částečný překlad zatýkacího tajného rozkazu vojenského velitelství v Litoměřicích

BENEŠ, Vojta: *Domů a z domova*. In: Památník našeho osvobození. Brandýs nad Labem 1928. s. 97.

K. u. k. MilKmdo. in Leitmeritz.

Militärkommando-Reservatbefehl Nr. 47

LEITMERITZ, am 2. September 1916.

Heer u. Ldw.

Präs Nr. 7148/4639 Auf KMERl. Abt. 10, Nr. 152054 res. vom 31. August 1916.
L. G. Ad Qu. Op. Nr. 112145 und 112069 des AOK. sind Beurlaubungen von MilPersonen
Urlaubsverbot in einige Komitate Ostungarns. verboten:
In den Bereich des MilKmdos. Nagyszeben mit Ausnahme des Komitates Ziloh, dann in das Komitat Brasso-Szöreny, sowie in die östlich der Linie Bazias-Fehrtemplom-Lugos gelegene Teile des Komitates Temes des MilKmdoBereiches Temesvar und in das Komitat Maramaros des MilKmdoBereiches Kassa.
Gilt im Einvernehmen mit dem k. k. M. f. LV auch für die k. k. Ldw. und den k. k. Lst.

Präs. Nr. 6992/4536 **Steckbrief**
L. G. gegen
Masaryk u. Gen. — Hochverrat.

1. **Dr. Thomas Masaryk**, am 7. März 1850 zu Göding, Mähren, geboren, nach Prag zuständig, evangelisch, verheiratet, Professor an der tschechischen Universität in Prag, Mitglied des österreichischen Abgeordnetenhauses;
2. **Josef Dürich**, 1847 zu Bořovic, Böhmen, geboren, nach Kloster an der Yser, Böhmen, zuständig, katholisch, verwitwet, Mühlenbesitzer, Mitglied des österreichischen Abgeordnetenhauses;
3. **Dr. Leo Sichrava**, am 16. Dezember 1887 zu Ledec, Bezirk Pilsen, Böhmen, geboren, nach Humpoletz, Bezirk Deutsch-Brod, Böhmen. zuständig. konfessionslos, ledig, Advokaturkonzipient;
4. **Dr. Eduard Beneš**, am 28. Juni 1884 zu Kozlan, Bezirk Kralovic, Böhmen, geboren, dahin zuständig, katholisch, verheiratet, Professor an der tschechoslavischen Handelsakademie in Prag, Privatdozent an der tschechischen Universität in Prag;
5. **Adalbert (Vojta) Beneš**, am 17. Mai 1878 in Kozlan, Bezirk Kralovic, Böhmen, geboren, nach Brandeis an der Elbe zuständig, katholisch, verheiratet, Bürgerschullehrer;
6. **Dr. Vítěslav Stepanek**, am 27. August 1886 geboren, nach Kgl. Weinberge zuständig, verheiratet, Professor an der tschechoslavischen Handelsakademie in Prag;
7. **Jan Kyjovsky**, am 14. Mai 1886 zu Herspitz, Bezirk Wischau, Mähren, geboren, ledig, Mechaniker, derzeit in Zürich;
8. **Josef Linhart**, am 6. Jänner 1886 zu Tetin, Bezirk Hořovic, Böhmen, geboren, katholisch, verheiratet, Schriftenmaler, derzeit in Schaffhausen (Schweiz);
wegen Verbrechens des Hochverrates nach § 58 c StG.
Die vorgenannten Personen sind im Betretungsfalle in Präventivhaft zu nehmen und ist hievon der k. k. MilAnwalt des MilKmdtn. in Wien telephonisch zu G.-Z. A 3641/15 zu verständigen.
Gilt für Heer und Ldw.

Präs číslo 6992-4536 **Zatýkač vydaný na :**
L. G.
Masaryk a soudruzi — Velezrada.

1. **Dr. Tomáše Masaryka**, dne 7. března 1850 v Hodoníně na Moravě narozeného, do Prahy příslušného, evangelika, ženatého, profesora české university v Praze, člena rakouské sněmovny poslanecké.
4. **Dr. Eduarda Beneše**, dne 28. června 1884 v Kozlancech, okres Královice v Čechách, narozeného, tamtéž příslušného, katolíka, ženatého, profesora na československé obchodní akademii v Praze, soukromého docenta české university v Praze.
5. **Vojtěcha (Vojtu) Beneše**, dne 17. května 1878 v Kozlancech, okres Královice v Čechách narozeného, do Brandýsa n. Lab. příslušného, katolíka, ženatého, učitele škol měšťan.

Príloha č. 11 – Prohlášení českého zahraničního komitétu

Prohlášení českého zahraničního komitétu. In: Osvěta americká, 17. 11. 1915, roč. 23, č. 18, s. 1.

Prohlášení českého zahraničního komitétu.

Vystupujeme na politickou veřejnost ve chvíli, kdy ústup ruské vítězné armády je využitkován politicky proti Rusku a jeho spojencům. Stavíme se na stranu bojujících slovanských národů a jich spojenců bez ohledu na úspěch nebo neúspěch, neboť rozhodnutí o tom, na čí straně je právo v osudném zápolení národů, je zásadní otázkou politické mravnosti, které se dnes žádný čestný a poctivý politik neb uvědomělý a myslící národ nemůže vyhnouti. Než my musíme vystoupiti také puzení vřelým cítem pro slovanskou jednotu.

Chechme dáti průchod srdečné sympatii k našim bratřím Srbům a Rusům a bratřím Polákům, kteří tak krutě byli postiženi touto válkou.

Věříme v konečné vítězství Slovanů a jich spojenců a jsme přesvědčeni, že toto vítězství bude ku prospěchu celé Evropě a lidstvu. Toto vítězství nebude ani zastaveno zradou bulharského krále a jeho vlády na Slovanstvu.

Nebudeme rozebírat celý soubor otázek válkou rozvířených, objasňujeme jen stručně české stanovisko.

Český národ svobodnou volbou krále z rodu Habsburského spojil se s Uhry a rakouskými Němci v soustátí rakouské; dynastie však postupnou centralisací a germanisací vytvářela jednotný stát absolutistický, porušující proti smlouvě samostatnost českého státu na venek i uvnitř. Český národ vysílen evropskou a habsburskou protireformací dovedl tomuto násilí úspěšněji celiti teprve od svého obrození na sklonku XVIII. století; čelila mu hlavně revoluce r. 1848. Revoluce zdolána, vydobytá práva národů, zejména českého, opět obětová-

na absolutismu, jenž však otrěsen válkou r. 1859 ustoupil neúplnému konstitucionalismu. Maďarům Vídeň povolila, Čechům dostaly se jen nedržené slavnostní sliby. Český národ svými zástupci zahájil známý boj pasivní opposice, později účastnil se nového parlamentu aktivně, avšak v parlamentě a na sněmích stále domáhal se svého historického práva a usiloval proti německo-maďarskému dualismu o federalisaci říše. Jednotlivé pokusy o dohodu s říší odrážely se opanovačností Němců a Maďarů.

Válka nynější protivy mezi národem českým a Rakousko-Uherakem přišla. Válka započata bez vota parlamentu: všechny válčící státy předložily rozhodnutí o válce parlamentu, jen vláda vídeňská bála se vyslechnout své národy, protože většina jich byla by se vyslovila proti válce. Zástupcové českého národa jistě by byli protestovali se vši rozhodností; vláda proto nevzala ani jediného českého zástupce a politika na potaz při kroku tak osudném.

Národ český v nové době vždy hájil program rozhodně slovanský; také v této válce, která nás národ překvapila nepřipravený, jak překvapila všechny národy mírumilovné, od samého počátku přes neslýchaný terro, potlačující každý projev opravdového smýšlení lidu, v českých zemích projevovaly sympatie k Rusku a Srbům a jejich spojencům; projevy austrofilské jsou vládou vynucovány. Dnes vůdčí politikové čeští úpi v žalářích, šibenice staly se oblíbenou podporou neschopné administrace, české pluky decimovány, protože spontánně jednaly podle všennárodního českého programu. Práva jazyka české-

ho bezohledně porušována a ztenčována i za války, absolutistická soldateska řadí v českých, v neněmeckých a nemaďarských zemích jako v zemi nepřátelské; každý projev české publicistiky se potlačuje, kdežto našim národním odpůrcům nejen se dovoluje agitace proti českému národu, Vídeň a Budapest podporují i pangermanistické orgie v duchu Lagarda, von Hartmanna, Mommsena, Treitschke.

Za takové situace český národ nemůže dále mlčet.

Proto utvořil se zahraniční komitét české emigrace, aby cizinu o pravém stavu věci informoval a státníkům, politikům a publicistice spojenců a neutrálních států tušby českého národa přednášel a český program hájil.

Všecky české strany domáhaly se samostatnosti národa posud v rámci Rakousko-Uherska; průběh bratrovražedné války a bezohledné násilí Vídeň nutí nás domáhat se samostatnosti bez ohledu na Rakousko-Uhersko.

Usilujeme o samostatný československý stát.

Český národ se přesvědčil, že se musí starat sám o sebe. Rakousko poraženo nejen Ruskem, nýbrž i tím malým tak opovrhovaným Srbskem a stalo se dependenci Německa; dnes pod vedením Berlína na chvíli se zotavilo, ale to zoufalé napjetí sil nás nemýlí, jest to důkazem, že Rakousko-Uhersko již abdikovalo. Ztratili jsme důvěru v životnost Rakousko-Uherska, neuznáváme již jeho oprávněnost; svou neschopností a nesamostatností podalo celému světu důkaz, že slovo o nutnosti Rakouska je překonáno a právě touto válkou vyvrá-

ceno. Ti, kdo hájili možnost, ba nutnost Rakousko-Uherska—s byl to jednu dobu sám Palacký—chtěli federativní soustátí rovnoprávných národů a zemí, avšak Rakousko-Uhersko stalo se potlačovatelem neněmeckých a nemaďarských národů, je překážkou míru v Evropě a zvrhlo se v pouhý nástroj dobývavosti Německa na východ bez vlastního pozitivního cíle, neschopno vytvořit organický státní celek rovnoprávných, svobodných a kulturně pokračujících národů. Dynastie, žijící ve svých absolutistických tradicích, udržuje si fantom bývalé světové říše nedemokratickým spolupanstvím neplodné šlechtě, beznárodní byrokracií a protinárodním důstojnictvem.

Dnes už nikde není pochybnosti, že Rakousko-Uhersko použilo Sarajevského atentátu neprávem proti Srbům; Vídeň a Budapest pokračovaly ve své proti-slovanské politice, která se tak haněbně projevila v řadě procesů proti Srbům. Vídeň a Budapest neštítily se proti Jihoslovanům ušít falešných dokumentů vlastním vyslanectvím vyráběných a v této politice falše Vídeň a Budapest pokračují touto válkou. K falši pojí se teď proti národům neněmeckým a nemaďarským mstivost a ukrutnost přímo barbarská.

Německo sdílí vinu Rakousko-Uherska; Bylo v jeho moci a bylo jeho povinností vůči kultuře a lidstvu válku zamezit a vídeňsko-budapeštské imperialistické frivolnosti nepoužít.

Rakousko-Uhersko a Německo bojují se svým tureckým spojencem pro věc špatnou a ztracenou!

V Paříži, Londýně, Petrohradě, Ženevě, Chicagu, Pittsburgu, dne 14. listopadu 1915.

Za Český Komitét Zahraniční:

Prof. Dr. T. G. MASARYK,

poslanec, bývalý člen rakousko-uherských delegací, předseda Klubu českých nezávislých poslanců z Čech a Moravy, profesor londýnské university.

JOS. DUERICH,

poslanec, předseda spolku "Komemský" pro vyučování českých škol ve Vídni.

B. Čermák, předseda Svazu Česko-slovenských spolků na Rusi, Petrohrad.

Bohdan Pavlů, red. Českoslováka, Petrohrad.

František Kupka, předseda Čes. Nár. Sdr. pro Francii, Paříž.

J. Sýkora, předseda Čes. Nár. Sdružení pro Velkou Británii, Londýn.

Dr. L. Sychrava, redaktor Československé Samostatnosti, Ženeva, Švýcarsko.

Výkonný Výbor Čechů a Slováků v Americe:

Dr. L. J. Fisher, předseda Ú. V. Čes. Nár. Sdružení.

J. Tvrzický, tajemník Ú. V. Čes. Nár. Sdružení.

Albert Mamatey, předseda Slovenské Lígy.

Ivan Daxner, taj. Slovenské Lígy.

E. V. Voska, důvěrník Č. N. S.

Vojta Beneš, organizátor Č. N. S.

Karel Pergler, důvěrník Čes. Odv. Strany Socialistické.

Příloha č. 12 – Cestovní pas Vojty Beneše do Anglie na podzim 1916

Cestovní pasy Vojty Beneše a Emilie Benešové (manželky). Vojenský historický archiv, fond Vojta Beneš, karton č. 1, inventární jednotka 2.

BOHEMIAN (CZECH) NATIONAL ALLIANCE

hereby request all whom it may concern to permit

DESCRIPTION:

Age. 38....Years
Stature. 5..Ft..6...Inch
Forehead. high.....
Eyes brown.....
Nose..... normal.....
Mouth.... normal.....
Chin..... normal.....
Hair... dark or brown....
Complexion.. white.....
Face..... oval.....
Special marks:.. none..
.....
.....

Signature of the Bearer:
Vojtech Benes
.....
.....

No: 111
No:

VOJTECH BENEŠ
.....
a Member of Bohemian (Czech) Natl.
Alliance, safely and freely to
pass, and in case of need to give
him..all Aid and Protection.

(Czechs are branch of the great
Slavonic race, and those of our
compatriots who had a free choice
are dying to-day on the side of
England, France and Russia.

Our national aspiration is the
full independence of our beloved
country.)

Given under the seal of
BOHEMIAN (CZECH) NATIONAL ALLIANCE
at the City of New York, N.Y. U.S.A.
the 22.. day of ..September.....
in the year 1916.

BOHEMIAN NATIONAL ALLIANCE
By *Samuel J. Voka*

Příloha č. 13 – Ve chvíli dějinné

Ve chvíli dějinné. In: V boj, 12. 1. 1917, roč. 1, č. 16, s. 241.

VE CHVÍLI DĚJINNÉ!

Vzrušení do dna duší svých voláme dnes do všech českých a slovenských osad ve Spojených Státech, všude tam, kde bijí věrná česká a slovenská srdce, radostné poselství:

Z hrozného jeviště Evropy, na němž tisíce bratří našich umíralo v těžké hodině za svobodu své vlasti, z milované země, v níž zrodila se svoboda Evropy, z Francie, přišla ta slavná zvěst o svobodě národů. Ve jménu humanity, ve jménu nejsvětějších práv lidských prohlašují se Spojenci pro svobodu naší vlasti a našeho lidu. Mravně zvítězili jsme před světem v těžkém zápasu.

300 let věku přešlo nad spoutaným národem, zaléváno krví a slzami. 300 let poutaný lid český a slovenský nosil v prsou svých jako vzácnou perlu drahou onu naději, že přijde jednou hodina velikého vysvobození z bědy a ponížení. Věřil s velikým svým učitelem Janem Amosem Komenským, že vrátí se vláda věcí jeho v ruce národa jeho.

Dnes před tvář světa vpočtení jsme byli v rodinu svobodných národů. Hluboký, nevylicitelný vděk dvou millionů Čechů a Slovákův této zemi je odpovědí na manifest Evropy, krvácející za svobodu lidstva. Ale nejen vděk: slavný slib, že český a slovenský lid dále konati bude svou povinnost, že napne síly v práci a zápasu až k vítězství.

Víme, že nejsme dosud svobodní. Naopak! Železná pouta staletého otroctví tam u nás doma utahována jsou až k šílenství. Žaláte ubíjejí ducha odvahy a šibenice jako příšery stíny svými zraňují naše srdce.

Ale přijde hodina vysvobození. Tu hlubokou víru chováme v srdcích svých, že slunce její nezapadne nad bédami našimi.

V slzách a nadějích, v potu a zápasu, v těžkém utrpení čekali jsme my nadějnou tuto chvíli. Přišla a jako údery slavnostních zvonů od srdce k srdci nese se drahý její hlas.

Češi a Slováci ve Spojených Státech! Projevte jako jedněmi ústy k sobě, k dětem svým i k celému světu radost svou. Uspořádejte obrovské tábory lidu po všech osadách československých ve Spojených Státech! Manifestujte před Amerikou a dokažte, že jste hodni důvěry, již složil ve Vás kulturní svět!

Český a slovenský lid v Chicagu uspořádá tuto neděli, 14. ledna 1917, manifestační tábor v síni Sokola Havlíček na Lawndale Ave. o 2. hodině odpolední, kde jménem jeho a Českého Národního Sdružení v Americe promluví předseda ústředního výboru Č. N. S., Dr. L. J. Fisher, a učitel Vojta Beneš.

Nebude věrné české a slovenské duše v Chicagu, která by nepřišla projevit radost nad velkým úspěchem práce a boje za českou a slovenskou samostatnost!

Příloha č. 14 – Úryvek z projevu Vojty Beneše v Clevelandu (1917)

Slovanská manifestace v Clevelandu. In: Slávie, 27. 2. 1917, roč. 56, č. 3844, s. 6.

Víte, nač budeme zvonit, až vrátíme se domů do Čech, až přijde ta velká chvíle pro náš národ, kdy budeme svobodu oslavovat? Zvony z kostelů vláda nám zabavila, kostelníky uvrhla do žalářů neb na frontách dala postříleti, a tudíž nezbyvá nám než postarati se o náhradu, již bude velký stříbrný zvon s dvěma srdci – Čechy a Slováky. Tímto zvonem budeme ve vzrušené chvíli oslavovat svobodu Slovanstva a při tom budeme vzpomínati našich junáků, kteří s vražednou zbraní v ruce odcházeli do boje, aby svobodu nám svojí krví vybojovali. Jména jejich budou neznáma, ale my vděčně budeme hrdinů těchto vzpomínati, neboť oni, ač mrtví, dlouho v paměti Čechů zůstanou. Budeme dále vzpomínati staříckého muže, jenž opustil rodnou svoji vlast, statky, jmění, a hlavně rodinu a uchýlil se do cizozemí, aby pomáhal drtiti okovy, jimiž národ náš byl po staletí poután. Tímto mužem jest náš vůdce, prof. Masaryk, jehož jména bude vždy s úctou vzpomínáno ať českým katolíkem, evangelíkem, svobodářem neb socialistou. Bude to dále česká Amerika, k níž mysl svobodného národa českého bude se zanášeti a čin její velebiti. Vlast naše volá o pomoc a každý uvědomělý Čech má pomoci a jistě pomůže.

Příloha č. 15 – Ukázky československých plakátů Vojtěcha Preissiga

Více příkladů na: *Česká propaganda před vznikem Československa*. In: <https://vlast.cz/pred-vznikem-csr/> [cit. 11. 4. 2020]

Příloha č. 16 – Plakát na verbovací přednášku Vojty Beneše

Velká schůze agitační. In: Pokrok západu, 5. 12. 1917, roč. 47, č. 20, s. 6.

Velká schůze agitační

pro českou armádu:

V PONDĚLÍ, DNE 10. PROSINCE, 1917, —
v Brainard, Nebr., v síni Z. C. B. J.

V ÚTERÝ, DNE 11. PROSINCE, 1917, —
v Crete, Nebraska, v Sokolovně.

VE STŘEDU, DNE 12. PROSINCE, 1917, —
v Milligan, Nebr., v síni pánů Ruta a Svatoše.

VE ČTVRTEK, DNE 13. PROSINCE, 1917, —
ve Wilber, Nebr., v Operní Síni.

Učitel Vojta Beneš
promluví o české armádě

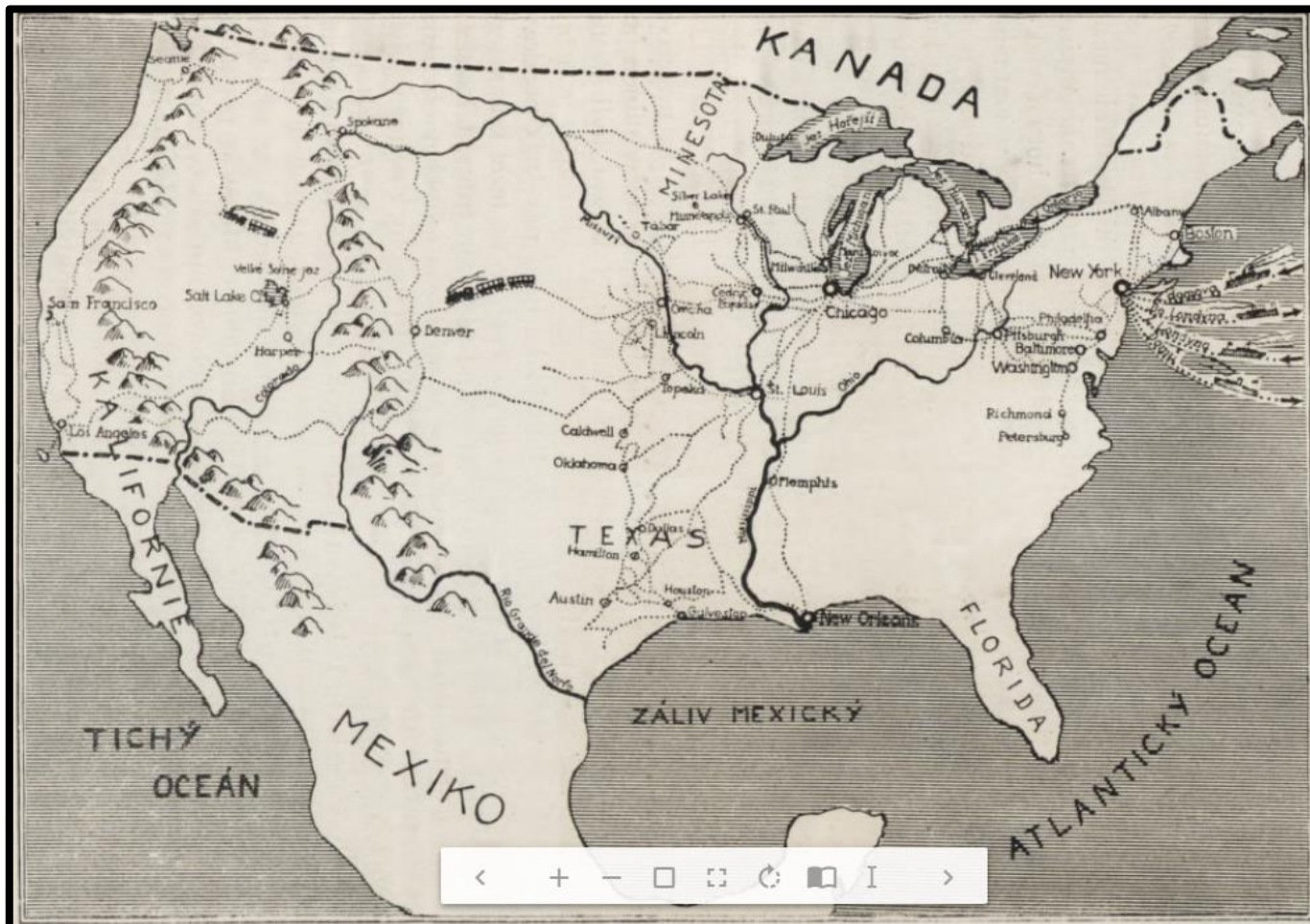
KONCERT

sleč. Anežky Knoflíčkové
znamenité houslistky české
žačky pražské konservatoře

Obrazy z Prahy Bohatý program jiný

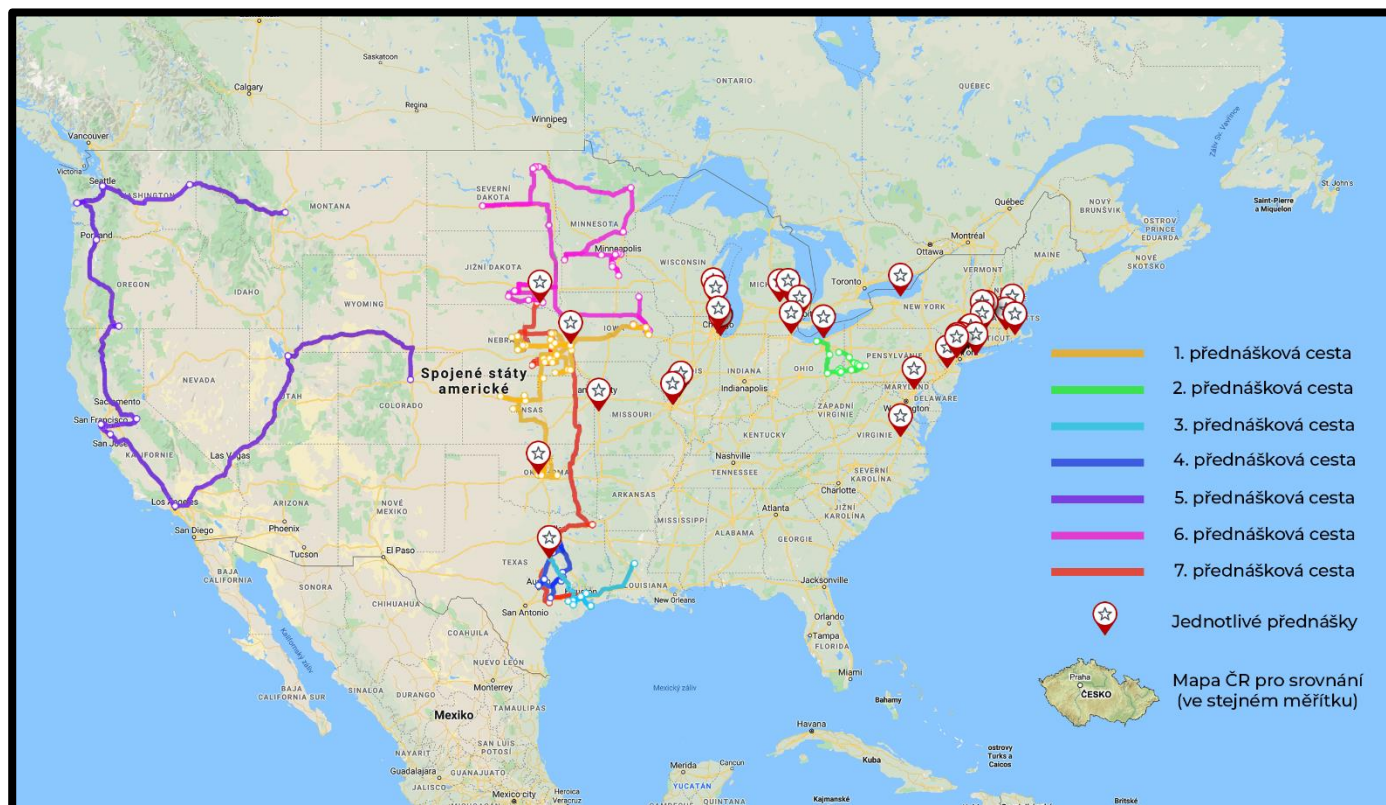
Příloha č. 17 – Mapa cest Vojty Beneše po Spojených státech 1915-1918

BENEŠ, Vojta: *Děti v bouři revoluce*. Praha 1947. s 249.

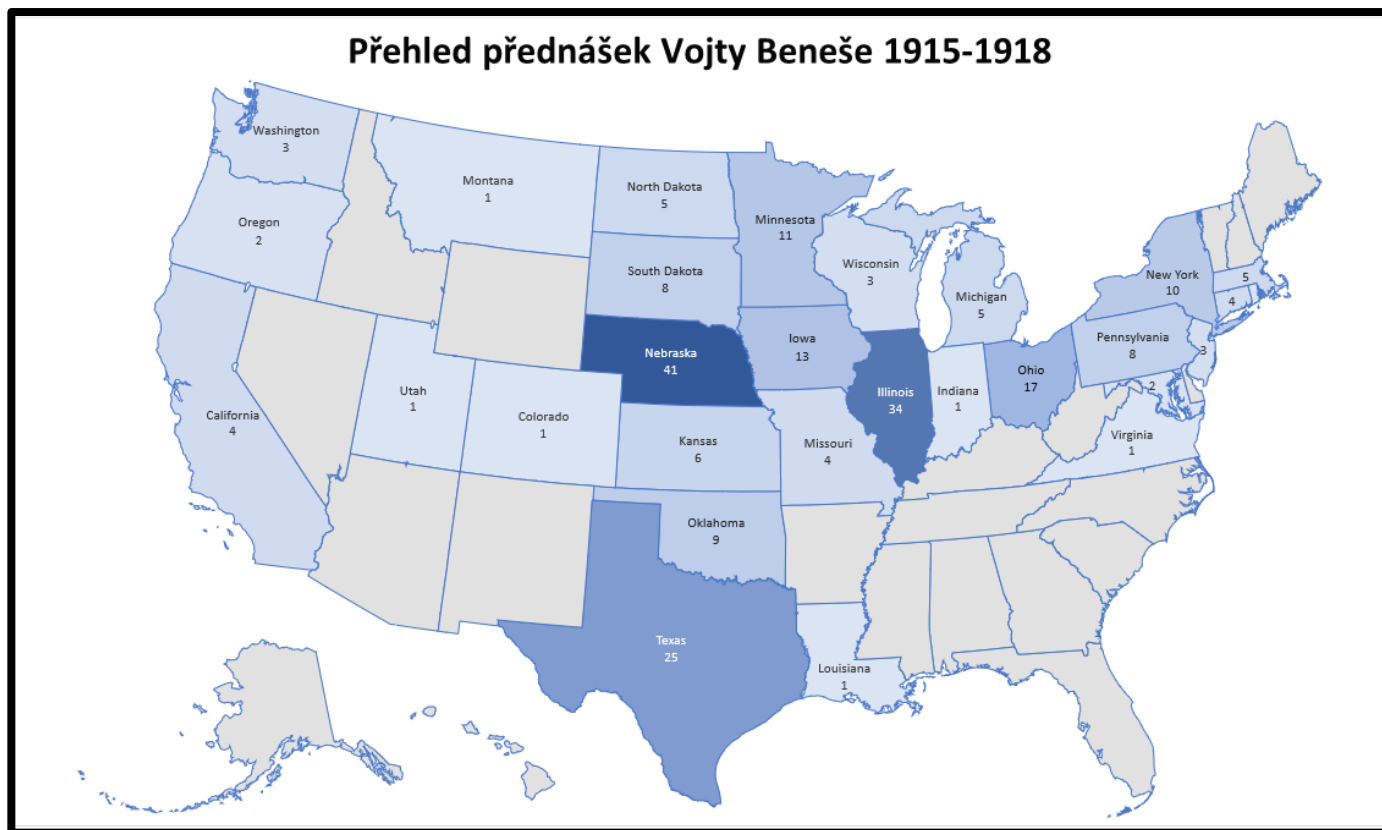

Příloha č. 18 – Mapa cest Vojty Beneše po Spojených státech 1915-1918

Jako podkladu bylo využito těchto map: Google.cz/maps <https://www.google.cz/maps/@37.5041132,-97.6294481,5.27z>; Mapy.cz <https://mapy.cz/zakladni?x=16.0706083&y=51.9639848&z=5>

Příloha č. 19 – Přehled přednášek Vojty Beneše 1915-1918

Příloha č. 20 – Uvítání prof. TGM Vojtou Benešem v Chicagu

Československá Amerika pro osvobození vlasti. In: Český svět, 24. 7. 1919, roč. 15. č. 46,47. (Archiv Národního muzea, fond Vojta Beneš, karton č. 6, inventární jednotka 304.)

Příloha č. 21 – Řeč Vojty Beneš pronesená ku příležitosti příjezdu TGM do USA

BENEŠ, Vojta: *Děti v bouři revoluce*. Praha 1947. s. 215-217.

Československý lide!

Chudý člověk, poctivý pracující Slovák to byl, kdo se první v této zemi postavil za Masarykův odboj proti Rakousko-Uhersku. Havíř, dělník a farmář uposlechli hlasu Tomáše Masaryka. Uvěřili jeho pravdě, protože to byla pravda jejich srdcí.

Ti rostli v práci a v boji posmívání, hanobení, nepochopení. Ale nepoddali se a vytrvali se svým vůdcem. Dnes přichází náš vůdce mezi své věrné.

Jste krev naší a morek našeho morku. Vyšel jste z lidu a zůstal jste s ním. Ba, vy jste vyrostl vysoko nad svůj lid. Ale nesnižoval jste se nikdy k jeho vášním a jeho slabostem. Jako dobrý vůdce zdvíhal jste jej k sobě, ke svým ideálům. Přitiskl jste jej ke svému srdci a učil jste jej ctnostem života. Proto jste našel za sebou armádu, která nejen na Sibíři, nejen na francouzské půdě, ale také tady, na půdě Ameriky, je vám oddána celým srdcem.

První jste pochopil, kde má v této válce státi český a slovenský člověk. První jste prohlásil válku našeho národa proti utlačovatelům. První jste zavolal o pomoc k československé Americe.

Tato Amerika vás pozdravuje v hlubokém poohnutí i v nevyličitelné radosti. Jménem milionu amerických Čechoslováků vítám vás, pane profesore, do země Washingtonovy, do země Lincolnovy, do země svobody. Dala tu svobodu i našemu československému lidu a osud mu dal nesmírnou milost a požehnání: aby pod vaším vedením mohl spolu vybojovat svobodu své mateřské, ujařmené rodné zemi. Po letech bojů a hrůzných bouří odpočnete mezi svými dětmi! A až budete mezi námi spáti svůj první sen, budeme vám šeptati z dálek své nové vlasti, z dálek Texasu i Minnesoty, od chladných Dakot i ze smavé Louisiany, ze všech měst i farem tohoto soustátí, kde bijí česká a slovenská srdce, tu starou, krásnou píseň lásky k bílé otcově hlavě, s níž ji já vás vítám do města při Michiganu.

Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš.
Dobře je tu ještě s námi,
dokud ty jsi mezi námi,
tatíčku starý náš!

Příloha č. 22 – Václav Brožík: Kryštof Kolumbus na dvoře španělském

Brožík Václav – Kryštof Kolumbus na dvoře španělském (1885). In:

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49954588>

Příloha č. 23 – Přehled zkoumaných hesel v grafu č. 1, 2

POLITICKÝ RÁZ	Nenávist vůči Habsburkům	germanizace, špatné politické podmínky, ubíjení českého národa, oboustranná nedůvěra, Habsburkové chtějí potlačit českého ducha a vědomí národa, odrazem nenávisti je snaha o oddělení od Rakousko-Uherska, Habsburkové šíří nepravdivé zprávy o válce, nutí Čechy bojovat ve válce proti bratrům Slovanům, zastrašování lidu, Habsburkové chtějí válku
	Nenávist vůči Němcům	chtějí válku, v Čechách panuje silný strach z Němců, útočí na Čechy v zemském sněmu, germanizace, berou Čechům zásoby, boj proti germánskému násilí, Němci se snaží vytvořit německé impérium v Evropě, germanizace církve
	Nenávist vůči Maďarům	za negramotnost Slováků jsou odpovědní Maďaři, Maďaři se snaží udržet Slovensko zaostalé, dualismus v Habsburské monarchii, maďarizace Slováků, chtějí válku
	Slováci	Slovenská liga, Česko-slovenská národní rada, ztýraní Slováci, Štefánik je Slovák, TGM uvažuje nad spojením se Slováky, vždy hájili slovanskou myšlenku
	Politická akce	nutnost české a slovenské samostatnosti, zastavení německého imperialismu, České národní sdružení, víra ve vznik státu, politické dění v Evropě, světová politika, česká idea, česká samostatnost, finanční podpora, boj za demokracii, odtržení od Rakouska
	České osobnosti současné/politické	TGM, hrabě Thun, Klofáč, Kramář, Bechyně, Štefánik, E. Beneš, Wilson, Pergler, Denis, Fisher, Smetánka, V. Beneš atd.
	Socialistická strana	kontakty s TGM, ideály strany, situace dělníků a socialistů, postoje strany
	Církev (katolická)	Národní svaz českých katolíků, důvody spojení s Českým národním sdružením, postoje katolíků, postoj TGM k náboženství,

CITOVÝ RÁZ	Těžké poměry v Čechách	smrt na bojištích, ztráta blízkých, těžké podmínky, obklíčení Čechů nepřátelskými státy, habsburská protireformace, hlad, censura, vlastní zkušenost Vojty Beneše, politické utiskování
	Vzbuzování soucitu	citové obraty, důraz na likvidaci prostého lidu, česká odvaha a svědomí, počty mrtvých a raněných, zlomená morálka českého člověka, bratrství české i slovanské, národní přání a touhy, hladovění, těžká situace dětí a škol, invalidé, vzpomínky na domov
	Vzbuzování hrdosti	odhodlání a vytrvalost českého národa, financování českou Amerikou, výsledky propagační práce, charakterová vyspělost národa, téma Čechů se dostává do světových diskuzí, úspěchy českých vojáků, TGM je uznávaný český profesor, nejbohatší země v rakouské monarchii,
	Humor/ironie	řečnické obraty, ironie života
	České osobnosti/události historické	konec českého království, Mánes, Preisler, Šimon, Švabinský, Mucha, Pressig, Mysllbej, Šalounm Němcková, Panuška, Mikuláš Aleš, nástup Habsburků na trůn, Rakousko-Uhersko chránilo před nájezdy Turků, Palacký, Hus, Komenský, Bílá hora, husitská revoluce

Příloha č. 24 – Oslavná řeč tisku na Vojtu Beneše

Pro vzburcování českého svědomí. In: Dennice novověku, 30. 3. 1916, roč. 39, č. 23, s. 3.

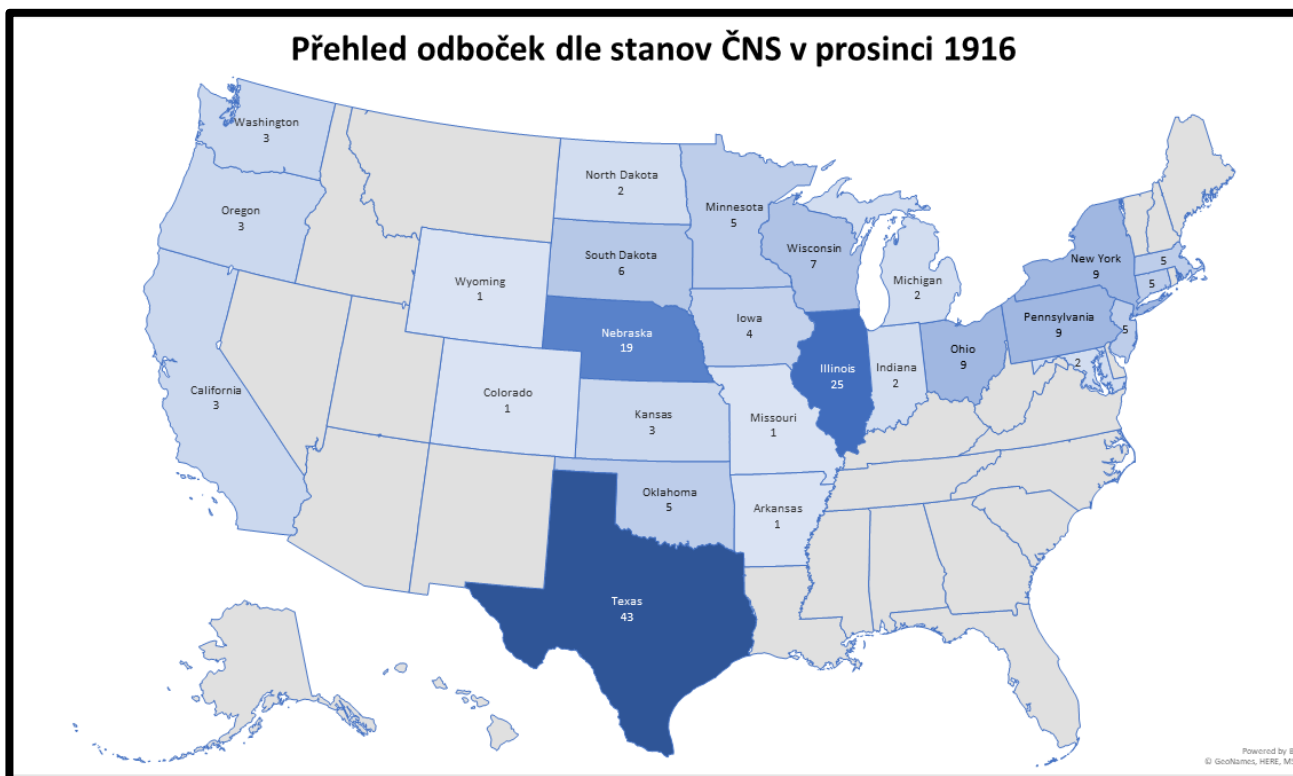
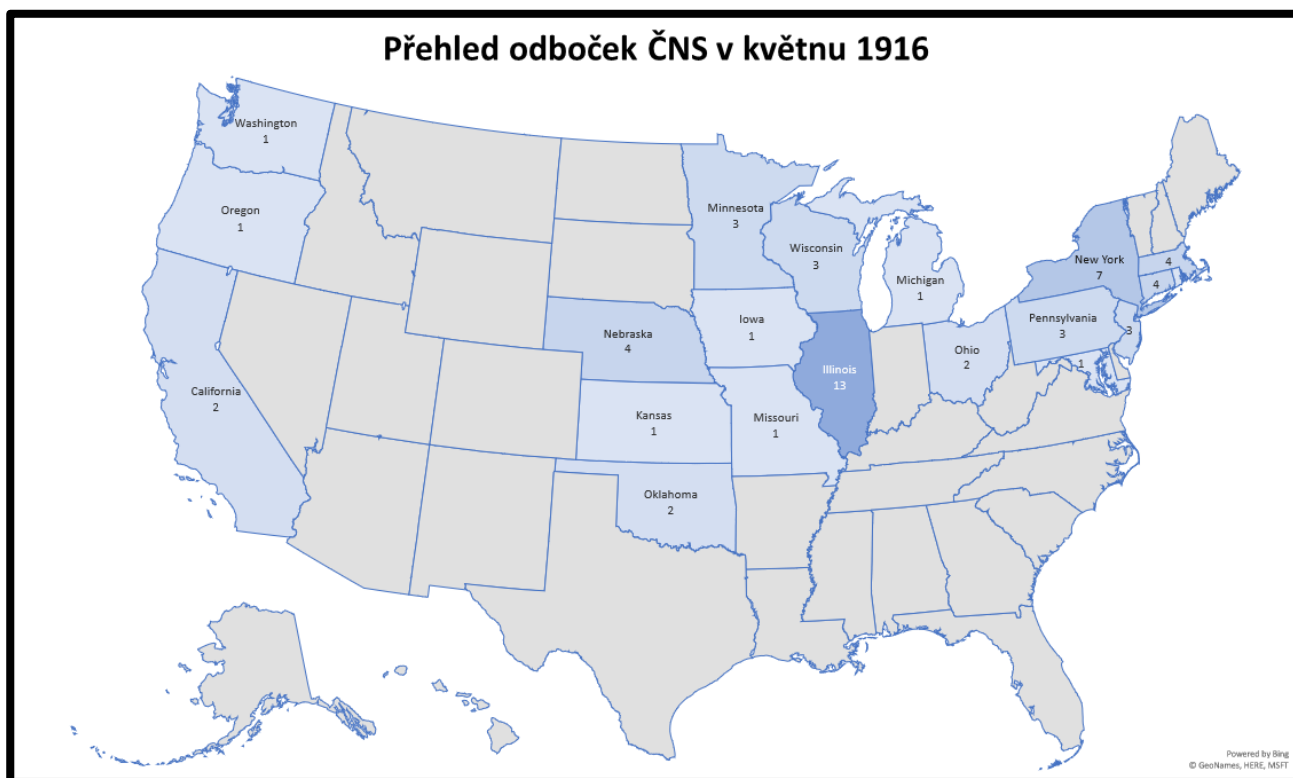
[...] neúmorný Vojta Beneš pracuje živým slovem ve středním západu. Projel Iowou a navštívil celou řadu osad v Nebrasce. Všude, kam zavítal, čeští lidé byli jako znovuzrozeni; všude rozvířen nebývalý zájem o českou věc, a dnes možno říci zájem trvalý a tím tedy cennější.

Vedle finanční pomoci, získané našemu hnutí cestou Benešovou, ceníme vysoko i mravní stránku jeho úspěšné cesty, totiž návrat k češství, ovšem k takovému, které je schopno prokázat se skutkem. Tím Benešova cesta znamená nám obrodu Čechů amerických ve smyslu práva a spravedlnosti pro národ český, a doufáme, ba jsme přesvědčeni, že símě, zaseté jím do úrodných srdcí českých, vzklíčí a vzroste, a že dá českému národu, čím je mu naše větev českoamerická povinna. Pro práci Benešovu nestačí suché vypočítávání číslic a seznam přednášek. A přece spokojujeme se zatím těmito dvěma suchými údaji, neb práce jeho sama bude zřejmá, až dojde k přehlídce našich šiků v rozhodných chvílích.

Přednášková cesta jeho, kdy vzdálen od své rodiny, jež dlí v New Yorku nemá chvilky volné, nemůže si po strastech a námaze, jdoucí jeho opravdu nad síly průměrného člověka, odpočinout a oddechnout, je důkazem jeho energie, kterou by nemohl vyvinouti, kdyby stále před očima a ve svém srdci neměl velký a jasný náš cíl, a kdyby jej nesílila vzpomínka na hrozné utrpení českého lidu, jež úchvatně vylíčil ve své knize Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války. Tuto epištolu k americkým Čechům, již s sebou přivezl z Čech, rozmnožuje nyní živým slovem.

[...]

Příloha č. 25 – Přehled odboček Českého národního sdružení

Nr. 37-11.

Washington 14. ledna 1916.

Ohledně subvence týdeníku «Vesmír».

C. a k. generálnímu konsulátu
v Chicagu I M.

«Vzhledem k příčinám uvedeným ve Vaší zprávě č. 7 res. (důvěrné) ze dne 8. ledna 1916 a na základě konference, kterou jsem měl na tomto vyslanectví s p. A. C. Melicharem, jakožto zástupcem dra. F. Išky, vydavatele českého týdeníku «Vesmír», c. a k. vyslanectví rozhodlo se pokračovati v placení měsíčního příspěvku dol. 200.— měsíčně jmenovanému časopisu.

C. a k. generální konsulát račiž dodatí přiložený šek na dol. 800.— dru. Iškovi jakožto další subvenci za měsíc leden, únor, březen a duben 1916.

C. a k. chargé d'affaires:
Zwiedinek.»

Příloha č. 27 – Dopis Vojty Beneše s žádostí o podporu sdružení

BENEŠ, Vojta: *Z časů veliké víry*. Praha 1926, s. 130-131.

Drahý pane. My čeští emigranti v Americe, jsme synové a dcery malého utiskovaného národa, který spoután do rakouského otroctví mluví za sebe nemůže. Milion chudých českých a slovenských vystěhovalců v Americe přichází k Vám dnes s prosbou: jste Američan, syn svobodného národa Lincolnova a znáte cenu svobody. Neodmítejte knihu, již Vám dnes poštou zasíláme. Ničeho více nežádáme, než abyste ji přečetl. A získáme-li Vaši důvěry a Vašich sympatií pro svůj ubitý národ, buďte tak laskav, zapůjčte tu knihu, dále povězte o ní a doporučte ji svým přátelům. Američtí Čechoslováci budou Vám z celého srdce vděční.